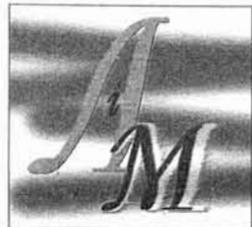

МІТЭ АР АТЭ РА

і мастацтва

11 сакавіка 2005 г. № 10/4297

АНОНС!

Цягам апошніх дзесяці гадоў у рэспубліцы ўзрасла колькасць г. зв. "сацыяльных" сірот — сірот пры жывых бацьках. Бацькі альбо адмовіліся ад іх, альбо былі пазбаўлены бацькоўскіх правоў у судовым парадку. Сёння звыш трыццаці адной тысячы дзяцей засталіся без апекі бацькоў, большая частка з іх — сацыяльныя сіроты. Згодна афіцыйнай статыстыцы, каля 13.000 дзяцей выхоўваюцца ў апякунскіх сем'ях, а 1.180 — у прыёмных. Не сакрэт, што зараз беларускім сем'ям сапраўды зрабілася складаней выхоўваць дзяцей, знаходзіць час, сілы і сродкі для іх забеспячэння. Каб высветліць, наколькі гэта цяжка, мы адправіліся ў адну з такіх сем'яў.

СТАР. 5

Аўтарскі праект Алега ЛУКАШЭВІЧА "Новая калекцыя" — гэта унікальныя здымкі і інтэрв'ю з вядомымі дзеячамі кіно і шоу-бізнесу, моды і палітыкі, тэатра і поп-культуры. Сёлетня "Новай калекцыя" споўніцца шэсць год. За гэты час вядучы праграмы здолеў сустрэцца ў Кельне з Патрысіяй Каас, у Парыжы з куцюр'е П'ерам Кардэнам, на Свіцязі з паэтам Андрэем Вазнясенскім, у Канах з кінарэжысёрамі Пітэрам Грынэзем, Кшыштафам Занусі, Аляксандрам Сакуравым, Атарам Іаселяні і іншымі зоркамі сусветнай велічыні.

СТАР. 14

Культура жывога гуку на эстрадзе — гэта не экзотыка, не снабізм і не раскоша. Гэта — норма. Пропуск у прафесію. Бяда, калі нормай успрымаецца сурагатная творчасць, парад фанаграм, калі спяванне пад "мінусоўку" падаецца як найвышэйшы пілатаж, а сертыфікатам якасці чарговай зоркі робіцца "падцягнуты", "устаўлены" голас... Цяжка ў такіх варунках жывому гуку. Але жывы гук — жыве! І пачуць-паслухаць яго — асалода.

Культура жывога грання, класнай інструментальнай імправізацыі, жывога спявання, жывых эмоцый — гэта знак прафесійнай годнасці, знак мастацкай якасці калектываў ды салістаў, з'яднаных у адзіны Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі. Знанае супольніцтва

Самая жывая музыка!

музыкаў пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга падарыла свай публіцы тры вечары "свята для слыху", наладзіўшы адзінаццаты Міжнародны фестываль джаза: "Jazz. Мінск. 2005".

Заканчэнне на стар.

2

Беларускае кнігавыданне: праблемы і перспектывы развіцця

Нядаўна ў рамках XII Міжнароднай кніжнай выставы-кірмаша "Кнігі Беларусі — 2005" адбылося пасяджэнне "круглага стала", прысвечанага партнёрству бібліятэк, кнігавыдаўцоў і кнігагандляроў. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Беларуская асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў (БелАКК), а таксама Беларуская бібліятэчная асацыяцыя (ББА).

Паводле слоў выканаўчага дырэктара БелАКК Вячаслава ЛУКАШЫКА, асацыяцыя аб'ядноўвае спецыялістаў трох галін кнігавыдавецкай справы: паліграфістаў, кнігагандляроў і выдаўцоў. "Сёння мы дакладна разумеем, што існуюць праблемы, звязаныя з недастаткова высокім узроўнем кваліфікацыі кнігараспаўсюджвальнікаў. З гэтай нагоды мы арганізавалі спецыяльныя семінары, курсы павышэння кваліфікацыі, куды запрашалі і нашых расійскіх партнёраў. Так, сумесна з маскоўскім каледжам кніжнага бізнесу праз такія курсы прайшлі каля 150 чалавек з усіх рэгіёнаў нашай рэспублікі", — заявіў ён.

Два з паловай гады таму супрацоўнікі БелАКК зразумелі, што існуе пэўны недахоп навуковай літаратуры, і вырашылі забяспечыць ёй ведамасныя бібліятэкі,

бібліятэкі ВНУ і прадпрыемстваў. "Паступова праект стаў больш маштабным, і тыя надзеі, якія мы на яго ўскладалі, ажыццявіліся. Такім чынам, сёння мы працуем са шматлікімі рэгіёнамі" — падкрэсліў Вячаслаў Лукашык.

Патрэба ў выдавецкай інфармацыі існуе не толькі ў краіне ўвогуле, але і непасрэдна ў бібліятэках. Таму прадстаўнікі БелАКК адчулі неабходнасць у тым, каб прапапоўваць такім установам не прайс-лісты на выданні, а поўную інфармацыю пра сваю

дзейнасць у выглядзе весніка. Менавіта такі інфармацыйны веснік беларускіх выданняў пад назвай "Новая кніга" быў прэзентаваны на пасяджэнні "круглага стала". Кніга падзелена на дзве часткі. "У першай частцы размешчаны кнігі, якія можна набыць у нас зараз, а ў другой — "заказная" літаратура з анатацыямі і прыблізным коштам", — тлумачыць спецыяліст УП "Палестып" Святлана Рэсенчук.

"На жаль, у разнастайных рэдакцыйна-выдавецкіх цэнтрах, асабліва пры ВНУ,

пры нашых міністэрствах і ведамствах — працягвае сп. Рэсенчук, — адсутнічае сістэма менеджменту. Каб набыць беларускую кнігу, трэба затраціць шмат часу. Прычына — перш за ўсё ў адсутнасці інфармацыі. Калі расійскія выдавецтвы пасля кожнага кніжнага кірмашу дасылалі да нас па электроннай пошце навінкі кніжных выданняў, то ў беларускіх выдаўцоў даводзіцца пастаянна прасіць прайс. Складаецца такое ўражанне, што выдаўцы не зацікаўлены ў рэалізацыі сваіх кніг. Яшчэ адна праблема — адсутнасць у шматлікіх рэдакцыйна-выдавецкіх цэнтрах ВНУ ліцэнзій на гандаль кнігамі".

Пасля "круглага стала" адбылося ўрачыстае падпісанне пагаднення аб супрацоўніцтве БелАКК і ББА, якое засведчылі старшыня праўлення БелАКК, намеснік міністра інфармацыі Ігар ЛАПЦЕНАК і старшыня Савета ББА Пятро ЛАПО.

Ігар Лапцёнак выказаў вялікую падзяку маскоўскім калегам за тую нататкі, заўвагі і вопыт, якімі яны падзяліліся на пасяджэнні. "Мне падаецца, што агульнымі намаганнямі дзвюх асацыяцый мы зможам дасягнуць новых поспехаў. Я думаю, выказванне Чэрчыля "Хто валодае інфармацыяй, той валодае светам", можна спраектаваць і на нашы адносіны", — заявіў ён.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Фота К. ДРОБАВА

Самая жывая...

(Заканчэнне. Пачатак на стар.1)

Распачынала фестываль праграма, прысвечаная 100-годдзю генія жанру — піяніста, кампазітара, дырыжора Уільяма Каўнга Бэйсі, які шмат зрабіў для канцэртнага джаза. Джаза, які можа годна гучаць на вялікай эстрадзе, а не толькі ў рэстаране ці на вечарынах. Прадстаўляючы праграму ў гонар Бэйсі, наш Бі-бэнд не забываўся і пра тую традыцыю, што запачаткоўвалі ды развівалі на Беларусі джазаркестр пад кіраўніцтвам Э.Рознера (1939 г.), дырыжоры Ю.Бяльзакі, Я.Грышман, Б.Райскі — у пасляваенныя дзесяцігоддзі. Нашы музыканты прэзентавалі свой высокі прафесіяналізм, збалансаванасць ансамбля і асобных інструментальных груп, выразныя сола... Сам дырыжор не хаваў захаплення і прадстаўляў, як прадстаўляюць мега-зорак, удзельнікаў гэтага асляпляльна прыгожага тэатра інструментальных фарбаў і тэмбраў, тэатра жывога гуку. А да зусольна джазменаў-інструменталістаў, дзе ззяюць імёны трубача В.Шчырыш, саксафоніста У. Ксёня, ударніка В. Чайкова, іншых духавікоў, клавішнікаў, перкусіяністаў, чароўна імпанаванай далучылася Канярына Анохіна — вакалістка, з маленства ўжо адзначана міжнароднымі конкурснымі лаўрамі, але... Не за сольныя спевы, а за бліскучую ігру на шымбалах!

Другі філарманічны вечар прысвячаўся таксама культурнай асобе ў сусветным джазе — гітарысту, кампазітару Джанга Рэйнхарду. Адначасова ладзіўся бенефіс выдатнага гітарыста, саліста аркестра Сяргея Анцішчына. Новая праграма — іншая гукавая палітра, багатае сімфалжавае дыханне: у канцэрте ўдзельнічалі і струнная група. П'есы ў гонар легендарнага Джанга. Вішаванні бенефіцыянтаў-юбіляраў, які ў гэты вечар многа саліраваў, імправізаваў. І нават, змяніўшы гітару на банджо, выступіў у ансамблі з дачкой Вольгай (клавішні). Вішаванні былі ад гарадскіх улад (якія, дарэчы, паспрыялі таму, каб фестываль адбыўся), ад калег. І самым канцэртным падарункам стала п'еса "Прысвячэнне сябру", якую, нібы сентыментальную серенаду, літаральна праспяваў на бас-гітары яе аўтар — А.Каліноўскі, а падтрымаў той гітары спеў сам С.Анцішчына, саксафоніст А.Кляшчэў ды струнікі.

Трыумф жывога гуку працягваўся і назаўтра, калі фестывальная зала прымала даўняга добрага сябра — знакамітага гасця з Расіі Анатоля Крола і яго выхаванцаў.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота К.Дробава

Накірунак: поўнач

Ягор Войнаў і Аляксандр Кладаў — маладыя майстры-фатографы. Зусім нядаўна яны здзейснілі невялічку экспедыцыю на Кольскі паўвостраў, які знаходзіцца ў зоне тундры. Цыкл цудоўных фотаздымкаў, што размешчаны ў сталічнай галерэі "Мір фота" — вынік дзесяцігодняга "адпачынку ад горада", які аказаўся вельмі багатым новымі ўражаннямі і перажываннямі.

— Мы проста хацелі збегчы з горада, адпачыць на прыродзе, атрымаць новыя ўражанні, — кажа Ягор.

— Ну, а з таго, што мы абодва фатографы, — дадае Аляксандр, — зразумела, без фотакамеры не абыйшліся.

У экспазіцыі выставы "Лета поўначы" прадстаўлена каля 30 фотаработ, якія здольныя ўзрушыць, выклікаць самыя розныя ўражанні. Тут і велічэсныя грамады каменных гор, і маляўнічыя пейзажы заходу не "нашага" — паўночнага — сонца. Расліны, пакрытыя расой, якая нават на здымку здаецца ледзяной, і жывая цеплыня начнога вогнішча. Горны ручай, што скача з каменя на камень, чорныя пагрозлівыя хмары над лесам, шапкі снегу на вяршынях, вясёлка, што "п'е" з возера, балотная сцежка...

І ўсё гэта прасякнута фатальным настроем суровай Поўначы, з аўтарскімі аптымістычнымі анатацыямі.

Па словах аўтараў, за проїздзеныя 150 кіламетраў кожны з іх зрабіў больш за 300 фотаздымкаў, з якіх у экспазіцыю ўвайшлі тыя, што найбольш адлюстроўваюць іх адчуванні. У планах фатографіаў летам здзейсніць яшчэ адну экспедыцыю-паход. Не для працы — для "актыўнага" адпачынку.

Сяргей МУРАЎСКИ

дзень з ЭТНА. На гэты раз адбылася вандроўка ў Крэва, у якой удзельнічаў сакратар арганізацыі Павел Каралёў ды іншыя сябры арганізацыі. Дабіраліся да месца спадарожнымі машынамі.

Нарэшце ўбачылі доўгачаканы знак: "Крэва, 1 км". Гэты кіламетр радасна кроцьлі пешшу. З турысцкай цікавасцю аглязелі шльідачку з назваю мястэчка і, канечне ж, сфатаграфаваліся. Яшчэ хвілін дзесяць шляху — і мы ля замка. Там ужо знаходзіліся этнаўцы і гутарылі з мясцовымі жыхарамі. Мастак і музыкант Аляксандр Лось распываў выскоўцаў пра народныя танцы і песні.

Крыху пагаманіўшы, пайшлі аглядаць мясцовыя помнікі: замак, сінагогу, касцёл, узабраліся на Юраву гару (былое капішча язычнікаў). Як меркавалася, наша група

павінна была займацца кансервацыяй Крэўскага замка, але ўзнікла нечаканая перашкода — дождж. Таму вырашылі папрацаваць на добраўпарадкаванні былой лазні, у якой цяпер ствараецца музей. Дзяўчаты займаліся музейнымі экспанатамі, а мы ўзяліся майстраваць шчыт.

Праца закіпела. Падчас яе мы гутарылі на розныя тэмы, бліжэй знаёміліся адзін з другім.

Не заўважылі, як пачало цямнець. А гэта азначала, што пара збірацца ў дарогу да Мінска. Да шашы кроцьлі з песнямі. Выйшлі з Крэва дзесяці а пятай гадзіне.

У Мінск мы трапілі да закрыцця інтэрната. Вось так прайшоў выхадны дзень. Здавалася б, студэнтам у суботу ды нядзелю лепей паспаць ці паглядзець тэлевізар, каб адпачыць ад заняткаў. Але некаторыя выбіраюць і такі актыўны адпачынак. Ён прыносіць большую душэўную асалоду і адначасова грамадскую карысць.

Іван ТРУХАНАВЕЦ

На здымку: сябры "ЭТНА" — у Крэве.

Цэлая бібліятэка ...у кішэні

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася літаратурна-музычная імпрэза, прысвечаная Міжнароднаму дню роднай мовы і выхаду першага CD-ROMа "Літаратурная спадчына Беларусі XI — сяр. XXст.

Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА ў рэспубліцы Беларусь у шэрагу іншых дакументаў зацвердзіла ўсеагульную дэкларацыю аб культурнай разнастайнасці, згодна якой міжнародная супольнасць заклікана надаваць абароне матчынай мовы не меншае значэнне, чым захаванню культурных помнікаў матэрыяльнай спадчыны.

Міжнародны дзень роднай мовы быў аб'яўлены з мэтай падтрымкі моўнай разнастайнасці і адукацыі на розных мовах, а таксама захавання культурных і моўных традыцый.

З гэтай нагоды Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА ў Рэспубліцы Беларусь наладзілі святочную імпрэзу. Сярод запрошаных гасцей-выступоўцаў былі ўдзельнікі часовага творчага калектыву па распрацоўцы праекта "Літаратурная спадчына Беларусі XI — сяр. XXст."; супрацоўнікі Інстытута літаратуры НАН Беларусі, навуковыя эксперты.

Павіншаваў прысутных і падвёў вынікі калектывнай працы дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі:

"Сёння мы разам святкуем Міжнародны дзень роднай мовы! Іншытарам такога свята стала ЮНЕСКА. — Яна выказала заклапочанасць знікненнем некаторых моў. Хаця на сённяшні дзень людзі і размаўляюць прыкладна на шасці тысячых моў, пагроза

такая ўсё ж існуе. Таму паўстала непасрэдная задача захаваць і зберагчы мову. Зыходзячы з гэтага, мы прапанавалі стварыць дакумент, які б аб'ядноўваў у электронным выглядзе значныя набыткі нашай літаратуры. На шчасце, наш праект падтрымалі і дапамаглі стварыць Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА ў Рэспубліцы Беларусь і Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа.

Зразумела, што ў адным электронным выданні нельга змясціць усю літаратуру амаль за 10 стагоддзяў. І менавіта таму мы звярнуліся па дапамогу да экспертаў і навукоўцаў. Дзякуючы ім быў зроблены адбор твораў тых аўтараў, якія найбольш спрыялі развіццю беларускай мовы і літаратуры.

Вынік нашай сумеснай працы ў хуткім часе, я спадзяюся, зможа пабачыць шырокае кола чытачоў. Дыск падрыхтаваны для ўсіх, хто займаецца літаратурай, вывучае і выкладае яе. Перавагай такога выдання з'яўляецца тое, што яно змяшчае непараўнальна большую колькасць экзэмпляраў, так бы мовіць, цэлую бібліятэку, якую пры жаданні лёгка можна пакласці ў кішэню, чаго нельга было б зрабіць з кнігамі, улічваючы іх колькасць, якая спатрэбілася для стварэння CD-ROMа.

І гэта толькі невялікая кропка распачатай працы. Я спадзяюся, што намі будзе створаны электронны варыянт усяго фонду літаратуры, які дасць магчымасць атрымаць неабходныя веды як мага большаму колу чытачоў".

Святлана КАНАНОВІЧ

АБСЯГІ

ГОМЕЛЬШЧЫНА

Славянскія званы

Адметная падзея адбылася напрыканцы мінулага года ў старажытным рускім горадзе Рьльску Курскай вобласці. Тут выйшла з друку другая кніга міжнароднага альманаха "Славянские колокола". Істотная асаблівасць яе ў адрозненне ад папярэдняй — на старонках з'явіліся аўтары-літаратары з Рагачова. Ды не проста з'явіліся, а паўнапраўна занялі трэцюю частку кнігі. Дарэчы, укладальнікі зборніка нікога не пакрыўдзілі: па васемнаццаці аўтараў ад кожнай краіны — Расіі, Беларусі, Украіны. І колькасць старога амаль аднолькавая! Сярод укладальнікаў альманаха: кіраўнік Міжнароднага Рьльска-Глухаўскага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Славянские колокола", член Саюза расійскіх пісьменнікаў Венямін Саранскі і рэдактар кнігі, член Саюза расійскіх пісьменнікаў Алег Саранскі...

Для стварэння выдання зарадзілася ў старажытным Рьльску, жыхары якога спакоп вякоў сябруюць з пасялянямі не менш старажытнага ўкраінскага горада Глухава Сумскай вобласці. У 2003 годзе была выдана першая кніга альманаха, дзе змешчаны творы паэтаў, празаікаў і кампазітараў гэтых раёнаў. І вось адбылася ў Рьльску прэзентацыя другой кнігі (яе тыраж — 400 экзэмпляраў). Гэтай падзеі быў прысвечаны спецыяльны выпуск газеты "Вестник "Славянских колоколов" (г. Рьльск) і артыкул у "Курской правде".

Раздзел кнігі, прысвечаны творчасці рагачоўскіх літаратараў, адкрываецца ўступным словам тагачаснага старшыні Рагачоўскага раённага выканаўчага камітэта І. Коласа, дзе ён адзначае, што альманах — яшчэ адзін доказ сяброўства трох брацкіх славянскіх народаў, беларускія аўтары сваёй творчасцю ўносяць пэўны ўклад у развіццё культурных сувязей паміж Расіяй, Украінай і Беларуссю...

У кнізе змешчаны творы члена Саюза беларускіх пісьменнікаў Міколы Янчанкі, паэтаў Уладзіміра Немізанскага, Уладзіміра Шпадарука, Віктара Паўлава, Юрыя Арэстава, Міхаіла Міронцава, Валер'яна Асіпава, Віктарыя Сотнікавай, а таксама Віктара Курпрыячэка, Тамары Лаўрынай, Алены Якушкінай, Марыны Жукавай, Яўгені Баруковай, Веры Стасенкі, Ганны Чумаковай, празаікаў Міхася Слівы, Міхаіла Ларычкава і Андрэя Паўлухіна.

Трэба аддаць належнае дырэктару Рагачоўскай раённай бібліятэкі Клаўдзіі Савельевай, дзякуючы якой літаратары Рагачоўшчыны парадніліся з рускімі і ўкраінскімі калегамі. Клаўдзія Васільеўна зрабіла вялікую работу па зборы і падрыхтоўцы тэкстаў да друку, а выканкам выдзеліў фінансавыя сродкі. Дарэчы, ужо друкуецца і альманах "Рьльское Присеймье", у якім таксама прадстаўлена творчасць рагачоўскіх літаратараў, ідзе падрыхтоўка матэрыялаў для трэцяй кнігі альманаха, прысвечанай 60-годдзю Вялікай Перамогі.

Безумоўна, выхад у свет міжнароднага альманаха "Славянские колокола" — падзея доўгачаканая і сучасная. Гэта гаворыць пра тое, што разам са збліжэннем эканамічных і палітычных інтарэсаў нашых брацкіх краін праходзіць і духоўная еднасць. Адметна тое, што ідэя народнага альманаха нарадзілася не ў сталіцы, а ў глыбінцы — невялікім расійскім горадзе, і падтрымана творцамі такіх жа старажытных гарадоў Украіны і Беларусі, якія з глыбінь стагоддзяў захоўваюць слаўныя культурныя традыцыі. У "Славянских колоколов" вялікія творчыя перспектывы, якія духоўна ўвальюцца ў агульнае рэчышча дружбы нашых народаў.

Міхась КАВАЛЁЎ

Брава, Ранцанц!

Улюбёнец публікі, Артыст, майстар камедыйнага жанру. Яго пазнаюць у класічнай аперэце і ў мюзікле, у святочным тэатральным шоу і ў спектаклі, адрасаваным самаму патрабавальнаму глядачу — дзецям. Яго пазнаюць, бо другога такога ці нават падобнага да яго проста няма. Бо гэта ж — Арнольд Ранцанц, у якім шчасліва спалучаюцца сур'ёзная прафесійнасць, патрабавальнасць — і феерычнасць імправізацыі, сцэнічнай фантазіі, выдумкі. Нядаўна ў Беларускім дзяржаўным музычным тэатры, дзе заслужаны артыст Украіны і заслужаны артыст Беларусі А. Ранцанц працуе чвэрць стагоддзя, прайшоў яго бенефіс. Ажыятаж, аншлаг, авацыі... А хіба ж магло быць інакш, калі ён "па гадах яшчэ малды: 60!" — як спявае герой класічнай аперэты...

С.Б.

Фота Ю.Саух

Салыная пячора — прыродныя лекі

творны подых марскога паветра ў межах нашай краіны".

Салыная пячора ў Мінску распачала сваю дзейнасць год таму. Ініцыятарам яе стварэння выступіў індывідуальны прадпрыемальнік Сяргей Гаўрылік. Пра існаванне такіх устаноў ён даведаўся падчас камандзіроўкі ў Польшчу. Дарэчы, у гэтай краіне салыныя пячоры вельмі распаўсюджаныя і карыстаюцца поспехам у наведвальнікаў.

"Пошук эфектыўных шляхоў лячэння зараз ідзе ў напрамку стварэння новых фармакалагічных сродкаў. Яны, аднак, падчас аказваюць пабочнае ўздзеянне на арганізм чалавека і з'яўляюцца прычынай паталагічных зрухаў, — лічыць Юлія Гаўрылік. — Метад жа лячэння хвароб органаў дыхання мікракліматом салыных пячор існуе ўжо больш за 150 гадоў, аднак толькі ў апошнія дзесяцігоддзі змаглі навукова абгрунтаваць яго. Такім чынам, быў створаны новы напрамак у медыцыне — спелеатэрапія".

Нягледзячы на тое, што першыя рэкамендацыі па выкарыстанні спелеатэрапіі ў практычнай медыцыне былі афіцыйна зацверджаны толькі ў 1989 годзе, ужо сёння гэты метад стаў агульнапрызнаным. Ён адрозніваецца высокай лекавай эфектыўнасцю, супрацьлергічным дзеяннем, фізіалагічнасцю, магчымасцю зніжэння медыкаментознай нагрузкі на арганізм чалавека і гэтак далей.

Салыная пячора збудавана з блокаў марскога солі. "Чалавек не адчувае, як на працягу ўсяго сеанса дыхае паветрам, насычаным соллю. Адбываецца своеасаблівая інгаляцыя, падчас якой гінуць хваробатворныя мікраарганізмы, — тлумачыць Юлія Гаўрылік. — Марская соль — добры сродак ад стрэсу і спазмаў, яна стымулюе

нервовую сістэму, спрыяе эфектыўнай прафілактыцы і лячэнню захворванняў органаў дыхання, рэгулюючы артэрыяльнага ціску. Да таго ж, соль — надзвычай экалагічны лекі: у ёй няма ні пабочных прымесей, ні радыяцыі; яна сама насычае паветра сваімі частцінкамі — таму не трэба ўжываць штучныя іанізатары. Так, пасля першых сеансаў у салынай пячоры назіраецца паляпшэнне самаадчування, нармалізуецца сон".

Салыная інгаляцыя суправаджаецца прыёмнай музыкай, спакойнымі гукамі жывой прыроды, шумам прыбою. Мікраклімат салынай пячоры асабліва дапамагае зняць эмацыйную напружанасць людзям, чья дзейнасць звязана з псіхалагічнай нагрузкай.

Пастаянная спелеатэрапія спрыяе значнаму паляпшэнню

стану здароўя, прафілактыцы прыступаў астмы. Эфект значна павялічваецца пры комплексным выкарыстанні спелеатэрапіі разам з медыцынскім лячэннем.

Наведваць пячору рэкамендуецца як маленькім дзецям, падлеткам, так і людзям сталага ўзросту. Прафілактычныя курсы змяшчаюць рызык паўторных захворванняў, спрыяюць паскоранаму лячэнню. Акрамя таго, спелеакомплекс запатрабаваны і ў спартыўнай медыцыне, паколькі з'яўляецца своеасаблівай прафілактыкай падчас трэніровачнага працэсу і правядзення розных спаборніцтваў. Для наведвання пячоры не патрабуецца дазволу ўрача.

Ташына ДРЫК

Фота забяспечана аўтарам

Вяртанне ў будучыню:

эканоміка ў асобах і лічбах

Невядома, калі ўпершыню чалавек замест таго, каб адабраць якуюсьці рэч у суседа, памяняў яе на іншую. Але гэта і быў першы крок да прадпрымальніцтва, і адначасова — першы крок да новай маралі: не адбярэ — а памяняй, не забі — а дамоўся, не вайна — а мір. Такім чынам, гісторыя прадпрымальніцтва — неад’емная частка гісторыі чалавецтва.

Прадпрымальніцтва — сфера чалавечай дзейнасці, звернутая ў будучыню: кожны прадпрымальнік, які распачынае ці працягвае сваю справу, перш-наперш думае пра заўтрашні дзень; урэшце, галоўны стымул прадпрымальніцтва — чаканне будучага прыбытку. І ўсё ж, як і ў любой іншай справе, у яго ёсць гістарычныя традыцыі.

З даўніх часоў беларуская зямля была месцам ажыўленага эканамічнага абмену. Водныя шляхі з Беларусі вялі на Балтыку і ў Чорнае мора, па яе тэрыторыі пралягала значная частка летапіснага шляху “з варагаў у грэкі” і найбольш кароткі наземны шлях з Заходняй ва Усходнюю Еўропу. Ведалі Беларусь арабскія і ганзейскія купцы, скандынавы і візантыйцы. І справа была не толькі ў геаграфічным размяшчэнні краіны. Нашы продкі ўмелі і абараняць сваю Бацькаўшчыну, і гандляваць, наладжваць эканамічныя сувязі з іншымі народамі. Менавіта з купецкага асяродку паходзіў беларускі першадрукар, мысларгуманіст, асветнік, вучоны і пісьменнік эпохі Адраджэння Франціск Скарына. А справа, якой ён ахвяраваў жыццём — выданне кніг, — таксама з’яўляецца адным з найбольш прэстыжных відаў прадпрымальніцкай дзейнасці.

Як жа складаліся ўзаемныя ўплыў дзяржаўнай эканамічнай палітыкі і прыватнай ініцыятывы на Беларусі XIX — пачатку XX стагоддзяў, у перыяд так званага класічнага капіталізму? Размова ідзе, па вялікім рахунку, пра фарміраванне эканамічных прырытэнтаў краіны. Бо менавіта ў працэсе ўзаемадзеяння прыватнага прадпрымальніцтва і дзяржаўнай улады нараджаецца мадэль нацыянальнай эканомікі. Прадпрымальніцтва паводле сутнасці сваёй мае на ўвазе наяўнасць творчага, асобнага пачатку падчас разгортвання эканамічнай дзейнасці. Адной з эканамічных рэалій XIX стагоддзя было прызнанне таго, што ў новых умовах таварам стала і чалавечая ініцыятыва.

Уладанне капіталам разбурае саслоўныя межы ў Расійскай імперыі. Для прадпрымальнікаў дасягненне эканамічнай свабоды азначала пераадоленне перашкод саслоўна-феадальнай сістэмы на шляху да палітычнай свабоды. І гэта было адлюстраваннем агульнай тэндэнцыі: паўсюдна дамакратыя рынку папярэднічае палітычнай дамакратыі. Менавіта там, у эканамічнай сферы польскім памешчыкам і яўрэйскім пра-

мыслоўцам ды гандлярам удалося атрымаць своеасаблівы рэванш над самаўладдзем за ўведзеныя абмежаванні як у палітычнай, так і ў юрыдычнай, культурнай сферах.

Мы рэдка задумваемся над тым, што многіх рэчаў, такіх звыклых і ледзве не штохвілінна неабходных нам, людзі XVIII стагоддзя нават не ведалі. Бо час іх нараджэння — XIX стагоддзе, што пачалося як век пары, а скончылася як век электрычнасці. Прычым з’яўленнем на сваёй зямлі і першых паравых рухавікоў, і першай электрастанцыі Беларусі абавязана менавіта прыватнай ініцыятыве, намаганням айчынных прадпрымальнікаў. Першыя фабрыкі з паравымі рухавікамі ў беларускіх мястэчках Хомску і Косаве належалі слонімскаму памешчыку і прамыслоўцу Войцэху Пуслоўскаму. У 1824 годзе на рацэ Сож прайшлі ўдальны выпрабаванні першага беларускага парахода, зробленага механікам-англічанінам Адамам Смітам па загадзе гаспадара Гомельскага маёнтка графа Мікалая Румянцава. А ў 1889 годзе дала першы ток электрастанцыя ў Добрушы — першынец беларускай электрыфікацыі. Ініцыятарам яе будаўніцтва быў дырэктар-распарадкальнік мясцовай папяровай фабрыкі, выдатны інжынер і арганізатар вытворчасці Антон Ігнатавіч Ступігінскі.

Найбольшы размах на беларускіх землях набылі дзяржаўныя намаганні па будаўніцтве і эксплуатацыі шляхоў зносін, у першай палове XIX стагоддзя — водных, пачынаючы з 1860-х гадоў — чыгуначных. Даволі інтэнсіўна вялася і пракладка пасіраваных дарог, хоць і яе аб’ёмы, і сетка дарог наогул значна саступалі чыгунцы. Да пачатку першай сусветнай вайны пяць беларускіх губерняў мелі чыгуначныя лініі агульнай працягласцю больш за 3800 кіламетраў. Па ступені насычанасці чыгуначнымі шляхамі яны займалі адно з першых месцаў у Расійскай імперыі. Характэрна, што ў той час з Беларусі на Запад вяло сем чыгуначных “калідораў”. Зараз жа, як вядома, дзейнічае ўсяго два. Былі на Беларусі і мясцовыя, вузкакалейныя чыгуначныя шляхі, ініцыятарам будаўніцтва якіх стаў ураджэнец беларускай зямлі, вядомы інжынер і прадпрымальнік Баляслаў Ялавецкі. І ў прамым, і ў пераносным сэнсе менавіта чыгункі сталі тым лакаматывам, што пацягнуў за сабою беларускую эканоміку, надаў ёй магутны імпульс развіцця і ў значнай ступені вызначаў тэмпы яе эканамічнага прагрэсу і працэсаў урбанізацыі.

Сярод эканамічных паказальнікаў дзейнасці чыгункі вельмі красамоўным падаецца баланс грузавароту беларускіх чыгуначных станцый. Па нашых падліках, у 1913 годзе на іх прыбыло 191054 тыс. пудоў грузаў і адпраўлена 206295 тыс. пудоў. Пераканаўчае сведчанне на карысць

самадастатковасці эканомікі тагачаснай Беларусі!

На працягу XIX стагоддзя тут паступова склалася новая сацыяльная група — прадпрымальнікі. Іх аб’ядноўвала не саслоўнае паходжанне ці заможнасць, а здольнасць весці справу на грунце рынкавай эканомікі. Галоўнымі крыніцамі фарміравання буржуазіі на Беларусі былі прадстаўнікі дваранства і купецтва, у меншай ступені — выхадцы з мяшчан ці сялянства.

Нярэдка ў постаці прадпрымальніка аб’ядноўваліся рысы розных слаёў буржуазіі. Напрыклад, шляхціц Ігуменскага павета Адам Ельскі з 1887 года на працягу амаль двух дзесяцігоддзяў быў членам уліковага камітэта Мінскага аддзялення Дзяржаўнага банка і адначасова агентам прыватнага Віленскага зямельнага банка, разам з братам валодаў маёнткам Гольна ў Гродзенскай губерні (600 дзесяцін зямлі); акрамя таго, яму належала чвэрць механічнага і чугуналіцейнага завода ў Варшаве, зямельны надзел і дом у Мінску на Падгорнай вуліцы (зараз вуліца К. Маркса). Словам, перад намі ў адной асобе — і банкір, і памешчык, і фабрыкант, і домаўладальнік.

Значная частка мясцовых прадпрымальнікаў выйшла з асяродку яўрэйў, купцоў і мяшчан, што жылі на беларускіх землях. Людзей, якія прыехалі з-за мяжы і рызыквалі завесці сваю справу на Беларусі, сярод прадпрымальнікаў было адносна мала. Аднак у агульнай структуры эканомікі іх прадпрыемствы нярэдка займалі выключнае месца, вылучаліся па тыпе і спецыялізацыі вытворчасці, яе маштабах, тэхнічнай і тэхналагічнай дасканаласці. Бельгійскае акцыянернае таварыства ў 1898 годзе пабудавала і ўвяло ў эксплуатацыю трамвай у Віцебску; у Маскве гэты новы від транспарту з’явіўся толькі праз год, а ў Пецярбургу — амаль праз дзесяць год. Французы валодалі дзвюма шоўкакруцільнымі фабрыкамі і фабрыкай па вытворчасці жаночых грабёнак у Мінску. Выхадцы з Баварыі Лекерты адкрылі некалькі бровараў. Турэцкія прадпрымальнікі ў шэрагу беларускіх мястэчак мелі сетку пякарняў, булачных, кандытарскіх і бакалейных крам. Аўстрыец Эрых пабудаваў у Аршанскім павеце буйную льнопрадзільную фабрыку, на якой працавала амаль паўтысячы рабочых. У эканоміцы тагачаснай Беларусі пераважалі бельгійскія інвестыцыйныя капіталы, а колькасцю перавагу сярод прадпрымальнікаў-заможнікаў мелі падданцы Германіі.

Беларуская нацыянальная буржуазія ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзяў знаходзілася яшчэ ў стадыі фарміравання. Сярод беларусаў не было колькі-небудзь значнага пласта буйной і сярэдняй прамысловай буржуазіі. Эліту беларускай буржуазіі складалі менеджэры —

наёмныя кіраўнікі капіталістычных прадпрыемстваў. Хаця самаго тэрміну “менеджэр” у той час яшчэ не існавала, можна дастаткова ўпэўнена гаварыць пра значную ролю, якую адыгрывалі ў беларускай эканоміцы дырэктары фабрык і заводаў, адміністрацыя дзяржаўнай чыгункі, банкіры, кіраўнікі буйных маёнткаў. Менеджэры дзейнічалі як у дзяржаўных, так і ў прыватных сектарах эканомікі — у прамысловасці, на транспарце, у аграрным сектары. Яны вылучаліся арганізатарскімі здольнасцямі, адукацыйнай, эканамічным мысленнем.

Прадпрымальнікі былі ключом да поспехаў беларускай эканомікі. З другой паловы XIX стагоддзя яны пачалі заўважна ўплываць на дзяржаўную эканамічную палітыку не толькі праз уласныя намаганні, але і дзякуючы сваім прадстаўніцкім арганізацыям. Найбольшы ўплыў на Беларусі мелі таварыствы сельскіх гаспадароў (існавалі ва ўсіх беларускіх губернях і шэрагу павятаў), з’езды прадпрымальнікаў (фабрыкантаў, судпрамыслоўцаў, гандляроў лесам, банкіраў, каміваяжораў) і іх галіновыя арганізацыі (напрыклад, Таварыства вінакурных заводчыкаў Паўночна-Заходняга краю). На пачатку XX стагоддзя прадпрымальнікі займаюць пануючае месца ў беларускім істэблішменце.

На жаль, у свой час беларусам не ўдалося рэалізаваць эканамічны патэнцыял у межах нацыянальнай дзяржавы.

Ці мела наша эканоміка сваіх герояў? Ці была Беларусь калоніяй? Як уплывала прадпрымальніцтва на яе дэмаграфічны і ландшафтны воблік? Хто на Беларусі атрымаў першы патэнт? Якою была роля замежнага капіталу ў беларускай эканоміцы мінулага стагоддзя? Чаму мы не вытрымалі свой гістарычны экзамэн і змушаныя зноў праходзіць праз школу капіталізму? Пошук адказаў на гэтыя і іншыя пытанні гісторыі эканомікі Беларусі актуальны і сёння, калі краіна знаходзіцца перад выбарам аптымальнага шляхоў эканамічнага развіцця.

У сучаснай Беларусі нават у дачыненні да “капітанаў” вялікай эканомікі нярэдка можна гаварыць не пра эканамічную культуру, а пра элементарную эканамічную адукаванасць. Натуральна, любое гістарычнае даследаванне не можа быць скарыстанае ў якасці кіраўніцтва па вядзенні бізнесу альбо інструкцыі для таго, хто хоча рабіць грошы. Яго сэнс у тым, каб навучыць сучаснікаў з павагай ставіцца да папярэднікаў. Для сённяшніх жа бізнесменаў гэта напамін пра тое, што яны толькі працягваюць гістарычныя традыцыі беларускага прадпрымальніцтва, традыцыі забытыя, але багатыя, ад адраджэння якіх выйграюць, урэшце рэшт, усе — і прадпрымальнікі, і дзяржава, і грамадства.

Андрэй КШПТЫМАЎ

Фота Паўла ЭЗЕРЫНА

Цягам апошніх дзесяці гадоў у рэспубліцы ўзрасла колькасць т. зв. “сацыяльных” сірот — сірот пры жывых бацьках. Бацькі альбо адмовіліся ад іх, альбо былі пазбаўлены бацькоўскіх правоў у судовым парадку.

Сёння звыш трыццаці адной тысячы дзяцей засталіся без апекі бацькоў, большая частка з іх — сацыяльныя сіроты. Згодна афіцыйнай статыстыцы, каля 13.000 дзяцей выхоўваюцца ў апякунскіх сем’ях, а 1.180 — у прыёмных. Да прыкладу, толькі з дзіцячага дома № 2 каля 10—15 дзяцей штогод знаходзяць новыя сем’і.

“У апошні час у рэспубліцы распаўсюджана так званая патранатная форма выхавання, калі дзіця ўсынаўляюць “неафіцыйна”, а яго новыя “тата” і “маці” атрымліваюць за выхаванне педагагічны стаж і дзяржаўны заробак”, — паведаміла нам дырэктар дзіцячага дома Валянціна Зяневіч. Між тым, паводле яе слоў, “бываюць выпадкі, калі я адмаўляю ва ўсынаўленні дзяцей. Гэта адбываецца ў тым выпадку, калі бацькі жадаюць “замяніць” прыёмным дзіцем роднае, якое загінула. На першы погляд, здаецца, што тут дрэннага? Аднак, як чалавек з педагагічным стажам, магу сказаць, што з гэтага нічога добрага не атрымліваецца”.

Не сакрэт, што зараз беларускім сем’ям сапраўды зрабілася складаней выхоўваць дзяцей, знаходзіць час, сілы і сродкі для іх забеспячэння. Каб высветліць, наколькі гэта цяжка, мы адправіліся ў адну з такіх сем’яў.

Перш чым узяць чужое дзіця, падумайце...

Неабыякая да чужой бяды

Дзверы нам адчыніла прыемная жанчына сталага ўзросту. Як высветлілася падчас размовы, Любоў Віктараўна — «бабуля» дзвюх дзяўчынак, Сняжаны і Кацярыны — так званых “сацыяльных” сірот. Мы зайшлі ў аднапакаёвую кватэру, і яна пачала размову.

“Прыехала я з дачкою з Туркменіі, хацела, каб Лена вучылася ў беларускай ВНУ. Яна, аднак, паступіла ў тэхнікум. Справа ў тым, што на той час блізкіх мне людзей у Мінску не было”. Таму, каб атрымаць якую-небудзь жыллёвую плошчу, Любоў Віктараўна са сваёй вышэйшай адукацыяй, пачала працаваць дворнікам. Так, праз пэўны час яна атрымала кватэру, ці, як яна сама кажа, службовае жыллё, якое і зараз з’яўляецца асноўным месцам прытулку Каці і Сняжаны. Нагадаю, раней Любоў Віктараўна жыла тут разам са сваёй роднай дачкой Ленай, якая і з’яўляецца апекуном дзяўчынак. Менавіта яна прапанавала маці ўзяць дзяцей на выхаванне, калі Сняжане і Каці было тры і шэсць гадоў адпаведна. “Шчыра кажучы, мне стала шкада іх. У нас жывуць і каты, і сабакі. А тут гаворка ідзе пра дзяцей. Наогул не разумею, як можна быць аб’якавым да чужой бяды”, — прызнаецца Любоў Віктараўна. На наша пытанне, чаму яна ўзяла менавіта гэтых дзяўчынак, жанчына адказвае проста: “Я даўно ведала тую сям’ю і ўмовы, у якіх жылі дзеці”...

пасля “застоля”. Каця брала сабе што-небудзь самае смачнае і зачынялася ў прыбіральні. А мне даставаліся толькі вочкі ад селядца”. Сапраўды, у такім узросце жыццёвыя падзеі пакідаюць глыбокі след у памяці дзяцей.

Нас не здзівіла, калі Любоў Віктараўна пачала раскаваць пра “шлейф” хвароб, што апанавалі дзяўчынак. “У Сняжаны на галаве засталіся вялікія гузакі. У тры гады дзяўчынка не магла хадзіць, — успамінае жанчына. — Нават у дзіцячы садзік мы вазілі яе ў каліясцы. У Каці былі праблемы са шчытападобнай залозай. Акрамя таго, дзяўчынкам трэба было лячыць нервовую сістэму. Водгаласы перажытых стрэсаў і зараз нагадваюць пра сябе. Сняжана часта крычыць у сне”. У Сняжаны пачаліся спазмы страўніка. Прычым прыступы магли адбывацца ў любы час у самым нечаканым месцы. “Мяркую, гэта звязана з тым, што акрамя жавальнай гумкі яна больш нічога не ела”, — працягвае Любоў Віктараўна. — Яна і зараз радуецца гэтаму ласунку”. Паводле слоў жанчыны, толькі за першыя тры гады дзяўчыны наведалі амаль усе бальніцы горада. “Гэта быў надзвычай складаны час, — прызнаецца яна. — Аднак ніколі не паўставаў пытанне, ці вытрымаем мы гэта выпрабаванне. Дзеці таксама адчувалі цяжкія акты. Можна, таму яны не былі такімі капрызнымі і патрабавальнымі, якімі падчас бываюць дзеці ў іх узросце”.

Вяртанне

ў... былую “сям’ю”

Тым не менш, Любоў Віктараўна ўпэўнена, што ў дзяўчынак усё будзе добра. “Недзе дапаможам мы, недзе дзяржава”, — спадзяецца жанчына. Разам з тым, паводле яе слоў, галоўная праблема ў тым, што да 1999 года сіротам, якія дасягнулі 18-гадовага ўзросту, выдзялялася жыллёвая плошча. Час унёс свае карэктывы не толькі ў нарматыўна-прававыя акты, але і ў лёс дзяцей-сірот. Паводле новай пастановы, дзеці замацоўваюцца па тым адрасе, па якім былі прапісаныя. Іншымі словамі, на плошчы былой “сям’і”. “І хто такое прыдумаў? — не разумее жанчына і

дае парадку: — Ніколі не бярэце пад апеку дзяцей, калі няма ўпэўненасці ў іх заўтрашнім дні. Я маю на ўвазе жыллёвае пытанне”. Дарэчы, менавіта жыллё для дзяцей-сірот знаходзіцца сёння ў цэнтры ўвагі тых, хто распрацоўвае новы “Жыллёвы кодэкс”.

Што гавораць спецыялісты?

Каб расставіць усе кропкі над “і”, мы звярнуліся да парламентарыяў. І вось як яны каменціруюць гэтую сітуацыю.

“Наша камісія заўсёды надавала і будзе надаваць увагу дзецям-сіротам і дзецям, якія засталіся без апекі бацькоў. Так, у красавіку 2004 года быў праведзены круглы стол, на якім абмяркоўваліся праблемы гэтай катэгорыі дзяцей. Адна з іх — праблема забеспячэння жыллём. Распрацаваныя прапановы былі адобраны ўрадам і знайшлі адлюстраванне ў праекце новай рэдакцыі “Жыллёвага кодэкса Рэспублікі Беларусь”, — паведаміў загадчык аддзела па забеспячэнні працы Камісіі па сацыяльных пытаннях Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу РБ Іван Грыцына. — Напрыклад, дзеці-сіроты і дзеці, якія засталіся без апекі бацькоў, змогуць стаць на ўлік як маючыя патрэбу ў паляпшэнні жыллёвых умоваў, як толькі яны трапілі на апеку. Вышэй названая катэгорыя дзяцей не можа вярнуцца ў памяшканне, з якога яна выбыла, паколькі мае патрэбу ў паляпшэнні жыллёвых умоў. Законапраект прадугледжвае выдзяленне дзецям жылля на працягу двух месяцаў пасля дасягнення імі паўналецця. Альбо, па іх жаданні, на працягу гэтага ж

часу пасля заканчэння навучання ў прафесійна-тэхнічных, сярэдніх спецыяльных, вышэйшых навучальных установах, альбо пасля заканчэння тэрміновай ваеннай службы, альбо вызвалення з-пад варты па прыговору суда. Праблема Кацярыны і Сняжаны ў тым, што іх ставяць у агульную чаргу на атрыманне жылля сацыяльнага карыстання. У той час, калі яны маюць правы ў нечарговым набывшці такой плошчы”.

Старшыня Пастаяннай камісіі па сацыяльных пытаннях Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу РБ Анатоль Новікаў лічыць, што сіротства — гэта дзяржаўная праблема. Сёння ў грамадстве можна назіраць своеасаблівы парадокс: пасля вайны прайшло 60 гадоў, а колькасць сацыяльных сірот усё роўна павялічваецца. “Трэба адзначыць, што Прэзідэнт Беларусі ўдзяляе вялікую ўвагу гэтай надзвычай складанай праблеме, — падкрэсліў Анатоль Новікаў. — Аляксандр Лукашэнка выказаў думку наконт таго, што трэба прымушаць бацькоў, якія адмовіліся ад сваіх дзяцей, кампенсавать выдаткі, якія панесла дзяржава на іх выхаванне. Між тым, Старшыня Пастаяннай камісіі па сацыяльных пытаннях Савета Рэспублікі лічыць, што гэта наша агульная справа. “Будзем рабіць усё магчымае з пункту гледжання заканадаўства, каб змяніць сітуацыю ў лепшы бок. Па-першае, трэба дамагацца змяншэння колькасці сацыяльных сірот. Па-другое, дамагаць прыёмным сем’ям, каб дзіця атрымала належны догляд і выхаванне нават ад чужых бацькоў”, — заявіў ён.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА,
Тацяна ДРЫК
Фота забяспечана аўтарамі

Сімпаты і антыпаты

Безумоўна, мала пракрычаць пра слабасць літаратуры, трэба разгадаць, чаму, з якой нагоды традыцыйна моцнае змянілася ў нас канфузлівым “паслаблена”.

Стрыжнявым праяўленнем слабасці выступае, бадай, тое, што тэксты, якія прапануюцца літаратарамі, не знаходзяць водгуку сярод чытачоў. А паколькі кнігі не чытаюцца, губляе сэнс пераўтваральны пафас, закладзены ў творы аўтарамі, — непрычытаныя творы не кранаюць сэрцаў і душ.

Адсюль праблема: у многім прыглушанасць пераўтваральнага патэнцыялу нагадвае страту своеасаблівага рупара, наяўнасць якога рабіла літаратара апанентам, здольным прымусіць аднесціся да сябе паважліва. Быў рупар — і кожны, хто наважваўся “падціснуць” пісьменніка, мусіў узважыць, наколькі балючымі акажуцца літаратурныя выпадкі ў адказ. Рупар прапаў — і пісьменніцкія пратэсты звяліся да абуранай, але бяскрыўднай, рыторыкі, няздатнай у скалыхнуць грамадства і таму мала для каго небяспечнай. Адпаведна супраціўленне, якое раней, у запатрабаванай літаратуры, было дзейным, ва ўмовах непрычытанасці кніг становіцца слабым рэагаваннем.

Такім чынам, адказ на пытанне “Чаму літаратура пачынае выглядаць безабароннай?” пераклікаецца з адказам на пытанне “Чаму перастаюць чытацца творы?”, што падштурхоўвае да прызірлівага вывучэння прычын незапатрабаванасці роднага слова.

Ёсць літаратары, маладыя і не надта, хапае творцаў, у рознай ступені пераканаўчых, адбываюцца прэзентацыі і пасяджэнні. Працэс, як кажуць, ідзе, літаратурнае і калілітаратурнае жыццё не проста не спынілася — часам яно зашкальвае за адзнакі надзвычайнай экспрэсіўнасці.

Непакоіць адно: уся бурлівасць бышчам прыхаваная ў аўтаклаў, яна ўлоўліваецца тымі, хто бліжэй да спраў кніганісанні і кнігараспаўсюджання. Дастаткова адзіні на крок, зірнуць на тыя ж калізіі вачыма шараговага назіральніка (да якога, уласна, і апелюе літаратура) — і адразу як апускаецца заслона, тое, што хвіліну назад выдавалася значным, драбнее і ці не знікае наогул. Бо, і ад гэтага не адмажнешся, для чытача наша літаратура “прапала, зніклі творы, якія б хацелася пачытаць”.

Вось яна, пазіцыя двух узаемавыключальных меркаванняў адносна стану беларускай літаратуры: першага, згодна з якім літаратурная актыўнасць не згасла, і другога, уласобленага ў заявах пра заняпад літаратуры. Дзве гэтыя “праўды” ўпарта не стыкуюцца, прычым нават калі яны канфліктуюць між сабой падчас дыскусій, вынік ці не правырашаны: ніводнаму з бакоў не ўдасца пераканаць апанентаў. Спецыяліст-літаратуразнаўца працягне настойваць, што літаратура развіваецца, шараговы чытач паранейшаму будзе скардзіцца на адсутнасць добрых, займальных твораў. І пры гэтым абгрунтаванні знойдуцца ў абодвух!

Трэба прызнаць: заслона, што прыхоўвае ад чытача творы, якія рэальна з літаратуры не выпадаюць, спраўды існуе. І літаратуразнаўству, чым наракаць на нігілістычнасць адчужэння аўдыторыі да ўсяго нацыянальнага, лагічнай задумацца вольна пра што: чаму адны і тыя рэаліі настолькі па-рознаму інтэрпрэтуюцца двума, бліжэй да літаратуры і аддаленым ад яе, успрымальнікамі? З якой нагоды рэчы, якія ў літаратуры прысутнічаюць і могуць фіксавацца набліжаным да пісьменніцкага асяродку аглядальнікам, раптоўна знікаюць і не трапляюць на вочы шараговаму назіральніку?

Думаецца, пры асэнсаванні далезнай уласцівасці не пазбегнуць аналізу суднаснасці чытабельнага з нечытабельным у літаратурнай плыні. Звычайна на гэта не звяжваюць, але давайце пойдзем насуперак традыцыі.

На першы погляд, мы маем паказчык

шматзначны і ўскладнены, залежны не толькі ад колькасці аўтараў моцных і слабых, але і ад прысутнасці, напрыклад, твораў прахалдных, напісаных таленавітым аўтарам, і ад прыўнесенасці ў пераважна чытабельны тэкст няўнятных, перанасычаных нудотаю, эпізодаў і дэталей. Аднак пры ўсёй вонкавай заблытанасці крытэрыў вынікае “чытабельна” ці “нечытабельна” ўпэўнена вызначаецца чытачамі, пры рознасці агульнага светаўспрымання якіх ацэнкі бываюць надзіва адзінадушныя.

Апошняя акалічнасць уяўляецца надзвычай важнай, бо не выключана сітуацыя, пры якой блізкае да адзінадушнага “нечытабельна” загучыць у аднас большасці мастацкіх твораў, што талі? Няцяжка змадэляваць, як у аналагічных, пакуль гіпатэтычных, абставінах будзе паводзіць сябе тыповы чытач:

Дык чаго дзівіцца, калі чытач паводзіць сябе дакладна так, як ён гэта і павінен рабіць у атмасферы шэрасці?

Між тым, трэба адзначыць: калі дэкларуюць, што не прымаюць нікога з беларусаў, рэдка маюць на ўвазе класікаў — Купалу, Коласа, Мележа, Быкава ці Караткевіча. Далезны пісьменнік, як высвятляецца, чытаць шануе, ён, калі гаворыць пра непрыманне “нікога з беларусаў”, насамрэч выражае нязгоду гартань твораў сучасных малавядомых аўтараў.

Адначасна і тако: адмаўленне праяўляецца найбольш рапуча ў выпадку нізкай адукаванасці чытача — ён аказваецца непадрыхтаваным да правільнага выбару твораў, хапаецца за ўсё без разбору і ў атмасферы колькаснага пераважання “нечытабельнасці” хутка набірае крытычны працэнт

так: разваротлівы аўтар ідэалагічна карэктнага опуса атрымліваў спакусліваю магчымасць “праціснуць” праз выдавецтва досыць шэранькае тварэнне, апелюючы ідэалагічнымі “плюсамі” прапанаванага шэдэўра.

Узнікае, праўда, пытанне: як прымусіць аўдыторыю чытаць падобныя выданні? Вядома, прачытанасцю пэўных тэкстаў увогуле можна было б ахвяраваць, пагадзіцца са стратнасцю асобных выданняў.

Аднак сістэма аказалася куды больш прагматычнай. Яна ўзялася за арганізацыю штучнай “раскупленасці” тыражоў і дзеля гэтага скарысталася свой немалы адміністрацыйны рэсурс. Успомнім, як творы, якія не ўдавалася распродыць, рассылалі па бібліятэках, як займелі звычку ў якасці далатку да вострадафіцыйнай кнігі збываць пакупніку неликвіднае выданне, якое па ўласнай ахвоне не надта каб бралі...

Аднак найбольш дзейным выявіўся закамунфляваны прымус, звязаны са штучным звужэннем дыяпазону параўнанняў, калі выбіраць прапаноўвалася не з запасаў даўно ці нядаўна напісаных літаратарамі кніг, а толькі з шэрагу тых выданняў, што пастаўлены на паліцы кнігарань. Пры тым на гэтыя паліцы паслядоўна не дапускаліся менавіта займальныя, тыя, якія б выбіраліся замест рэкамендаваных, выданняў!

Адбывалася дзіўная пераадрасацыя прымусу: замест таго, каб “прыціскаць” няўмелага літаратара чытацкай нязгодай набываць яго творы, выдавецтвы (не па ўласнай, вядома, ахвоне) “прыдушвалі” аўдыторыю і абмяжоўвалі абсягі дасягальнай для чытача літаратурнай займальнасці. Інструментам выступала цензура.

Сёння, калі ў літаратуры запанаваў рынак, які жорстка прымусіў друкаваць тое, што купляецца, знікла праблема несупадзення паказчыкаў “што друкуюцца” і “што чытаецца”, знік і “вобраз” літаратара, які “падае надзеі”. Бо публікуюцца аўтары, што авалодалі навыкамі “запатрабаванага” слова і бязлігасна гэтыя навыкі эксплуатаюць.

Дарэчы, яшчэ адна з’ява звязана з разыходжаннем паказчыкаў “дазваляецца публікаваць” і “спраўды чытаецца”, — яна таксама праяўлена ў беларускай літаратуры. Справа ў тым, што пры зніжэнні крытэрыяў “прымальна да друку” збіваюцца з халды многія з маладых, яны масава стартуюць ад спрошчаных і мінімалізаваных патрабаванняў.

У літаратуры становіцца лягчэй дэбютаваць — выдаць першую публікацыю ці кнігу, затое цяжэй вырасці ў сапраўднага, якога б прызнала не толькі крытыка, але і чытацкая аўдыторыя, майстра. У выніку цэлыя генералы ярка і шматбацьцальна пачынаюць, каб потым масава не спраўдзіць спадзяванняў і на поўніцу, па вялікім рахунку, так і не раскрываюцца.

Гэта ўласцівасць звязаная найперш з тым, што аўтар, які актыўна друкуюцца, нават справядліва папрокі пачынае ўспрымаць “у шыткі”, не настолькі канструктыўна, як рабіў бы гэта, калі б знаходзіўся ў статусе падмайстра, якому вучыцца і вучыцца.

Таксама важна, што ў нас ужо сфармаваліся антыпаты, якія дэзарыентуюць выдаўцоў і робяць нерэнтабельнымі што моцныя, што слабыя творы. У выніку выдавецтвы не зацікаўлены ў надрукаванні як графаманскіх опусаў, так і літаратурных шэдэўраў.

Адзначаная індывідуальнасць выдаўцоў празмерна істотнай робіць такую пісьменніцкую якасць, як разваротлівасць, уменне “прабіць”, арганізаваць тыраж. А паколькі сапраўдныя творцы падобным дарам нязрэдка абдзеленыя, то і друкуюцца з раздражняльнай рэгулярнасцю шэрае ды малавядомыя...

Аляксандр ЛАПАТА-ЗАГОРСКИ

ён возьме адну, другую, пятую кнігу, пераканаецца, што ўсе яны малавартасныя (а пры колькасным пераважанні нечытабельнага такога магчыма!) — і спыніць далейшыя спробы. Да шостага выдання чалавек можа проста не дакрануцца, не ўзяць кнігу ў рукі, наперад палічыць і далезны, пакуль непрычытаны, твор шэрым і безаблічным!

Між тым не выключана, што праігнараванай акажацца якраз выдатная пісьменніцкая работа, адна з тых, якія ўсё ж прысутнічаюць у літаратуры. Вось так: прысутнічаюць, але могуць зацімняцца шэрай прадукцыяй!

Ці не рэалізавалася на Беларусі менавіта такая пагрозга? Думаецца, пра гэта варта як мінімум задумацца, задумацца ўсур’ёз. Чаму? Ды таму, што шэрае ў нас падазрона часта трапляецца ў літаратурны патоку, і чытацкія адносіны вызначаюцца выразным і катэгарычным адмаўленнем, пры якім яшчэ не пачынаюць чытаць, але загадзя гатовы заявіць, што твор няварта ўвагі.

Пераканаемся ў першым, у тым, што твораў нечытабельных у нас анамальна многа. Дзеля чаго правядзем досыць просты тэст: возьмем дзесяць-пятнаццаць літаратурных навінак (у тым ліку выддзеных за ўласны кошт) і ўзважым, колькі ў такой рэпрэзентатыўнай выбарцы набралася твораў абсалютна, без паблажлівых агавораў, захапляльных?

Ці можна так: пагартань пару-тройку часопісаў і падлічыць, колькі ў іх яркіх, што чытаюцца як на адным дыханні, і колькі шэрых, што мусоляцца бы пад прымусам, публікацыі?

Калі не схлусім самі сабе, вывім: малачытабельнае ў нас трапляецца часцей, гэта ўстойлівая, недзе нават хранічная, тэндэн-

няўдалых “спатканняў”. Як вынік — схільнасць да антыпаты.

Але адукаваны чытач, навучаны абыходзіць прадказальна слабыя кнігі, у тых жа ўмовах здолее, пазбаўлены “шчасія” сустракацца з тварэннямі найбольш адыезнымі, захаваць прыязныя адносіны да літаратуры і заўважыць станоўчыя моманты ў развіцці нацыянальнага пісьменства.

Несумненна, пажаданні чытацкай аўдыторыі скіраваныя якраз на атрыманне прадукцыі максімальна займальнай і на адмаўленне слабых тэкстаў. А пажаданні, якія выказваюцца чытачом, здольныя абарочвацца няўхільным прымусам у адносінах да літаратара і гэта вельмі востра ім адчуваецца. Акрамя таго, паколькі стратнасць праяўляецца там, дзе пануе найбольш аднадушнае непрыманне, то і выдавецкае “не” міжволі сіхранізуецца з чытацкай нязгодай. Выдавец намагаецца не выдаваць творы, якія акажуцца нерэнтабельнымі.

Прычым вонкавы прымітыў нібыта малаканструктыўнага “Не жадаю!” надзелены істотнай доляй абуджалнай, стымулюючай энергіі. Бо для некага (найперш таго, хто няздольны на самаўдасканаленне) чытацкая абструкцыя аказваецца няўмольным шлагбаумам, але ж для іншага яна становіцца фактарам, які падштурхоўвае да аналізу дапушчаных пралікаў.

Улюбим выпадку, можна ўпэўнена сцвярджаць наступнае: па нашай літаратурнай гісторыі густа раскіданыя прыкметы таго, як працэс засмечвання “малачытабельнасцю” набіраў хаду. Найперш звернем увагу на далёкія ўжо 20-30-я гады XX стагоддзя, калі за ідэалагічнымі патрабаваннямі хавалася паблажлівасць да ідэалагічна карэктных, няхай і не надта зграбных, пісьменніцкіх работ. Дакладней нават

Філалагемы быцця

Асэнсаванне літаратурнага быцця ў кожнага чытача, пісьменніка, крытыка адбываецца па-свойму. **Пятро ВАСЮЧЭНКА** ў кнізе **“АДЛЮСТРАВАННІ ПЕРШАТВОРА”** (Мн., Логвінаў, 2004) меркаваннем адносна таго, што ёсць жыццё і якой быць ці не быць літаратуры надаў форму пятагліфаў і філалагем, дзе формулу **“чытыры-ла-ка-і-ч-на-сць, звыш-ля-ка-і-ч-на-сць, звыш-эканомія, звыш-глыбіня”**. Пры гэтым у аўтара ёсць **“Credo: быць каменем пад касой няёмкай халы часу, што не шкадуе ні жыцця, ні літаратуры”**.

У арыгінальных, кароткіх, афарыстычных выказваннях П.Васючэнкі, якія хочацца пасатайна цытаваць, наша літаратура набыла **“разувасабленне”** — раскрыла сутнасць: **“Беларуская літаратура — самадэстатковая. Яна забяспечана адным чынікам свайго існавання, яна апраўдваецца адным азначэннем — “беларуская”**.

“Пераадоленне — і ёсць сутнасць літаратуры. Уся беларуская літаратура — пераадоленне дыстанцыі паміж чытачом і аўтарам, даказанне чытацтва”.

“Крытыка, эсістыка, літаратуразнаўства — яны і з’яўляюцца “сцэнай” для літаратурных твораў. У іх працягваецца жыццё твора, так, як п’еса працягвае сваё жыццё ў тэатры”.

Літаратура ўжо даўно перастала быць “рэччу ў сабе”, яна злілася з рэчаіснасцю і стала яе часткаю. Мяжа паміж рэальным чалавечым жыццём і літаратураю цяпер амаль не існуе. Гэтым тлумачыцца біяграфічных літаратурных жанраў, якія становяцца больш важнымі,

значнымі і папулярнымі: успамінаў, дзённікаў, занатовак-разважанняў кшталту “Зацемак з левай кішэнні” Леаніда Галубовіча, “Сечкі” Андрэя Федарэнкі ці філалагем Пятра Васючэнкі. Такім чынам адбываецца зліццё літаратуры з жыццём, дзе паніжце быцця ўключае ў сябе існаванне чалавека ў літаратуры. Пацверджанне таму — высновы П.Васючэнкі:

“Мы маем звычайку працаваць жыццём на літаратурнасць”.

“Мы асуджаны на літаратурнасць свята-ўспрымання”.

“Жыццё чытаецца з матрылаў літаратуры”.

І яшчэ: **“Мы асуджаныя не толькі думаць, але і жыць філалагемамі: будаваць сябе “паводле Багдановіча”, “паводле Караткевіча”, “паводле Абдзіраўліча” альбо па-водле іншых схемаў, якіх безліч у сферы літаратуры-на-жыццёвага і якія ад пачатку зашыфраваныя былі ў Першатворы”**.

Безумоўна, любая кніга з’яўляецца вынікам вялікай працы аўтара, але для таго, каб яна атрымала сапраўднае, паўнакроўнае жыццё, чытач таксама павінен папрацаваць над ёй. Чытанне мастацкай літаратуры, як і яе стварэнне, патрабуе здольнасцей, таленту, эмацыянальных затрат, выкарыстання духоўнага і жыццёвага вопыту. Чытачам “Адлюстраванняў Першатвора” давядзецца прыкласці нямаля намаганняў у гэтым накірунку, бо творы П.Васючэнкі адрозніваюцца адметным аўтарскім пошукам, арыентацыяй на вышэйшыя дасягненні айчыннай і сусветнай літаратуры.

“Полашкі Лабірынт”, “Крыўскі слоўнік паводле Яна Баршчэўскага”, “Наша здрада”, “Тэорыя”, “Сусветная літа-

ратура”, “Беларуская літаратура”, “Літаратура і жыццё” — яшчэ не поўны пералік тэматычных раздзелаў кнігі, што адлюстроўвае кола важных для пісьменніка і нашага літаратурнага працэсу праблем.

Шчырасць і праўдзівасць творчасці з’яўляюцца прыкметай высакароднасці, уменне пакінуць у літаратуры адбітак творчай індывідуальнасці сведчыць пра наяўнасць таленту. **“Пытанне хіба адно: чым почыркам на гэты раз пачнуць запавяняцца старонкі?”**

Пятро Васючэнка ўмела запавяняць сваёй кнігі і разам з тым старонку сучаснай беларускай літаратуры арыгінальнымі па форме, глыбокімі, неадназначнымі, часам спрэчнымі па выказаных думках творами. Запоўніў почыркам прафесійнага літаратара. Дарэчы, пра літаратурную прафесійнасць пісьменніка ёсць слушнае меркаванне:

“Сённяшняга чытача можа прывабіць і чэрства акраец праўды. Проста праўды. Але і ў містыфікацыі, літаратурнай гульні — колах дыму, каларовым тумане — таксама ёсць свая праўда, тая адэкватнасць быцця, якой мы прагнема. Няма праўды — святла — у адным. У маўчанні. Маўчанне для літаратуры сёння — гэта непрафесіянальна”.

Наталія ЯКАВЕНКА

Людзі пачынаюць ствараць наўрад ці толькі з-за адной прагі “самавыяўлення”. Гэта бадай ужо наступства, а прычына заключаецца ў іншым і, думаецца, перш за ўсё ў несумяшчальнасці ўнутранага свету са знешнім, “параметраў” душы і тых праблем, якія настэрна ў яе ціснуцца. Творцу вярэдзіць несумяшчальнасць, аднак ён не прагне яе растлумачыць, ён яе паказвае...

Выхад праявіў зборнік Міколы Леўчанкі для большасці магілёўскіх аматараў прыгожага пісьменства стаў нечаканасцю. Рэч не столькі ў тым, што ад зольнага журналіста, рэдактара быхаўскай раённай газеты перасталі чакаць мастацкіх твораў (маўляў, “ведаем, як газета нівелюе творцу”). Справа хутчэй у банальным нежаданні зразумець і прыняць душу сціплага, зычлівага чалавека, які паказаў, што ён ні ў якім разе не распрос яшчэ творчую амбітнасць.

Калі я разгарнуў “Пад знакам зялёнай ружы” і пачаў учытвацца ў змешчаныя на яе старонках гісторыі-мініятуры, памяць адразу паслужыла

дзядулі Веліфаны і Люксяі... У кожнага яны свае, адметныя, непаўторныя. Вось толькі памяць пра іх аднолькава дарагая нам, як і колішняму іх аднавяскоўцу Леўчанкаву Міколу.

Блізкімі да чытацкага ўспрымання аказваюцца і апавяданні пра дзіцячыя прыгоды аўтара. Я іх, напрыклад, чытаў з патайнай рэўнасцю: а раптам апісваецца там нешта гэткае каларытнае, чаго ў маім дзяцінстве не магло і быць... Супакоіўся, праўда, — маё было амаль не бяднейшым на падзеі і на вучобу ў добрых людзей.

А вось твор, які даў назву зборніку, я перачытваю часцей за іншыя. І нават цяпер, праз колькі часу, не пакідае мяне пачуццё “няёмкасці” за аўтара. Ды не, зусім не таму, што ў апавяданні просьма агрэхаў (там, зрэшты, іх, моўных ды стылёвых, і сапраўды хапае). Мне крыўдна за “матэрыялістычны светапогляд” героя-аўтара. Як ён мог не паверыць у сілу зялёнай ружы! Не паверыць апаведу маці — святой праўдзе! Я, выпадковы чытач, паверыў, а ён!..

...Гэта было да Вялікай вайны. Прыгажуню-

Пад знакам дабрыні

“выдала” ўрываў даўняга леўчанкавага верша. Я не перачытваў яго ўжо з дзесятак гадоў, і, можа, таму карціна, створаная ўзноўленым тэкстам, уразіла надзвычайна. Адчуў, што ўспамін усплыў невяпадкова — надта ж вярэдлівым для мяне аказалася змесціва кніжкі. Вось гэтыя радкі (няхай даруе аўтар за магчымыя недакладнасці):

“Эй, жэўжыкі, — крычыць стары вясёла, — Чакайце, усё роўна даганю. Я ж абяцаў падвесці вас да школы. І б’е з размаху пугай па каню.”

А мы імчым навіперадкі з ветрам, Ды так, што аж захоплювае дух. Ляжыць насустрач у тугім паветры Сняжынкі, быццам тапаліны пух...

Як і раней, — зімовая дарога. Як і даўней, — знаёмы строй бязроз. Не бачна толькі кучара старога, Вазка, дзядей, і косю варанога... І крыўдна мне становіцца да слёз.

Міколу Леўчанку пісалі вершы. І ў іх была паэзія. Быў цікаўны, удумлівы і “надзвычайна магілёўскі” лірычны герой. У зборніку “пяцідзесяці нявыдуманых гісторый” я і ўбачыў таго блізкага мне героя, адно хіба памудрала на цэлае пакаленне. “Чаму менавіта 50 гісторый?” — запытаецца нехта. Адкаж чаканы: аўтар падкрэсліў колькасць пражытых гадоў. Усё проста. І усё вельмі няпроста, бо пра знакаваць гэтай жыццёвай мяжы маюць права разважаць толькі тыя, хто яе пераступіў.

Леўчанка — журналіст-прафесіянал, таму гісторыі-ўспаміны яго, адцененыя невялоўнай тугой па незваротным, нагадаюць невялічкія нарысы — жанр, любімы многім яго калегамі за мастацкую разнаўленасць і вобразнасць. “Нявыдуманасць” жа, ці, як цяпер кажуць, non-fiction-насць зместу, падмацаваная “шурпатым” выкладам, выклікае ў чытачоў давер да аўтара. Тут няма і знаку штучнасці, манернасці. Леўчанкавы героі з лёгкасцю пазнаюцца, бо іх ці падобных да іх людзей ты неадночы сустракаў на вясковых і гарадскіх вуліцах. Можа, па гэтай прычыне і пачынаеш іх “бачыць” без намаганняў, літаральна праз нейкі дзесятак радкоў. Бабкі Ганны і Гашачкі,

дзяўчыну звалілі двое падонкаў. Нарадзіла двайнятак. Безвыходнасць. Цыганка з тральшыйнай варажбой і парадай: “...шукай зялёную ружу, сваю кветку шчасця, якая расце ў лазняку”. Не шукала. Намерылася ўтапіцца ў рачным віры: “Апусцілася на калені, паклала хлапчукоў. Яны мірна спалі, не прадчуваючы бяды.

“Паляжу на траўцы ў апошні раз і я, — мроілася ў галаве думкі, — а потым, пакуль не прачнуліся дзеці ды не пачалі плакаць, скокну з ім у глыбіню”. І адкінулася на спіну, заплочыўшы вочы. А калі адкрыла іх, то, о Божа! Убачыла на адной з галінак навісаючага лазавага куста невялікую, надзвычай прыгожую ружу. Зялёную”. Так і пра жыццё дзеля сыноў. А зялёная ружа яшчэ неадночы выказвала сваю ратавальную сілу, дапамагаючы і маці, і дзецям.

Злашча, зусім няхітра гісторыя. Але ж, як сказаў бы мой сябар Васіль, “бярэ”. Таму і крыўдна за аўтара — ён так і не схадзіў на балота па ўласную зялёную кветку. А што, можа, і знайшоў бы. Талы і ўдача ўсміхалася б часцей... Наіўна, праўда? Толькі чаму талы я, гэтак ж, як і аўтар, “прававерны матэрыяліст”, ужо двойчы сніў сваю калярвовую (!) ружу?..

Падобных гісторый, сумных, сур’езных, вясёлых, смешных, у зборніку нямала. Кожная адметная па-свойму, у кожную — крышачку болей ці трохі меней — укладзены часцінкі леўчанкавай душы. Я чытаю, напрыклад, “Калі цвілі сады”, “Жыві, Цішка!”, “Сустрэнемся ля крынічкі”, “Кусачы мёд” і нібы найве бачу іх далікатна-дасціпнага апавядальніка. Бачу нават, як у яго разумных вачах залацінкі смеху пераліваюцца ў іскрынкі іроніі. Скажаце, гэтага мала? Няма паказу “абагуленай, тыповай з’явы”? Кінце вы. Магчыма, якраз таму кніжку і хочацца перачытваць, што нам карціць паразмаўляць са знаёмцамі. Такімі “нетыповымі”.

За ўсім, што мы чытаем, немінуча стаіць аўтар. І няважна, хто гэта — Іван Мележ ці чарговы “Андрэй Варонін”, ці згаданы Мікола Леўчанка — калі ён здольны стаць пасрэднікам паміж знешнім светам і светам чытача, адбываецца дзіва, пуд, які марна спрабуюць растлумачыць многія пакаленні літаратуразнаўцаў і крытыкаў.

Сяргей УКРАЇНКА

«Залатая рыбка» ў Любані

Паабал рэчкі Арэсы ўтульна размясціўся куток беларускага Палесся з мілагучнай назвай — Любаншчына. Край з багатым гістарычным мінулым, знакаміты выдатнымі вучонымі, працаўнікамі, паэтамі і праявіцямі. Менавіта тут, у вёсцы Смольгава нарадзіўся выдатны паэт і краязнавец Уладзімір Сыракомля.

У свой час любанская зямля стала гасцінным кутком для народнага песняра Беларусі Янкі Купалы, які працаваў над паэмай “Над ракой Арэсай”.

Багатая на таленты Любаншчына ўзгадавала вядомыя пісьменнікі — Івана Муравейку, Уладзіміра Паўлава, Міколу Мікуліча, Ніну Маеўскую, літаратуразнаўцу і крытыка Лідзію Савік.

Традыцыйна літаратурнай Любаншчыны

працягвае юнае пакаленне, рэалізуючы творчыя здольнасці праз раённы літаратурна-мастацкі конкурс “Залатая рыбка”. У 2004 годзе конкурсу споўнілася 5 гадоў. За гэты час члены журы разгледзелі каля тысячы дзіцячых работ.

Аднымі з заснавальнікаў конкурсу былі Беларускі дзіцячы фонд, часопіс “Вясёлка”. Журы конкурсу ўзначальваюць вядомыя беларускія пісьменнікі Уладзімір Ліпскі, Мікола Маляўка, Аляксей Камароўскі, мастакі Алена Лось, Яўген Ларчанка. Штогод вызначаюцца пераможцы па намінацыях: “Першы крок у паэзію”, “Слова — краска, слова — зьнянне” (проза), “Я прыдумаў казку”, “Любанскія жартаўнікі”, “Непаўторнае імгненне” (фотаработы), “Што папрасіў бы ты ў Залатой рыбкі?”, “Вясёлы аловак” (малюнкі). Дзіцячыя работы,

прызнаныя журы лепшымі, аргкамітэт дасылае на абласны конкурс “Юныя таленты Міншчыны”, на літаратурна-мастацкі конкурс у рамках Міжнароднага аб’яднання беларусаў “Бацькаўшчына”. І тут нашы юныя літаратары і мастакі былі пераможцамі.

Аддзел бібліятэчнага маркетынгу Любанскай ЦБС паводле конкурсу “Залатая рыбка” выдаў зборнік дзіцячых работ “Музы маленства”. Значную дапамогу ў гэтай справе аказаў дзіцячы пісьменнік-зямляк Іван Муравейка.

Дзесяць самых цікавых казак надрукаваны ў кнізе “Казкі дзяцей Беларусі” пад рэдакцыяй Міколы Чарняўскага. Вершы, казкі, апавяданні, малюнк юных любанчан можна знайсці на старонках часопіса “Вясёлка”, газеты “Раніца”, літаратурныя творы гучалі ў перадачы

“Першыя сцяжынкы” на нацыянальным радыё.

Сёлета на разгляд журы было даслана больш за дзвесце работ. 38 з іх прызнаны пераможцамі конкурсу. Аўтарам літаратурна-мастацкіх твораў па розных намінацыях уручаны граматы і падарункі. Але, мабыць, самы дарагі падарунак — ад “Вясёлкі”. Да пяцігадовага юбілею яна змясціла на старонках дзесятага нумара паэтычную нізку нашых таленавітых дзяцей.

У рамках конкурсу вядомыя беларускія пісьменнікі, члены журы, праводзяць на Любаншчыне творчыя сустрэчы ў бібліятэках, школах, дораць чытачам кнігі з асабістых бібліятэк.

Мы спадзіёмся, што “Залатая рыбка” будзе і надалей выяўляць здольных і таленавітых любанчан.

ВАЛЯНЦІНА БРАГНЕЦ,
старшыня аргкамітэта конкурсу
“Залатая рыбка”, заг. аддзела
бібліятэчнага маркетынгу Любанскай ЦБС

Уладзімір МАРУК

А запомніць пра гэта ледзь-ледзь,
Як не могуць запомніць дзеці.

Але ў гэтага будзе —
уга! —
Каб зайсці ў далячынь далёка,
Каб гуляла там,
дзе туга,
Можа, самае светлае вока.

З лесу выйшаў не мой грабар,
Павіталіся, селі, выпілі
Нават той,
што ў душы,

цяжар...
Ды з якога ніяк не выплылі.

Вось і цяжка, як і было,
Нібы ўсё пры жыцці растрочана, —
Як ізноў да нас прыплыло,
Што камусьці было прызначана.

“...Пяшчотная, нібыта само крыло...”
(Сэсар Вальеха)

Пяшчотная —
і нельга быць пяшчотнай, —
Ты выплываеш з воблака-язміну
Такой бялюткай птушкай пералётнай
І просішся
на рукі арлекіну.

І блазан,
забываючы на жарты,
Адпрэчыўшы насмешкі ды згрызоты,
Забудзецца,
што ён ані не варты
Хоць каліва птушынае пяшчоты.

Прылашчыцца да літасці птушынай
Сваёй душою
збедненай і цнотнай,
Як толькі што акрылены мужчына
Пяшчотай,
што не можа быць пяшчотнай.

Зноў вартавы страпануўся на вежы,
Пільна глядзіць
праз гушчэзны туман
На паніча
пры шыкоўным картэжы,
Вышыты золатам
сіні каптан...

Зрушацца коні,
і рыпне карэта,
Знікне ў прысадах прыглёных картэж...
Зменіцца варта.
І здоўжыцца лета.
І не заўважыш,
што ўжо не жывеш.

Пустацвет.
А цвіло ды буяла,
Як пасля пракаветнага часу,
Нібы самага светлага мала,
А жыццё не мяняе акрасу.

Пустацвет.
І намовіць няможна,
Каб хоць нешта збылося з душою,
І хаджу,
нібы здань,
асцярожна,
Каб сустрэцца хоць раз,
ды з сабою.

Пражойклы зноў прысніўся
дзівасіл,
Якому да паганскай веры кленчыў,
Калі мяне да скону
дзед Васіль,
Трымаў штодня за ручку,
як Найсвентшы.

А дзівасіл цвіце,
як анідзе,
А хтосьці знае —
вечны ён,
не вечны?..
І дзед мяне за пальчыкі вядзе,
Каб я прад яго прахам мог укленьчыць.

Маладое віно выліваецца з чаркі,
Бы яго два стагоддзі туды налівалі...
Узняліся дзве хмары,

старыя пляткаркі,

Пасварыліся —

грому ізноў назбіралі.

Але ж я паміж імі стаю і нямею,
Бо сказаць анічога найпрэкі не здольны,
Бо пражыўшы гады,
анічога не ўмею,
Супраць гэтакіх волі нічога не вольны.

Скрадзены сон...

І ў каго ці калісьці?..

Выплыў з яго і пайшоў напраткі,
Ціха ступаеш

на шчасці,
на лісці,

Цераз маўклівую веліч ракі,
Не ўспамінаючы тое,

што снёна,
Нібы гарэзнага ветрыку свіст...
Перад сабою глядзіш —

дык зялёна,

Як азірнешся —

адзін жаўталіст.

Вока выбежыць паглядзець,
Як гуляе на полі вецер,

Усевалад СЦЕБУРАКА

Не крычы.
Нельга так крычаць.
Так крычаць можна ў чыстым полі.
Так крычаць — волю абвяшчаць,
Быць закладнікам гэтай волі.

Не крыўдуй.
Пасядзім удвох.
Паглядзім, як у вочы, ў неба.
Гэта ўсё, што я для цябе зьярог...
Не крыўдуй, можа, хоць і трэба.

З завейнае ночы
Паўсонна ліхтарні глядзяць на мяне.
Яны за мной сочаць,
Нібы правяраюць, жывы я ці не.
А вецер шапоча
пра тое, што заўтра, бы ўчора, міне.
Заплюшчваю вочы
Спачатку наяве, а потым у сне.
І думаю: “Ойча,
хай келіх сумнення хоць сёння міне.”
Падманваю двойчы.
І двойчы сябе.

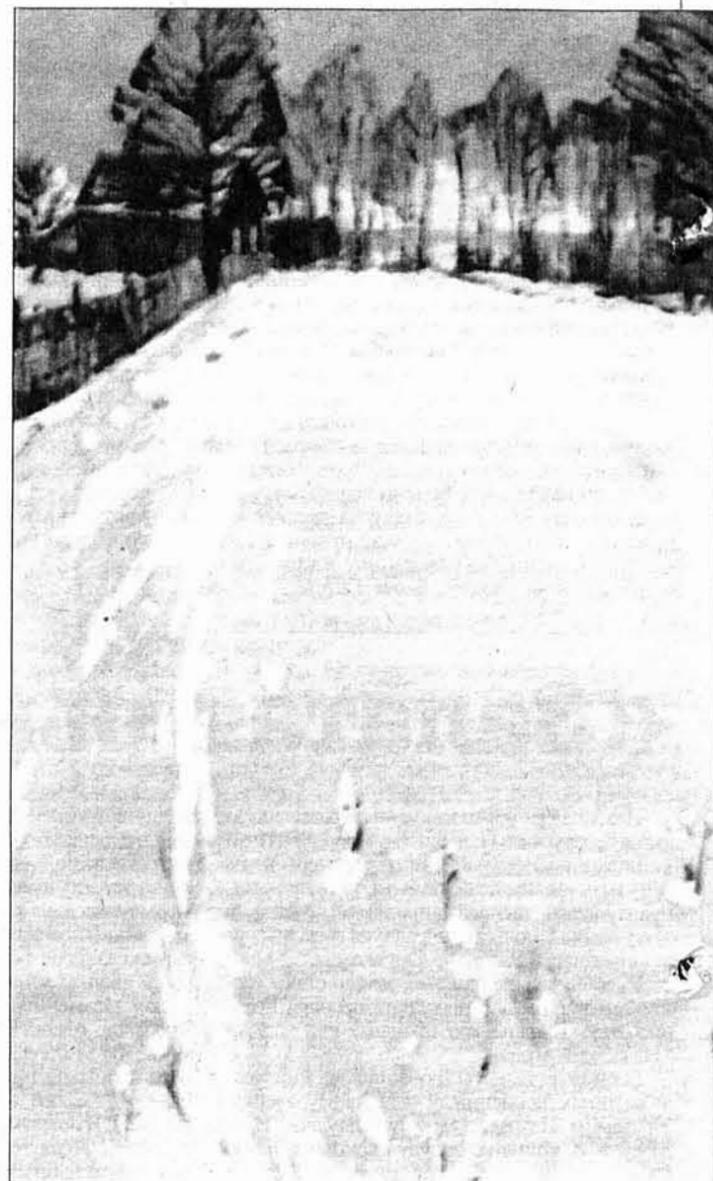
Марыне

Я стаміўся цябе праводзіць
Кожным разам нібы назаўжды.
І жадаю, каб ведала ты —
Я стаміўся цябе праводзіць.
Я не злодзей і не святы,
І наш час у нябыт адыходзіць...
Я стаміўся цябе праводзіць
Кожным разам нібы назаўжды.

Такім надвор'ем трэба жыць,
сягоння паміраць няможна.
Лятуць сняжынкі асцярожна.
Такім надвор'ем трэба жыць.
І быць ва ўсім, у хвілі кожнай,
у кроплі, што на шкле дрыжыць.
Такім надвор'ем трэба жыць,
сягоння паміраць няможна.

Не глядзі.
Нельга так глядзець.
Так глядзяць мой анёл і матуля.
Так глядзець трэба права мець,
нібы лёс, нібы лёсу куля.

Не маўчы.
Нельга так маўчаць.
Так маўчаць абразы ў хаце.
Так маўчаць, бы сякеру ўзяць,
нібы суд вяршыць, каце-браце.

Кітайскія ліхтарыкі

Бабулін домик стаіць на ўзлеску, адразу за агародчыкам пачынаецца сасновы бор. Вясной зямля ў ім свеціцца белым кураслепам, сінімі пралескамі, струменіцца ландышавым водарам. Летам і восенню бор багаты суніцамі з чарніцамі ды грыбамі. І ў любую пару года ў ім раздолле для забаў і гульні: будуй шалашы, гуляй у хованкі, пячы бульбу ў вогнішчы — раздолле на лепшчы!

Адно не падабаецца Марыльцы. Толькі як след разгуляецца, дарослыя тут як тут.

— Марылька, дапамажы грады прапа-лоць!

— Марылька, пойдзем у шклярню, памідоркі падвяжам...

— Унучка, каларады бульбу апанавалі, пазбіраць трэба...

Гэтым разам бабуля папрасіла Марыль-ку нарэзаць фізалісы — “кітайскія ліхтарыкі” на букеты. Іх вакол дома безліч. Варта адзін куст пасадзіць — праз год-два цэлая плантацыя вырасце. Восенню іх зразаюць і падвешваюць у цяньку — сохнуць. Атрымліваюцца прыгожыя букеты. Яны стаяць доўга — аж да наступных свежых фізалісаў. І напамін пра цёплыя дзенькі на ўсю зіму, і добры падарунак на розныя святы сябрам і знаёмым.

Марылька любіць “кітайскія ліхтарыкі” і заўсёды з задавальненнем дапамагае бабулі рабіць з іх букеты. Але сёння, на яе думку, даручэнняў на яе сыпалася замнога. Назаўтра паабяцалі замаразкі, і бабуля завіхалася на градах, парадкуючы ўраджай. І Марыльку ні на крок ад сябе не адпускала. То тое спраў, то гэта дапамажы. Вось цяпер задала букеты рабіць, хоць яны з суседкай па лепшчы, Альбінай, толькі намерыліся пайсці ў бор, пашукаць дрэва, на каторым цэлы дзень шчыраваў дзяцел. Ён і цяпер стукае, нібы тэлеграфуе дзяўчаткам...

Марылька злупе на бабулю за бясконцыя заданні, але адмовіць у дапамозе не можа. Бабулі шкада: цэлы дзень, як пчола, пра-це. Усе дарослыя з іх сям’і буднімі днямі на рабоце, толькі бабуля на пенсіі, васьм’і і выпадае больш за ўсіх ля град хадзіць. А Марылька пры ёй самая першая памочніца. Дзяўчынка заўсёды гоніць ад сябе незадаволенасць, калі яе бабуля ад гульні адрывае. Але сёння, як ніколі, ні адной сваёй задумы не ўдалося здзейсніць. І дзяўчынка бурчыць сабе пад нос, зразаючы “ліхтарыкі”:

— Каму патрэбны гэтыя грады! Гарбацься з рання да вечара, спіны не разгінаючы!.. Цяпер усё на базары купіць можна, навошта ў зямлі корпацца?

Марылька часта чуе такія развагі ў горадзе ад старэйшых. І зараз прыпамінае іх да слоўца і выгаворвае “ліхтарыкам” сваё абурэнне.

Пасля яны з бабуляй прыкрываюць бацвіннем буракі, зносяць моркву ў склеп. Калі вызваляюцца, на двары цямнее. Гуляць у бор не пойдзеш, ды і дзятла ўжо не чуваць. Толькі і застаецца, што ў доме “ліхтарыкі” парадкаваць, па кутках развешваць.

— Бабуля, — пытае дзяўчынка, — а чаму гэтыя кветкі “кітайскія ліхтарыкі” завуцца?

— Відаць, таму, што вельмі падобныя на традыцыйнае ўпрыгожванне, якім у Кітаі аздабляюць святы, — кажа бабуля. — Ро-біць іх з паперы аранжавага або чырвонага колеру, а ўсярэдзіне паліць свечкі.

Калі, нарэшце, і кветкі спарадкаваны, Марылька прыладкоўваецца на канале ў сваім пакойчыку — пагартаць кніжку. “Кітайскія ліхтарыкі”, якімі завешаны куткі і тут, свеціцца цёплым аранжавым колерам. Прыгожа! Марылька пачынае ўглядацца ў іх і думаць: “У папяровых ліхтарыках свечкі паліць. А што робіцца ў сярэдзіне кветак?”

Ухадзіўшыся за дзень, дзяўчынка неўпрыкмет для сябе засынае. І сніцца ёй, як у адказ на яе запытанне “кітайскія ліхтарыкі” раскрываюць свае кветачкі і адтуль пачынаюць выходзіць малосенькія чалавечкі. У іх вузкія вочы і жаўтаватыя твары — ні даць, ні ўзяць — маленькія кітайцы.

Так і ёсць! У кожнай кветачцы — па сям’і кітайскіх хохлікаў. Гэта перасяленцы з далёкай краіны. Кітай так густа заселены, што жыхароў там болей, чым зямлі, якая павінна іх пракарміць. Людзям ледзь месца хапае, а хохлікам зусім няма дзе дзецца. Вось і вандруюць яны, бедныя, па свеце, прытулку сабе шукаюць.

Чалавечкі саскокваюць на стол і рас-стаўляюць на ім свой скарб: маленькія столікі, на іх — чайныя сервізы танюткага фарфору. Пад ногі чалавечкі кідаюць адмысловыя кілімы. Пасля сядваюць вакол столікаў і пачынаюць піць чай. Яны дзюму-

Алена МАСЛА

Казкі для дарослых

хаюць на пар, што падмаецца ад кубкаў, ухвальна ківаюць галовамі, задаволены цмокаюць — відаць, чай смачны. Гасці размаўляюць па-свойму і Марылька нічога не разумее.

Раптам чалавечак у шаўковым халаце і расшытых золатам пантофліках, мяркуючы па важным выразе твару, старэйшы тут, кажа на роднай дзяўчыны мове:

— Спідары суайчыннікі! У нас была да-мова: калі мы жывём на гэтай зямлі, павінны ведаць гаворку тутэйшых людзей. У сем’ях паміж сабой размаўляйце па-на-шаму, па-кітайску. А на грамадскім сходзе — так, як бабуля з Марылькай гавораць.

Тут грамада загаманіла, заківала гало-вамі і Марылька пазнала ў іх гаворцы род-ную мову.

— Ці чулі вы, — запытаў зухаваты мала-ды чалавечак, — як маленькая гаспадыня наракала сёння на зямлю?

— Так, так, — заківалі галовамі чала-вечкі. — Яна не ведае, якое гэта гора, калі зямлі няма.

— Тут паўсюль, як я пагляджу, зямлі поўна, — працягнуў зух. — Пару дзён, як вы ўсе ведаеце, вярнуўся я з міжнароднага сходу эмігрантаў, якія мусяць рассяляцца па ўсёй зямлі ў кветках “кітайскіх ліхтары-каў”. Уявіце сабе, нашы кветкі растуць там, дзе зямля ў найменшай пашане. Яе тут, нікому непатрэбнай, гектары! Цэлыя вёскі пустыя стаяць. Няма каму ўрабляць зямлю, праца на ёй лічыцца не ганаровай. І Марылька сёння казала тое, што гавораць амаль паўсюль на гэтай зямлі. Вось я і па-думай: а што, калі мы парушым запавет і выйдзем са сваіх схованак, заселім гэту зямлю? Мы б ёй не грэбавалі, мы б яе, як маці, шанавалі...

Грамада ўхвальна загула. Але старэйшы чалавечак, якога ўсе слухалі, пляснуў да-лонню па сталу, за якім піў чай, і гнеўна прамовіў:

— Няўдзячныя! Радуйцеся таму, што маеце і не забывайцеся на перасцярогу на-шага запавету. Племя хохлікаў мае права жыць толькі ў кветках “кітайскіх ліхтары-каў” і час ад часу збірацца разам чаю папіць, каб пасля зноў разысціся па сваіх хатах. Першы, хто здзейсніць дзёрзкае жа-данне завалодаць чужой зямлёй, загубіць не толькі сябе, але і ўвесь наш род паўсюд-на...

Чалавечкі заківалі галовамі — на гэты раз гаротна. Зноў яны пачалі гаварыць па-свойму, незразумела для Марылькі. Але па-тым, як уціралі жанчыны слёзы, якія невья-сёлыя твары былі ў мужчын, як не хачелі лезці назад у цесныя кветкі-хаткі дзеці і стараліся лішні раз прабежыцца па стале, было зразумела, што жывецца чалавечкам нялёгка.

Вось ужо і пахаваліся яны ўсе да аднаго ў “кітайскіх ліхтарыках”, развешаных па кутках у Марыльчыным пакоі. Толькі мес-сядовае святло, прабіўшыся праз шчыліну ў фіранцы, бязважкімі дотыкамі лашчыць зялёныя лісточкі і аранжавыя кветкі.

Усхапілася Марылька раніцай, падбегла да букетаў, нарыхтаваных на зіму, прыклала да іх вухам — цішыня, не чуваць гамонкі.

Апранулася, выбегла на двор. Там, заінейшыя срэбрам першага замаразку, ка-льхаліся нязрэзаныя яшчэ фізалісы. Дзяўчынка каля іх пастаяла, прыслухоўва-ючыся. Пасля засмяялася, успамінаючы свой сон, і пайшла па агародчыку.

— Раненька ты сёння ўстала, — гукнула дзяўчынку бабуля. — Добра, што ўчора пашчыравалі і ўсё ўсправілі. Прагнозы, ба-чыш, спраўдзіліся: замаразак. А сёння ўжо бяжы, гуляй колькі хочаш, толькі паснедай спачатку.

Марылька нахілілася, узяла ў жменьку зямлі і падышла да бабулі:

— Бабулька, я ўчора сярдзітая была і на цябе, і на зямлю за тое, што работы многа. Ты мяне прабач. А як зрабіць, каб зямель-ка мяне прабачыла — я не ведаю...

І Марылька расказвала бабулі свой сон. Бабуля са здзіўленнем слухала ўнучку, а пасля паглядзіла яе па галаве:

— А ты і найдалей годна жыві на зямлі, Марылька, і яна, як і кожная маці, забу-дзецца на сваю крыўду.

Зганяючы сівы прымаразак з зямлі, па-чынала прыграваць сонейка. Пабраўшыся за рукі, бабуля і ўнучка пайшлі ў дом піць чай — зусім па-кітайску. І аладкі есці, па-дораныя зямлёй і руплівай працай чалавеч-чых рук.

Адгукаючыся на скупое цяпло восень-скага сонейка, цёплым ззяннем свяціліся “кітайскія ліхтарыкі”.

Нядбайная гаспадыня

Былі ў аднаго замознага чалавека два сыны. Як ажаніліся, кожнаму з іх бацька справіў хату, як звон, надзяліў зямлём. У гаспадарку даў і коніка, і кароўку, і авечак з курамі — пароўну. Як кажуць, жыві — не хачу.

Вось і зажылі сыны сваімі сем’ямі. Работы ў селяніна заўсёды многа і ў полі, і ля хаты. Цэлымі днямі мужчыны то аралі, то касілі, то дровы з лесу вазілі...

А дома заставаліся гаспадарыць іх мала-дыя жонкі.

Ведама ж, калі дом у парадку трымаць, гаспадынічы і прысесці некалі. І печ вы-паліць, і ў хаце прыбрацца, і за жывёлай ухадзіць, і дзяцей дагледзець. Усё на адны рукі — толькі паспявай спраўляцца.

У старэйшага брата жонка завіхаецца, пры рабоце песні спявае і Богу дзякуе за тое, што сілы і здароўе мае. Усё ў яе ў пару зроблена, воку няма за што зачапіцца. Гас-падарка ў гэтай сям’і квітнее і множыцца.

А маладшаю брату гультаяватая жонка трапілася. Рабіць нічога не хоча, спіць да-пазна. Пасля ўсхопіцца, за тое, за гэта возь-мешца — не ідуць на лад справы.

Махне яна на іх рукой: “Ат, усёй работы не пераробіш!” — і пойдзе па сялу. Сама нічога не робіць ды іншым замінае.

А хатнія справы не любяць зняважлівага стаўлення да сябе. І, як ні шчыруе гаспа-дар, без шчырай працы гаспадыні марну-ецца гаспадарка.

Было гэта ў тую пару, калі па хатах разам з людзьмі жылі і хатнічкі.

У кожным падпечку месціліся іх сем’і. Хатнікі ва ўсім стараліся быць падобнымі да сваіх гаспадароў. Гаспадары працавітыя — і хатнічкі шчыруюць на сваёй гаспадар-цы ў падпечку. Гаспадары гультаяватыя — і хатнічкі лайдакі.

Вось павадзілася Хатнічыха з дому ма-лодшага брата хадзіць на сяло да старэйша-га. Прыйдзе — і не выправіць за парог. Руплівай Хатніцы спраўляцца трэба, а лай-дачка ў хату ўлезе — і з пустога ў парожняе пералівае. І ўсё адну і тую ж песню: як ёй і яе гаспадыні цяжка жывецца за процьмай работы.

Што хочаш, тое і рабі руплівай Хатнічы-се — справы колам стаяць, парадкавацца некалі, адное суцяшай сваячку-гультайку.

Трывала яна, трывала пасялушніцу, ды, разлаваўшыся, кажа аднойчы:

— Паслухай, даражэнькая! Калі табе так цяжка жывецца, папрасі Хлеўніка — ён та-бе жывёлу ўміг у хлыве зьядзе. У гаспадыні часу пабольшае — глядзіш, і табе палёгка.

Узрадавалася лайдачка парадзе. Як яна сама не даўмела так зрабіць!

Аднак дамаўляцца да Хлеўніка не пайш-ла — занадта многа гонару праствакатаму суседу. Хатнікі ж перад кім хочаш — перад хлеўнікамі, вадзянікамі, ці палевікамі — пачуваюць сябе шляхтай і абы з кім не зна-юцца. А для таго, каб і сваю надабніцу справіць, і Хлеўніку не пакланіцца, хітрая лайдачка вырашыла кпіны над ім зладка-ваць. Ды як след разлаваць.

А вось гэтага не робяць нават самыя нядбайныя гаспадыні. Бо Хлеўнік, калі ў згодзе з гаспадарамі жыве, памагае ім за жывёлай хадзіць: сена падкідвае ў кар-мушкі, чухае спіны, грывы коням у косы заплятае. Угнявіш яго — заездзіць, заганяе жывёлу.

Вось і лагодзяцца з ім гаспадары. На вя-чэру гаспадыня носіць яму ў хлеў яечню

падсілкавацца. Надта любіць такую ўвагу да сябе Хлеўнік.

Ведала гэта хітрая Хатнічыха. Дачакала-ся, пакуль гаспадыня міску з ежай Хлеўніку паставіла, схавала — і перакінула ў суседні двор.

Ох, як разлаваўся Хлеўнік! Яму ўсё ад-но, хто забавуляецца — сама гаспадыня ці пані з падпечка.

— Ну, прыпомню я вам дурныя жарты! — прыгразіў гаспадарам.

У тую ж ноч асядлаў ён любімага гаспа-дарскага каня і ганіў да той пары, пакуль той з ног не збіўся. А пасля сабраўся і пай-шоў у белы свет, як у капейку — новага прытулку сабе шукаць.

Лайдаччы ж падалося мала сваркі з Хлеўнікам, падалася яна ў поле.

— Што ты сабе думаеш? — закрычала на Палевіка, які даглядаў збажыну. — Гаспа-дыня і дома ўправіцца не паспявае, а ты тут жыта падняў як сцягну. Калі ёй жаць?

Здзівіўся Палевік.

— У мяне звычайна добрага ўраджаю просяць, — кажа. — А як ён непатрэбен — пайду на суседскае поле, без работы не за-стануся.

— Ды ўжо б, — падбухторвае лайдачка, — ідзі. Работа дурняў любіць.

Абразіўшыся за такія словы працавіты Палевік, патаптаў жыта і сышоў з поля — глядзіце яго самі, калі такія разумныя.

А задаволеная лайдачка — Хатнічыха вярнулася дадому. Разлеглася на сваім ложку ў падпечку:

— Во калі ўжо заживём мы з гаспадынь-кай!

І не вытрывала, пахвалілася сваёй кемлівацю мужу, Хатніку. Думала, і ён уз-радуецца хуткай палёгцы ў хатніх справах, а то век таўчэцца па гаспадарцы, галавы не падмаючы.

Ох, як угнявіўся Хатнік на жончыны дзеі! Дарма, што ў адным падпечку з ёй жыў, а быў працавітым, як і гаспадар гэта-га дому.

— Неразумная! — кажа. — Ці падумала ты, што да жабрацтва гаспадароў так да-весці можна! А пойдучы яны жабраваць — і нам за імі ў свет з торбамі цягнуцца.

І вырашыў Хатнік з гаспадаром пагавя-рыць.

Вечарам, толькі ён у хату — і Хатнік з-пад печы выходзіць. З выгляду — выка-паны гаспадар, толькі росту меншага.

Здагадаўся маладшы брат, хто перад ім, на-палохаўся. Бо рэдка бывае, што Хатнікі люд-зям на вочы паказваюцца. Звычайна толькі для таго, каб папярэдзіць пра вялікую бяду.

Але не падаў і выгляду, што разгубіўся. Пасадзіў Хатніка за стол, наліў кубак мала-ка — вядома ж усім, што гэта для хатнікаў найсмачнейшы ласунак.

Выпіў Хатнік малако, вусы абціёр ды стаў гаспадару расказваць, што ў хаце робіцца.

— Так і так, — кажа, — павар’яцелі на-шы жонкі. Твая гультайца ды стогне, што ёй цяжка, а мая ёй памагаць узялася, гаспа-

АРТ-ПАЦЕРКІ

Выйшаў у свет другі "Шагалаўскі зборнік". У яго ўвайшлі матэрыялы традыцыйных чытаньняў, што ўжо больш як 10 гадоў праводзяцца ў Віцебску і прысьвячаюцца творчасці, асабе, асяроддзю сусветна вядо-

мага мастака. Віцебскі Арт-цэнтр, які носіць яго імя, рыхтуецца да правядзення ўжо 15-х "Шагалаўскіх чытаньняў", што адбудуцца гэтым летам і складуць змест ужо наступных зборнікаў.

Лекторый выхаднога дня ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ працягвае цыкл "Вандруўкі па старажытным і сярэднявечным свеце": 13 сакавіка — гаворка на тэму "Індыя — краіна цудаў". У гэты ж нядзельны дзень тут адбудзецца лекцыя "Імпрэсіянізм. Паэзія пейзажу". А напярэдадні, 12-га, — "Мастацтва Францыі другой паловы XIX стагоддзя".

"Women & men" — назва нядаўняга супольнага выставачнага праекта В.Нікішынай (афорт) ды А.Басалыгі (літаграфія). Эстампы гэтых мастакоў-графікаў уразілі заўсёднай для іх высокай культурай творчасці, віртуозным узроўнем прафесійнай тэхнікі. А яшчэ — своеадметным поглядам на вечную тэму Адама і Евы, на праявы мужчынскай і жаночай прыроды, тонкім успрыманнем чалавечага цела як універсальнай пласцічнай формулы. Выстаўка прайшла ў Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л.Шчамялява.

Спецыфіку традыцыйнага японскага тэатра Кабукі "паспыталі" мінчукі, якім давялося патрапіць на гэтае прыгожае і экзатычнае для нас

Відовішча. Прадстаўленні гасцей з Японіі прайшлі з аншлагам на сцэне Купалаўскага тэатра.
С.ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам і А.Дзімітрыевым

Год Вітольда Гамбровіча: да яго, дзякуючы энтузіязму Польскага інстытута ў Мінску, спрычыніліся і мы. Здавалася б, мінуў той год разам з тэатральнымі праектамі, актыўнымі чыннікамі ды ўдзельнікамі якіх былі нашы сябры-суседзі. Аднак часавыя межы ў лёсе геніяў падаюцца недарэчнай умоўнасцю, асабліва калі ёсць магчымасць "прадоўжыць імгненне" або штосьці паўтарыць, перажыць нанова. Магілёўскае аддзяленне Саюза палякаў Беларусі разам з абласным драматычным тэатрам задумалі правесці Дзень Вітольда Гамбровіча. Сёння такі дзень і ў чытачоў "ЛіМа": ваша ўвазе — мастацтвазнаўчае эсэ доктара філасофскіх навук Вадзіма Салева, які скіраваў сваю цікавасць і захапленне менавіта на творчую постаць Вітольда Гамбровіча.

С.Б.

Трышціх пра Гамбро

Трагізм праз «канвульсіі» формы

Усё на свеце мае свой лёс. Прыродныя з'явы, гісторыя імперый і асобных дзяржаў, эканамічныя і палітычныя праекты.

І, зразумела, — людзі, якіх грамадская думка адносіць да кагорты творчых асоб.

І лёс чалавека, у тонар якога ў яго роднай краіне леташні год быў абвешчаны годам ягонага імя — не выключэнне. Менавіта летнія месяцы 2004-га зафіксавалі дзве найвышэйшыя (калі прытрымлівацца светапогляду Кнігі Кніг) даты ў быццё чалавечым: 4 жніўня — 100-годдзе з дня народжэння героя гэтага апавяду, а 24 ліпеня — з дня яго смерці. Гаворка тут пра Вітольда Гамбровіча, незвычайнага і звышасаблівага польскага пісьменніка і драматурга, пра ягоны лёс і ягоную незвычайную творчасць. Як той жа лёс можа згуляць з чалавекам у рулетку, і вынікі гэтай гульні будучы адукацыя ўсё яго далейшае жыццё! Ці думаў малоды польскі юрыст (а ён ужо набыў сабе імя ў літаратурным свеце), калі ўзыходзіў на лайнер, які накіроўваўся ў Аргенціну акурат напярэдадні Другой сусветнай вайны, што назаўсёды развітаецца з радзімай? Далейшыя біяграфічныя звесткі пра Гамбровіча вельмі сціплыя. Да 1963 г. жыў у Аргенціне (дарэчы, там знаходзілася даволі вялікая польская калонія), займаецца журналістыкай, і, зразумела, мастацкай літаратурай — тут менавіта з'явілася ягоная п'еса "Вянчанне", раманы "Транс-Атлантык", "Парнаграфія", "Космас", тут пачынае складацца трохтомны зборнік эсэ "Дзённік". У 1963-м прыезджае ў Заходні Берлін, і адзінае яго інтэр'ю для радыё "Вольная Еўропа" назаўсёды перакрэслівае ягоную надзею на вяртанне ў родную Польшчу. У 1964 г. пераязджае ў Францыю: там, на поўдні, поблізу Нішцы, і жыў апошнія свае 5 гадоў.

Але чаму, чаму імя гэтага пісьменніка ўзрушвае час ад часу мастацкую грамадскасць, і не толькі ў Польшчы? Зразумела, не адно таму, што ён перманентна ўдзельнічаў у спрэчках за самыя прэстыжныя літаратурныя ўзнагароды. Урэшце В.Гамбровіч атрымаў прэмію "Форmentor" у 1967 г. Дарэчы, у 1965-м у гэтым жа конкурсе яго на адзін голас абыйшоў Сол Белуа. Тое самае здарылася з В.Гамбровічам у 1968 г., калі яго абыйшоў на адзін голас японец Ясунары Кавабата ў саперніцтве за Нобелеўскую прэмію. Яшчэ раней, у 1958-м, Гамбровіч у "Фердыдурке" канкуруе з Я.Пастэрнакам, ды ўсё ж, як вядома, прэмія дасталася апаненту.

І гэтая барацьба, як і ўсё, што датычыць Гамбровіча, ладзілася напалову сур'ёзна, напалову жартам, у, скажам так, "гульнівай" манеры.

Менавіта гульнівыя стыль, заснаваны на высокім інтэлекце і рэфлексіі, складала, на мой погляд, самы стрывань індывідуальнага аблічча Вітольда Гамбровіча. У гэтым канчаткова можна было ўпэўніцца, прагледзеўшы дакументальны фільм Мар'яна Мажыньскага "Я — Гамбро", паказаны ў Брэсце падчас Міжнароднага тэатральнага фестывалю "Белая Вежа-2004".

Цудоўная стужка нібы зберагае патаемны дух самога Гамбровіча. Камера блукае па Буэнас-Айрэсе, вышуквае людзей, якія ведалі Гамбровіча, абставіны, у якіх ён жыў, падзеі, пра якія ён разважаў...

Раз-пораз праз гэты калейдаскоп прарываюцца асобныя словы, фразы самога пісьменніка —

як мае быць, поўныя іроніі ды нейкага футуралагічнага скепсісу... І ясна адчуваецца той магутны кантраст, які аддзяляе поўныя сонца вуліцы лацінаамерыканскай сталіцы, акрамя таго яшчэ напоеныя імклівай іспанскай гаворкай, — аддзяляе ад позірка, які грунтуецца на ўзважана-дакладнай думцы пра сэнс свету... і дрыжкікі працінаюць... Як ён мог жыць тут амаль чвэрць стагоддзя, ён — з яго гратэскным гумарам, спецыфічна еўрапейскім мысленнем і прыроджаным шляхецтвам?..

Імя Гамбровіча, як я разумею, у Польшчы стала вызначэннем, самім прадстаўленнем наватарства ў літаратуры. Ён увайшоў у літаратурны свет пры канцы 30-х з біркай эксперыментатара (тады нават самыя праніклівыя літаратурныя крытыкі яшчэ ані слоўка не напісалі ў абгрунтаванне існавання постмалэрнізму). У зборніку апавяданняў "Дзённік часоў сталецця" (1933) і ў раманы "Фердыдурке" (1938), якія і зрабілі імя Гамбровіча вядомым у польскай літаратуры, малоды пісьменнік прадеманстраваў упершыню варыяцыйны гульні з формай, што вынікала з гульні, перш за ўсё, са словам.

Але наватарства Гамбровіча далёка не абмяжоўвалася толькі лінгвістычнымі эксперыментамі. Паглыбленне ў архетыпы польскай культуры, віртуознае валоданне гратэскам як рычагом фарматворчасці прыводзіць да таго, што сцвярджаў вядомы польскі крытык і літаратуразнаўца Уладзімеж Балескі наконт прыналежнасці Гамбровіча "да той жа самай генерацыі" "хвораманьякаў": ён на фоне творчасці сваіх калег быў... нечуванай і цалкам адмысловай "неспаўзеўкай"...

На просты і павярхоўны погляд, Гамбровіч уяўляе сабой яскравы прыклад разбуральніка формы. На самай справе — ён шукальнік формы, упарты і мэтанакіраваны. І праз знойдзеную форму, праз вытанчаны тэхніку пісьма, праз спалучэнне іроніі і сатыры, праз далучэнне фантастыкі і абсурдысцкія абставіны быцця ў яго высвечвае глыбокі, праніклівы погляд на сутнасць чалавека і магчымасці яго гарманічнага ды, галоўным чынам, трагічнага дысгарманічнага існавання. Датычыць гэта ці эміграцыйнага жыцця польскай грамадскасці ў "Транс-Атлантыку", ці сапраўды... сартраўскай грані паміж "быццём і небыццём" у п'есе "Вянчанне", ці асэнсавання сувязей

паміж жыццём і мастацтвам у апавесці "Космас" (Prix Formentor, другая еўрапейская літаратурная ўзнагарода пасля Нобелеўскай прэміі), альбо духу "мужчынскасці" і "жаночкасці", якія, да ўсяго, прыпраўленыя лацінаамерыканскім тэмпераментам у "Нашым драмаце эратычным"...

Гэта няпроста, няпроста... Але я веру, што з цягам XXI стагоддзя славянскі Кафка (так мне хацелася найменавец Вітольда Гамбровіча ў год яго юбілею) зробіцца і на Беларусі сваім, пажаданым і бліжкім аўтарам...

Ён і паводле ўласнай чалавечай сутнасці цалкам гэтага варты.

Праз зубцы «Белай Вежы»

Адной з найбольш цікавых імпрэз на чарговым фестывалі "Белая Вежа" стаў спектакль "Hulajeba" (варыянт перакладу — "Гуляйморда") кракаўскага тэатра "Багатэля", зроблены паводле знакамітага рамана Вітольда Гамбровіча "Фердыдурке" і яго ж "Дзённікаў".

Некалькі гадоў таму адстой жэ, з берасцейскай "Белай Вежы", завітаў у нашу сталіцу "Фердыдурке" ў выкананні артыстаў тэатра "Правізорыум" з Любліна. Той спектакль, помніцца, выклікаў амаль шокавую рэакцыю ў нашых глядачоў, найперш зместам, бо сталенне героя і пошукі ім "дарослай" самасвядомасці праз "стык" у сцэнічным відовішчы сацыяльнага і сексуальнага спарэдзілі яго адмаўленне з боку традыцыйна-кансерватыўнай тэатральнай публікі. Але і тыя глядачы, якіх можна класіфікаваць як "сучасных" і "наватарскіх", былі здзіўленыя рэзкімі змяненнямі ў спектаклі псіхалагічнага і "прадстаўленчага" пластоў. І толькі пазней самыя праніклівыя і "прасунутыя" ў тэатральнай справе людзі зразумелі, што сутнасць Гамбровічава "гратэскага рэалізму" якраз у гэтым, амаль няўлоўным сцэнічным існаванні ў стане "на мяжы".

Іншая рэч, што большасць нашых глядачоў сфарміравана т.зв. тэатрам перажывання, тэатрам пераважна псіхалагічнай дакладнасці. І таму ў вочы кідаецца нязвычайна знешняя эпатажнасць, дэманстрацыя асобных сцэнічных прыёмаў, а патаемнае, глыбінна-Гамбровічава застаецца нібы-

та збоку, незаўважанае...

Гэтым плане спектакль кракаўскага тэатра падаўся вельмі важным крокам на складаным шляху асваення Гамбровічавай спадчыны. Па-першае, ён нясе з сабой неабходны ўзровень сучаснай еўрапейскай тэатральнай культуры — гэта само па сабе каштоўна, і асабліва цяпер, калі мажлівасць тэатральна-мастацкіх узаемадчынненняў у сённяшняй эканамічнай сітуацыі робіцца для нас выпадковай і праблематычнай (дзякуй Богу, існуюць міжнародныя фестывалі). Па-другое, В.Гамбровіч дае паставу для з'яўлення сцэнічнага мастацтва новага кшталту, дзе спалучаюцца элементы традыцый і тэатра перажывання, і тэатра прадстаўлення.

І яшчэ адно цікавае назіранне: спектакль "Hulajeba" дэманструе магчымасць стварэння пазіцыі героя на фоне масы дзейных асоб. Так, так: гіпер-індывідуаліст Гамбровіч (і, зразумела, ягоны герой) — і мноства іншых твараў, імкненняў, жаданняў. Я налічыў 25 персанажаў, якія выходзілі на сцэну...

Рэжысура Вальдэмара Смігасевіча адзначае цікавай арытміяй: большасць міжансцэн разгортваецца ў, скажам так, сярэдне-паскораным тэмпе, потым дзеянне, калі гэта датычыць роздму героя, некай акцэнтавана заціхае. Чалавечы аблічча, як у тэлепаказе, узбуіняецца, набліжаецца да гледача; калі ж змяняюцца абставіны, у якіх апынаецца герой, дзеянне набывае хуткі рух.

Ёсць у спектаклі "Hulajeba" вяршыні, якія ўпрыгожваюць сцэнічнае мастацтва. Вось цікавыя праходзячыя ўрок па літаратуры. Настаўнік навучае: "Юліуш Славацкі ёсць вялікі паэт, гонар польскай літаратуры..." Вучні хорам паўтараюць гэтыя словы. Раптам адзін з іх уклічыў: "Я не адчуваю, што Славацкі вялікі паэт..." Паўза, потым выбух настаўніцкага гневу: "Як так?..." Усё тут і пастаўлена, і адырана без перабольшвання, віртуозна...

Сцэнаграфія Мацея Прэзера не вельмі яркая, нібы штрыхавана падкрэслівае пэўныя абставіны дзеяння: на сцэне паслядоўна з'яўляецца сёе-тое з мэблі, і мы ўяўляем сабе месца, у якім апынуўся герой. Затое музыка Кізіміра Дэмбскага часам надае сцэнічнаму дзеянню новае вымярэнне, у ключавых сцэнах дадае выразнасці.

Пры канцы спектакля гэтая доўгая стужка, якая разгортваецца вакол асобна ўзятага чалавечага лёсу, раскручваецца — і застаецца перад намі амаль голая чалавек, Вялікі і маленькі адначасова. Вялікі ў сваіх памкненнях, у сваіх жаданнях, сваіх парываннях. Маленькі ў сваіх магчымасцях у канкрэтных абставінах жыцця.

А яшчэ гэтая пастаноўка кракаўкаў — сведчанне таго, што сцэнічнаму мастацтву амаль усё палуаднае. Нават такая звышскладаная рэч, як інтэлектуальная, поўная думкі і пачуццёвай інтэнсіўнасці проза выдатнага славянскага постмадэрнісцкага пісьменніка Вітольда Гамбровіча.

На мінскай сцэне

Урэшце, дачакаліся!.. Ужо не ў якасці размоў, дыскусій, разнастайных меркаванняў, якія ў нашай сталіцы раз-пораз узнікаюць, як толькі імя Гамбровіча прагучыць у колах мастацкай інтэлігенцыі. (Таму што яго імя — як каменьчык. Кінеш у валу, а потым доўга-доўга разыходзіцца кругі па вадзе).

...І не ў якасці старонніх гледачоў. Так ужо было, калі люблінскі тэатр "Правізорыум" прывёз да нас сваю версію "Фердынарда" і ўражваў нашага гледача незвычайнай сістэмай

Гамбровічавы гратэска. Але тая пастаноўка была, ізноў-такі, інтэрпрэтацыйнай знакамітага літаратурнага твора, і яго сцэнічнае ўвасабленне магло выклікаць (і выклікала!) пярэчэнні з пунктуаў гледжання тэатральнага мастацтва як самастойнай сістэмы з уласнымі законамi.

Іншая справа — драма, якая са старажытнага нагрэцкіх часоў сама з'яўлялася часткай і падмуркам сцэнічнага мастацтва.

І вось яна — драма, якая выйшла з-пад пяра Гамбровіча яшчэ ў яго маладыя гады, драма з дакладным сцэнічным дзеяннем і з вдалымі элементамі спецыфічнага абсурду "пагамбровіцку".

"Івона, прынцэса Бургундская" распавядае пра сітуацыю, якая знешне не з'яўляецца надта рэдкай: прынцэсу простую дзяўчыну і заручыўся з ёю. Але Гамбровіч не быў бы Гамбровічам, калі б узяўся за элементарна простую сітуацыю. Ён ускладняе яе ад самага пачатку — у адзін момант ад славага сюжэта, які існуе ў фальклорнай спадчыне амаль усіх еўрапейскіх народаў і ў якім геранія, зусім проста дзяўчына, валодае цудоўным чалавечым дарам: яна і добрая, і працавітая, ужо не гаворачы пра яе красу і жаночую прыцягальнасць.

Але, але: у Гамбровіча ўсё з дакладнасцю наадварот. Ягоная Івона — не толькі непрыгожая знешне, але яшчэ і ўнутрана неразвітая. Увесь час маўчыць, не можа сфармуляваць аніводнай думкі, не бачыць і яе эмацыйнага рэагавання на тыя альбо іншыя падзеі, што альбываюцца з яе ўдзелам або вакол яе. Талі чаму ж прынцэ Філіп заручаецца з гэткай недарэчнай паненкай?

Паводле Гамбровіча, гэты ўчынак дэманструе асобнасць прынцэсы, яе асаблівае разуменне свабоды, вольнасці духа, згодна з якім ён можа палюбіць усялякую істоту (ці з'яву) і ператварыць яе сваёй любоўю. Адначасова такі звышмоцны крок, як заручыны, ёсць выклік прынцэ каралеўскаму двару з яго інтрыгамі, плёткамі, нездаровай атмасферай... Вось такія зыходныя пазіцыі, на якіх будзецца п'еса.

У спектаклі, пастаўленым паводле яе купалаўцамі, усё выглядае ад самага пачатку крыху інакш...

Каралеўскі двор малюецца звычайным, як цэнтр духоўна-сацыяльнай маны, свет, сатканы з павуцінны хлусні, плёткаў, забабонаў. І, зразумела, рытуалу. Калі Івона аказваецца не ў стане выканаць рытуал — пакланіцца каралю і каралеўце (што адразу стварае звышнапружаную сітуацыю), дык і людзі двара, і каралеўская пара, і прынцэ, і сама Івона ўжо не могуць дзейнічаць павольна, так, як ім хацелася б. І гэта набліжае трагічную развязку...

Праўду мовіць, звышінтэлектуальная, амаль шахматная галаваломка Гамбровіча мае не вельмі вялікі шанц увасобіцца ў перакладнаўчы сцэнічны твор. З ягонага погляду дэкампазіцыя павінна кожнай дзейнай асобе нагадаць і пра ўласныя заганы і дэфекты. Так, прыкладам, Кароль згадвае свае грахі, Каралева — графаманства. Прынцэ таксама ёсць з чым весці барацьбу ў сабе: ён свавольнік і ўпарты. Але паколькі ён не можа пакахаць Івону, а спыніць стасункі з ёю немагчыма, дык сітуацыя і спараджае выбух...

Усе драматургічныя складанасці прымяжаюцца тым, што ў аічыннай тэатральнай культуры няма традыцый сцэнічнай "гамбровічаны": пастаноўка "Івона..." з'яўляецца першай у гісторыі нашага тэатра спробай інтэрпрэтацыі Гамбровіча. І, трэба адразу падкрэсліць, спроба гэтая цалкам сталася ўдалай. Мяркую, што галоўным аўтарам адметнай творчай перамогі з'явіўся, без перабольшвання, рэжысёр Аляксандр Гарцую. Ён да Гамб-

ровіча паставіўся па-свойму, грунтоўчыся на галоўным прынцыпе нашай тэатральнай традыцыі: прынцыпе дакладнага псіхалагічнага перажывання. Дакладна рэалізуе замоўлены жанр спектакля — "трагічны парадокс", — і стварае нібы асобную ўмоўнасць: умоўнасць тэатра перажывання з элементамі тэатра ахілення (згадайма сцэны размоў Прынцэ з сябрамі, прадстаўлення Івоны каралеўскай пары і да т.п.). Да таго ж, гэтая новая, знойдзеная ўмоўнасць моцна і тактоўна падтрымліваецца пластыкай (балетмайстар Людміла Фадзеева). Пластыка — не самамэта, як злараецца ў шэрагу сучасных "малэрновых" спектакляў, — яна арганічна ўплеценая ў драматычнае дзеянне.

...І акцёрскія работы, зразумела, таксама. Хай прынцэ Філіпу Д.Есяневіча часам не хапае інтэлектуальнай насычанасці, каб весці тую інтэлектуальную гульню, якую прапануе Гамбровіч, затое парыванне несусіцнай энергіі ўражвае... Цудоўнымі ў сваёй спольнасці выглядаюць Кароль (У.Рагаўцоў) і Каралева (З.Белыхвосцік). Кароль — знешне прадстаўнічы, унутрана мяккі, бязвольны. Каралева — таксама дваістая натура. Знешне — прывабныя манеры і паводзіны, знутры — гэтак графаманства, што нібыта буйным планам фіксуе яе сутнасць. Разам яны — каранаваныя асобы — увасабляюць ідэю каралеўскага двара на ўсе часы. Гэтая ідэя цудоўна распрацаваная на сцэне. Яна падтрымліваецца і знешне абалюнай Ізай (В.Фадзеева), і злавесным Камергерам (В.Паўлюць), і сябрамі Прынцэ, і прыдворнымі дамамі.

Двор як цэнтр разбэшчанасці, дэгуманізацыі, ненармальнасці... І ўсяму гэтаму процістаяць адна крохкая, кволая істота — Івона. Так, яна не вельмі прывабная, нясмелая, "непаралная". Родныя цёткі Івоны (яскравыя акцёрскія работы Я.Кульбачнай і З.Зубковай) няспынна клопоўць яе за нясмеласць і нерашучасць. Але яе "дзікаватасць" і непрадстаўнічаць амаль скасоўваюцца самім фактам кахання. Івона закахалася ў Прынцэ! І гэта пераводзіць усю сістэму ўзаемаадносін персанажаў у зусім іншы план. Змова супраць Івоны, арганізацыя яе "элегантнага" забойства — усё гэта цяпер выглядае ў вачах гледача жудасным актам.

Тут усходнеславянская традыцыйная літасці да "паўшага" атрымлівае перавагу над аўтарскай інтэлектуальнай задумай. І заканамерна, што рэжысура выводзіць на першы план Івону. ...Вось яна, у перакрыванні сафітавых промняў: маленькая, крохкая, баязлівая. Няшчаснае дзіцё чалавечы... Актрыса Г.Хітрык амаль увесь час знаходзіцца на сцэне маўчыць. Але вочы — крычаць... Уся постаць лямантуе, заклікае да чалавечнасці... Гэта вялікая, акцёрская праца. Як і здобытак нашага першага айчыннага тэатра, які змог, здолеў у юбілейны год славаўтага аўтара прадставіць сваю версію яго вядомага твора.

Версію, якая робіць гонар сцэнічнаму мастацтву ў пачатку XXI стагоддзя наогул. Версію, за якой стаяць нашае разуменне тэатра, нашае адчуванне свету і... наш лёс.

Дзякуй за гэты купалаўцам, новаму пакаленню славаўтаў сцэны, што ажыццявіла гэты прарыв да "жыцця чалавечага духу" — паводле запавету вялікага карыфея тэатральнага мастацтва.

Вадзім САЛЕЕЎ,
доктар філасофскіх навук, прафесар,
заслужаны дзеяч культуры Беларусі
На здымку "Івона, прынцэса Бургундская".

Фота А.Дзімітрыева

Вечаслаў КАЗАКЕВІЧ

Рускамоўны беларускі паэт нарадзіўся ў 1952 годзе ў Бялынічах. Скончыў Ленінградскае Вышэйшае ваенна-палітычнае вучылішча і філалагічны факультэт МДУ імя Ламаносава. Жыве ў Маскве. Там і пабачылі свет тры яго зборнікі вершаў: "Празднік в провинции" (1985), "Кто назовет меня братом?" (1987), "Луна" (1997). У Японіі ў перакладзе на японскую мову выйшла кніжка эсэ Вечаслава Казакевіча "Прославление заката" (2004). Сябра Саюза пісьменнікаў. Лаўрэат прэміі імя М.Горкага за лепшую першую кніжку. З 1993 года жыве ў Японіі. Запрошаны прафесар універсітэта Таяма. Прапануем вашай увазе некалькі вершаў з апошняй яго паэтычнай кніжкі "Ползи, улитка!" у перакладах Васіля Зуёнка.

*Ён ішоў дажджлівым полем,
Парасон змагаўся з ветрам.
Задваў пра сабак сваволю
Кіі — хаўруснік кіламетраў.*

*Саламяны плашч матляўся,
Брыль валіў звак смалілівых.
Ну а хто за тым хаваўся,
Значь не важна й немажліва.*

*Хто ён быў: манах будыйскі,
Самурай без службы хлебнай?
Ці адзін паэт расійскі,
Тут нікому непатрэбны?*

*Той, што ў тло рассыпаў рыфмы,
Меч радкоў адкінуў востры,
Як пабачыў: свет без рыфаў,
І найздзіў усё ў ім проста.*

*Не мудры: кішка зайграла? —
Трэба рысам пажывіцца.
Сэрца — лодка без прычала? —
Трэба з гэішамі напіцца.*

*Дома сон не лезе ў вочы? —
Прабірайся па дарогах.
Чалавечым быць не хочаш? —
Стань прамоклым сумным богам.*

*З галавой паголенай, майкліва
Дзесяць год сядзеў пад вадаспадам,
Аж пакуль бог не ўздыхнуў тужліва,
Вішня не схілілася паглядом.*

*І не азірнуўшыся, пайшоў ён
З лесу праз каменне і кустоўе.
Ім адным цяпер сусвет быў поўны,
Сам жа быў ён, як нутро пустое.*

*Не было самотніка на свеце —
Стаў запалкай ён, маланкай, рыбай...
У сачкі яго лавілі дзеці,
Як цыкаду з перасмяглым німам.*

*У шмаці асеннім, з кіем чынным
Ля чыгункі ён стаяў пахіла.
Сто іен яму прахожы кінуй,
І ў званок бяздонне зазваніла.*

*Цагляная сцяжына
І веснічны касяк.
Яшчэ, яшчэ хвіліна...
Паўзі, паўзі, слімак!*

*Ужо табе насустрач
Сад прахалоду лье,
І кожны траўны куцік
Спачыну мрой шле.*

*А ў сіняве высокай
Ужо навіс абцас:
Наступным хруснуць крокам —
І па табе якраз.*

*Пасля смерці можна быць кайбоем,
Чарапахай, бабаю любою,
На Хансю развозчыкам батата,
На Амуры тыграм паласатым.*

*Вочы расплываюцца, як рыбы...
Божа, памажы не памыліцца,
І каб спраўдзіць небанальны выбар,
Дай яшчэ гадкоў мне хоць бы з трыццаці!.*

Пераклад Васіля ЗУЁНКА.

Іграюць беларускае

Сусветна славаўта маэстра, прафесар Генадзь Раждзественскі характарызуе свайго аспіранта з Беларусі Міхаіла Снітко як аднаго з найбольш яркіх і перспектывных дырыжораў таго пакалення, што нарадзілася на пачатку пяцідзсятых.

Міхаіла Снітко доўгі час ведалі як ваеннага дырыжора, цяпер ён выступае ў оперна-сімфанічным амплуа. Паспяхова рэалізацыя новых творчых праектаў спрыяе спалучэнню музычнай адоранасці, выразных сцэнічных якасцей, грунтоўнага до-сведу: ён атрымаў прафесійную адукацыю і ўдасканаленне майстэрства ў такіх карыфеаў, як Генадзь Праватараў (Беларуская акадэмія музыкі), Ілья Мусін (С.-Пеціярбургская кансерваторыя), Генадзь Раждзественскі (аспірантура Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі). Працаваць і супрацоўнічаць даводзілася ў розных аркестрах,

опера-сімфанічных калектывах Беларусі ды замежжа (прынамсі, у якасці дырыжора-стажора Вялікага тэатра оперы і балета Расіі).

Бадай, найбольш значны сярод нядаўніх дырыжорскіх праектаў М.Снітко — падрыхтоўка ў 2002 годзе з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам радыё і тэлебачання Расіі вялікай канцэртнай праграмы з твораў беларускіх кампазітараў. Канцэрты прайшлі ў Маскве ў студыі Дзяржаўнага дома радыёвяшчання і ўказаліся ў прывычалася 300-годдзю Санкт-Пеціярбурга, гучалі ў эфіры расійскай радыёстанцыі "Арфей". На аснове іх запісу маскоўскімі спецыялістамі падрыхтаваны аўдыяальбом з двух CD. Праз нейкі час ён пабачыць свет, і аматары музыкі далёка за межамі нашай краіны змогуць пачуць творы больш як дзесятка беларускіх кампазітараў у дырыжорскай інтэрпрэтацыі М.Снітко. Своеасабліва анталогія беларускай музыкі XX ст. складаецца з сімфоній, сюіт і канцэртных

п'ес, оперных і балетных фрагментаў. Прадстаўлены імёны А.Багатырова, Я.Глебава, Ю.Семянякі, І.Лучанка, А.Мдзівані, В.Кузняцова, Г.Гарэлавай, А.Хадоскі, Я.Паплаўскага ды некаторых іншых кампазітараў.

С. Б.

Фота забяспечана аўтарам

На адной сцежцы

Закрытую выдавецкую рэцэнзію на рукапіс маёй першай кнігі напісаў Валянцін Тарас. Памятаю гарачы прыліў крыві да твару і рэзкае пачуццё крыві і сораму. Трэба сказаць, што Валянцін Яфімавіч не надта цырымоніўся з пачаткоўцам. Досыць здэкліва, але доказна ён вызначыў усе хібы рукапісу, заявіўшы, зрэшты, у самым канцы, што аўтар безумоўна здольны, і пасля істотнай дапрацоўкі кніга можа пабачыць свет.

Першым жаданнем было ўвогуле адмовіцца ад гэтага пакутнага занятку — пісаць вершы. Я працаваў ужо ў газеце, работа мне падабалася, а паэзія...

В. Тарас яшчэ раз паказаў, якая гэта горняя вышыня...

Ды нешта не адпускала. Не раз і не два я вяртаўся да тых машынапісных старонак і не мог не пагадзіцца з ацэнкай крытыка. Я ўжо заўважыў, што не злоба, не фанабэрыстасць рухала ім, а высокая павага да нялёгкай літаратурнай працы і перасцярога ад спрошчаных, абыякавых адносін да яе.

Перапрацаваны рукапіс, а, хутчэй, зусім новы, я даслаў у выдавецтва толькі праз два гады. І атрымаў рэцэнзію, падпісаную Леанідам Галубовічам. Я і цяпер яе захоўваю сярод самых дарагіх для мяне папер. Мы тады былі зусім не знаёмыя: ён жыў у сваім Вароніне, а я ў Полацку, таму ніякай карпаратыўнай ці сяброўскай дамовы быць не магло.

Не буду хваліцца высокімі апэнкамі ра-весніка, але скажу, што яны мяне акрылілі і далі сілу нешта шкрэбаць на паперы далей.

Яшчэ большай прыемнасцю сталася, калі на семінары маладых пісьменнікаў Віцебшчыны Валянцін Яфімавіч Тарас, які прыехаў з Мінска па запрашэнні кіраўніцтва семінара, прызнаўся публічна, што менавіта ён сгля-жыў той мой рукапіс, пахваліў зборнік і ўвогу-ле сказаў нямаля цёплых слоў пра мае вершы.

Я заўсёды буду ўдзячны і земляку Пятру Ва-сютчанку за глыбокае пранікненне ў свет маіх вобразаў. Яго рэцэнзіі, эсэ пра маю літаратур-ную працу раскрылі для мяне самога шмат цікавага, прымусілі яшчэ больш адказна па-ставіцца да таго, што выходзіць з-пад пяра.

З унутраным хваляваннем чытаў заўсёды

Васіль Макаравіч на сто працэнтаў упэўнены, што ён выдатны паэт сучаснасці. Аргументы: словы падтрымкі Пімена Панчанкі і нічым не абгрунтаванае самаўзвышэнне, якое ажно выпірае з кожнага радка яго артыкула-водгукна на "снайперскую" дзейнасць "літкілера" Наталлі Дзянісавай ("Крытыку трэба мець высокую эрудыцыю", "ЛіМ", 4 лютага 2005 года).

Па-першае, сапраўды таленавіты пісьмен-нік (у ідэале) ніколі не апраўдваецца і на роз-ныя "кампліменты" ў свой адрас глядзіць з па-чутцём уласнай годнасці, а найперш — з гума-рам: дзякуй, што не забылі, крытыкуюць — значыць чытаюць. Ды і рэклама як-ніяк. Ста-ноўчая ці адмоўная — розніцы няма. А мы па-савецку насцярожана прывыклі ва ўсім шукаць нейкую "контру" і ў эмацыянальна-нястрым-ным запале бачыць тое, чаго няма, адчуваючы-ся, урэшце, на "незаслужаныя" "кпіны-па-прокі" ў з'едліва-безапеляцыйнай, мараліза-тарска-дыдактычнай форме: "Не чапай святое, няздара!"

Па-другое, час павальнай дэмакратызацыі, здаецца, няўхільна рушыць па планеце, а мы, перайшоўшы ў новае тысячагоддзе, так і не на-вучыліся паважаць права асобнага чалавека на сваю, няхай і глыбока суб'ектыўную, думку. Адсюль — абсурдная канфрантацыя, адчужа-насць і зварот да неканструктыўнай палемікі, якая скіроўвае айчыны літпрацэс у рэчышча непатрэбна-бездапаможных і адначасова шкодных "баталій". Асабліва паміж "мэтрамі", што з-за "мудра-сівога" ўзросту лічаць сябе не-датыкальнымі "помнікамі", і маладымі, на чым баку максімалісцкі імперат і незакасяня-ласць у штучных догмах, а значыць — будучы-ня.

Васілю Макаравічу, як бачна, даспадобы па-стаянна нагадваць чытачам, што Н. Дзяніса-

радкі Ірыны Шаўляковай, Сяргея Панізіка, Ганны Кісліцкай, Таццяны Старасценкі, Васіля Макаравіча, Алеся Марціновіча... А што да заўваг... Памятаю, як адзін старэйшы калега казаў на гэта:

— А ты разазліся. У першую чаргу на сябе. І думай: а я напішу лепей. А я дакажу, што не зломал!

Дарэчы, гэты прынцып ніколі не падводзіў. Адна нядаўняя, хоць і яўна несправядлівая заўвага нарадзіла верш. Здаецца, неблагі.

Значыць, урэшце, справа не ў тым, як рэ-гаварыць на заўвагі. Справа ў тым, што за імі стаіць: клопат за літаратуру, жаданне ўзняць планку, перасцярога ад пошласці, гладкапісу, графаманіі, або жаданне выканаць заказ, аб-разіць, нахаміць.

Зрэшты, выраз крытыка "Я — снайпер" да-лёка не бездакорны нават з пункту гледжання філалогіі: снайпер — гэта той, хто забівае па за-казе або ў час вайны, або ў мірны час, калі яго яшчэ называюць кілерам.

Адкуль у нашым мірным асяроддзі, у на-шым не вельмі спешчаным увагай літаратур-ным коле такая ваяўнічасць? Далібог, не хачу трапіць пад прыцэл снайпера, а хачу пачуць аргументаваную думку пра ўласную творчасць і творчасць калега.

Ды Бог з ім, са снайперам... Таямніца твор-часці — гэта высокая боская гульня, гэта "шэпт нябёсаў", і вельмі цяжка са скальпелем умя-шацца і не нашкодзіць гэтаму здароваму ар-ганізму. Нядаўна вычытаў у Дзіны Рубінай: "Па жыцці немагчыма ісці групай, як немаг-чыма групай памерці і ляжаць групавым за-ханнем дзе-небудзь на Ваганькавых. Твор-

часць і смерць — роўна адзінкавыя здзяйс-ненні".

Малармэ сцвярджаў, што свет існуе, каб увайсці ў кнігу. А Ла Бруер казаў: "Каб напісаць кнігу, як і дзеля таго, каб сабраць гадзіннік, трэба валодаць сваім рамяством: аўтар павінен мець не толькі розум."

Таму, калі крытык ацэньвае тое, што стала-ся кнігай, ён павінен сыходзіць з гэтых высокіх крытэрыяў. Не рэдактарам, не стылістам, не цэнзарам, а менавіта прафесіяналам твора, ведаючы, што ў аснове ўсяго — кніга, без якой не было б і крытыка.

"Пісьменнік напісвае, чытач пачытвае", — такая формула хоць і ўніверсальная, але крыху пашлаватая. "А вы паспрабуйце напішыце!" — скажа аўтар, і ў нечым будзе мець рацыю. Колькі мы ўжо начыталіся бездапаможнай па-эзіі і прозы нашых прафесійных крытыкаў!

І наадварот: крытычныя эсэ Міхася Страль-цова, Ніла Гілевіча, Янкі Сіпакова, Віктара Гардзю, Алеся Пісьмянкова, Леаніда Галу-бовіча, Пятра Васючэнікі — з'явіў заўсёды ціка-выя і арыгінальныя, пазначаныя глыбокім ра-зуменнем таямніц псіхалогіі літаратара. Не су-працьпастаўляю хачу, а наадварот, аб'яд-ноўваюцца не паводле карпаратыўнага або кла-навага прынцыпу, а паводле аднаго толькі — служэння роднай літаратуры!

Вельмі б хацелася, каб на бягучы літаратур-ны пралёз хутчэй адчуліся навукоўцы, а іх у нас нямаля ў спецыялізаваным Інстытуце літа-ратуры Акадэміі навук.

Мяне заўсёды цікавіла: адкуль бяруцца ацэнкі, прозвішчы, названья ў шматлікіх да-паможніках, падручніках, чаму на рэс-

публиканскай алімпіядзе, скажам, у якасці ўзо-ру разглядаецца пасрэдна твор пасрэднага аўтара? Якія рэкамендацыі па пазакласным чытанні даюць настаўнікі сваім вучням?

Як тут не згадаць, хоць некаму і пакажаша банальным, нашых сапраўдных класікаў у жанры крытыкі — Алеся Адамовіча, Варлена Бечыка, Рыгора Бярозкіна, іх калега Серафіма Андрэюка, Генадзя Шупеньку, Дзмітрыя Буга-ёва... Кожны новы артыкул ці кніга гэтых аўта-раў чыталіся ў захлёб, іх хацелася чытаваць, да іх хацелася вяртацца. Відаль, урокі вышэйназ-ваных мэтраў крытыкі трэба ўлічваць і сё-няшнім аўтарам, якія смела, з адкрытым забра-лам, і, часам, з недасканалай зброяй кідаюцца ў бой, ці, дакладней кажучы, адстрэл...

Ці значыць гэта, што я хачу згладзіць кры-тычны напал, прыглушыць яго, заклікаю да ўсёздаволенасці, ціхай "памяркоўнасці"? Не. Крытыка не павінна ствараць камфортнае ася-роддзе для людзей, занятых не сваёй справай. Шэрая літаратура апускае чытача да свайго ўзроўню, і ён ужо не можа адрозніць шэрасць ад сапраўднасці. А сёння, калі кнігі выдаюць усе, абы грошы, такая шэрая літаратура, балай, пераважае. Яна рэкрутуе сваіх крытыкаў, якія не міргнуўшы вокам, дакажуць, што паэт N, увекавечаны ў ананімных творах як тыповы графаман, напісаў цудоўную кнігу, і не заўва-жаць выдатныя публікацыі "нягучных", але са-праўдных твораў.

Дык якія ж узаемаадносінны паміж крыты-кай і літаратурай? Лоранс Дарэл пісаў: "На мастакоў, чакае шчаслівае магчымае памі-рышча дзякуючы мастацтву з усім, што рана і прыніжала нас у звычайным жыцці, і не ўцякаю ад лёсу, як гэта спрабуюць зрабіць звычайныя людзі, але прымусяць яго праліцца сапраўдным жывым дажджом — уяўлен-нем..."

У гэтым, адным з соцень азначэнняў пры-роды літаратурнай творчасці ляжыць ідэя не толькі прымірэння, але агульнага суперажы-вання, чакання "сапраўднага жывога дажд-жу".

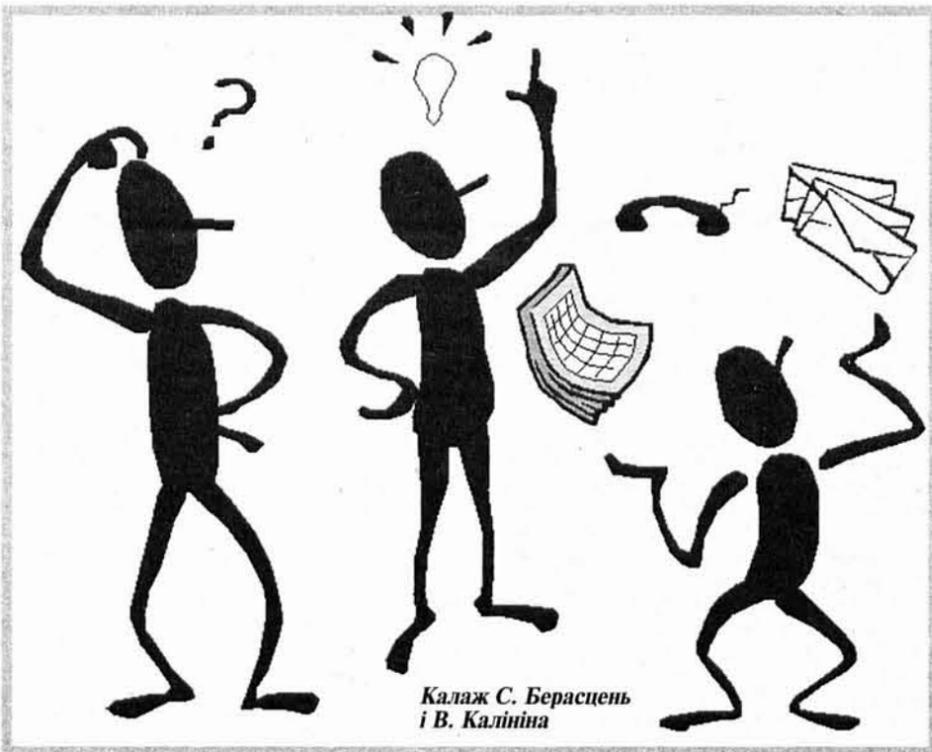
Тады не падасца нікому крывістым вы-маўленае некалі Алесем Разанавым: "Сцежка сама ведае, як ёй ісці, як ёй весціся, яна — хісткая і гнуткая, і спелецца пад ногі, бышам нітка чароўнага клубка".

А можа, сапраўды, сцежка сама ведае, як ёй ісці? То праз бальніг і балота, то праз бліскучы бальшак, то праз халоднае поле і цёплы сад, праз вячэсты бор і асушаную ду-шу...

Дык, можа, паверым паэту, што яна "цяг-нецца датуль, дакуль здольныя дацягнуцца ча-лавечыя памкненні: яна ўсцяж прашывае са-бою абсягі жыцця"?

І мы ўсе на гэтай сцежцы, і яна — бяскон-чая.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Калаж С. Берасценя і В. Калініна

Абсурдная канфрантацыя

ва — кандыдат філалагічных навук, які ні ў чым, на яго памылковы погляд, не разбіраецца. У выніку — на першы план выйшлі крывіды і непрыкрытыя знявагі ў адрас цікавага лімаўскага крытыка, што недапушчальна. Між тым, дыскусія толькі тады прадуктыўная, калі выдзецца на ўзроўні светапоглядных пазіцый, а не звычайнай драбязлівай бытавухі.

Высновы аўтара выклікаюць смех і шкада-ванне, як і бясконца-апраўдальныя цытаванні ўласных (!) радкоў. Куды толькі элементарная сіціласць падзелася? Відаль, адчуў гэта і сам В. Макаравіч, які ў другой палове артыкула ўзяў пад "крыло" М. Маляўку з яго трафарэтна-дэкларатыўнымі радкамі: "Мы любім сваю Радзіму — з народам і моваю разам, і гэтай любові не аднімуць ніякім грозным указам". Н. Дзянісава аданіла іх як "лозунг старажытна-саўковага перыяду" — і не памылілася. А за та-варыша па літцэу Васіль Сцяпанавіч зак-рыўдуўся, нібы за сябе, таму і прамаўляе звык-лымі сваевысказанымі іштамамі: "... усе яе [Дзяніса-

вай] высновы, прамалінейныя выказванні, ка-тэгарычныя і прымітыўныя развагі нагадваюць сацыялагічна-вульгарныя (правільна вульга-рызатарскія) — С.Г.) выказванні крытыкаў 30-х гадоў мінулага стагоддзя". Чаго-чаго, а гэтага, шчыра кажучы, я ніколі не заўважыў у публіка-цыях абазначанага крытыка, які заўсёды вылу-чаюцца ўзважаным падыходам і стрыманай, далікатна-карэктнай формай аналізу тэксту. "Перабораў" у часопісных аглядах Н. Дзяніса-вай, як кажучы, удзень са свечкай не знойдзеш.

В. Макаравіч няўмольны: "Да ацэнкі вер-шаў Дзянісава падыходзіць прадурэжата... з адной мэтай — абразіць, прынізіць аўтара". І далей, з працягам: "выкрунтасы бескампрамійнага крытыка", "круціць-муціць чыстую ваду Дзянісава добра-такі навучылася" (цікава, ад каго? — С.Г.), "пускае ў вочы то пыл, то дым", "выдае муху за слана" і г.д. Відальчыня: у сваіх "бясспрэчна-правільных" выказваннях Васіль Сцяпанавіч не мае ні меры, ні такту. Вось табе і сталы чалавек з вялікім жыццёвым вопытам.

Праўду кажучы: мудрасць прыходзіць з гадамі, але бывае, што гады прыходзяць адны...

Пакрыўджаны шараговай рэплікай паэт В. Макаравіч "прыплятае ні к сялу, ні к горалу" В. Жуковіча, Н. Кудасаву, Г. Жукаву, М. Міра-новіча... А са словамі С. Ясеніна ўвогуле нейкі канфуз, ды і толькі. Згодна ім, Н. Дзянісава — гэта "кілер-фанатык, які вядзе прыцэльны агонь на паражэнне твораў", што "выліваюцца з душы паэта і з'яўляюцца пэўнай часткай яго самога, яго жыцця і існавання... злогам буду-чага жыцця... родным дзіцем, якое нарадзілася ў яго сэрцы ці выйшла з-пад сэрца... агонь па яго дзіцяці выклікае большы боль, чым у тым выпадку, калі страляюць па ім самім". Ніхто не мае права забараняць Н. Дзянісавай, з творчай пазіцыяй якой я цалкам салідарны, выказваць свае меркаванні адносна "шэдэўраў" нашых літаратараў. У межах звычайнай прыстойнасці і адпаведнага прафесіяналізму, падабаецца гэта некаму ці не. Чытач сам зробіць неабходныя высновы і стане на пэўную пазіцыю, выходзячы з уласных мастацкіх густаў і асабістай начы-танасці. А розным абразам, нават "даказным" і "аргументаваным", тут не месца.

Калі Н. Дзянісава лічыць, што раман В. Праўдзіна "Нелюбіма гінуч" — празмер-на заягнуты, гэта лёгка аспрэчыць ці пац-вердзіць, прачытаўшы твор. З артыкула В. Ма-каравіча не бачыш: зрабіў ён тое або не. Скла-лася ўражанне, што больш за ўсё яму не спада-баўся "амбіцёзны пасаж аўстрыйскага пісьменніка Карла Крауза": "Існуюць пісьмен-нікі, здольныя стварыць на дваццаці старонках тое, для чаго мне патрабуецца цэлых дзеся-радкаў". Хочаша Васілю Сцяпанавічу чытаць доўгія, перанасычаныя апісальнымі падрабяз-насцямі творы — на здароўе. Не трэба навяз-ваць сваіх адмысловых густаў іншым! Ды яшчэ — абвінавачваць некага ў алагічнасці, патрабу-ючы наяўнасці ў крытыка "высокай эрудыцыі і эстэтычнай культуры", чаго, перакананы, у Наталлі Дзянісавай дастаткова.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

«Залатыя часіны для паэта, калі ствараеш на патрэбу душы!»

Сярод актывістаў знамага культурна-асветнага клуба "Спадчына", сябрамі якога з'яўляюцца шматлікія прадстаўнікі сталічнай інтэлігенцыі, выразнай грамадзянскай пазіцыяй і інтэлектуальнай завостранасцю мастацкіх вобразаў вылучаецца творчасць паэта Яўгена Гучка. Удзельнікі клуба "Спадчына" — мастакі, літаратары, гісторыкі — шмат робяць для захавання гістарычнай памяці нашага народа: ствараюць і ўсталёўваюць помнікі знакамітым беларусам, выдаюць кнігі забытых аўтараў, праводзяць літаратурныя вечарыны... Яўген Сяргеевіч таксама настаянны ўдзельнік паэтычных вечарын, якія ладзіць клуб "Спадчына": ягоная паэзія нязменна знаходзіцца ў цэнтры ўвагі. Але не толькі мерапрыемствамі "Спадчыны" абмяжоўваецца творчы далагляд Яўгена Гучка. Паэт часты гасць у школах, на прадпрыемствах і ва ўстановах, дзе для аматараў паэзіі ён на-майстэрску дэкламуе вершы, як свае, так і сваіх ўлюбёных аўтараў, адказвае на пытанні зацікаўленых чытачоў. Асабліва іх шмат з'явілася пасля выхаду ў свет новай кнігі паэзіі Яўгена Гучка "На патрэбу душы". А ці гэта не нагода для гутаркі з паэтам? Думаем, што так. Таму сёння Яўген Сяргеевіч адказвае на пытанні нашага пазаштатнага карэспандэнта.

— Спалар Гучок, як і папярэдні ваш зборнік "Формула травы", так і новы — "На патрэбу душы" — змяшчае шмат кароткіх паэтычных твораў, якія вы называеце трохрадковымі. Адкуль у вас з'явілася ідэя такой мінімалістычнай формы і чаму вы доўгі час прытрымліваецеся яе ў сваёй творчасці?

— У старажытных часіны ў нашых далёкіх продкаў існаваў звычай: выступаў на вечы павінен быў гаварыць як мага менш. Умова была такая: прамова працягваецца столькі, колькі аратар можа прастаяць на адной назе. Таму, каб данесці свае думкі ў такі невялікі адрэзак часу, трэба было сур'ёзна падрыхтавацца, абдумаць мэту прамовы...

Дык вось і трохрадковыя служаць таму, каб у паэзіі было менш слоў, а больш сэнсу. Сённяшні час імклівы. Ён вымагае формы кароткага паведамлення, інфармацыі, чым карацейшая, тым больш усеахопная. Дайджэсты чытаюцца больш ахвотна, чымсьці тоўстыя часопісы ці літаратурныя творы. Так і вершы: наўрад ці сучаснік знойдзе час перачытаць і асэнсаваць твор на дзве ці тры старонкі. А вось калі ўзяць мінімалістычную форму з трапным зместам, то чытач знойдзе ў іх вялікі рэзерв паэтычнай вобразнасці. У святле патрабаванняў нашых старажытных продкаў і сённяшняга дня я і ствараю свае кароткія вершы, якіх шмат і ў апошняй маёй кнізе "На патрэбу душы".

Але чаму я абраў тры радкі? Вопытным шляхам я прыйшоў да высновы, што адзін вершаваны радок добры для сатырнага міні-верша, два радкі — усё ж, незавершаная форма. А вось тры радкі верша — самая гарманічная паэтычная мінімалістычная форма. У такой форме ўсё скандэсанавана, спружынена:

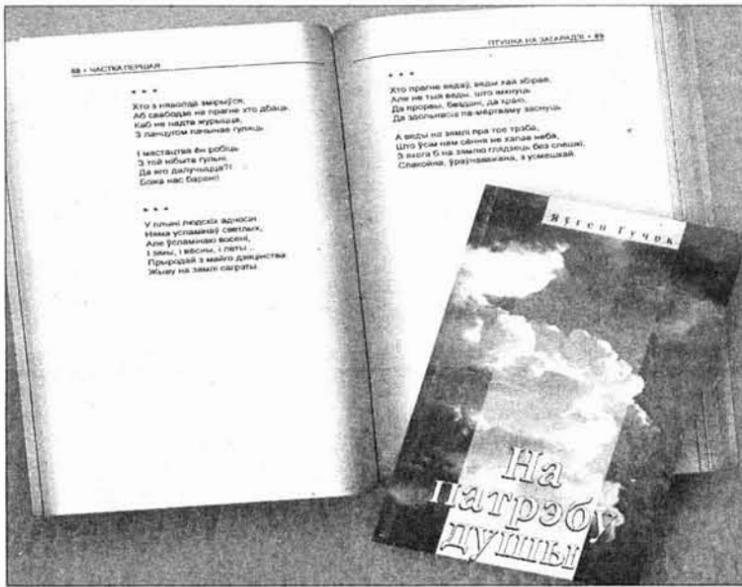
*І кроплю, якая ў сутарэнні
Вісіць галоваю ўніз,
Неба чакае таксама.*

Думку, якая закладзеная ў гэтых радках, я не магу "расцягнуць" на сем ці восем радкоў, але і адным радком яе не выказаць!

Дый яшчэ з маладосці ў мяне была чыста фармальнае цяга да японскага хоку, ці хайку. Я любіў і люблю гэтую паэтычную форму. Але трохрадковы гэта іншае, у іх няма правілаў, якія абавязковыя для хоку.

— Ну а іншыя паэты часта карыстаюцца трохрадковым, як паэтычнай формай?

— Такіх прыкладаў не шмат. Але

ведаю, што ў Маскве працуе аўтар Віктар Кротаў, які напісаў таксама кнігу трохрадковай. Мы з ім абмяняліся асобнікамі нашых кніг. Спалар Віктар сам даведаўся мой нумар і патэлефанаваў у Мінск. Мы абмяняліся думкамі наконт творчых асаблівасцяў трохрадковай, паэтычнай творчасці ўвогуле.

Пра цікавасць да формы трохрадковай сведчыць тое, што ва ўплывовым маскоўскім часопісе "Здравый смысл" будзе надрукавана нізка з пяці дзесяткаў маіх трохрадковаў.

— Яўген Сяргеевіч, ці існуе тэматычная пераемнасць ваших кніг?

— Канцэптуальных і маральна-духоўных адрозненняў у гэтых кнігах няма. Што ж тычыцца пераемнасці, то мне яна бачыцца і ў духоўным, і ў гістарычным, маральным змесце кніг. У новай кніжцы сабраныя рыфмаваныя вершы, верлібры, трохрадковыя, графічныя вершы — тое, што створана ў апошнія гады, з далёкіх гадоў таксама трапілі з дзесяткаў вершаў. Таму невыпадкова на тытуле побач з назвай зборніка ёсць надпіс: "З разарванага круга вершаў розных гадоў". Так што, у зборніка "На патрэбу душы" не поўны круг паэтычных думак. Мяркую, што з цягам часу поўны круг будзе адноўлены.

— Крыўка часта адзначаюць энцыклапедычнасць ваших паэтычных задум. Вось і зборнік "На патрэбу душы" не выключэнне. Такі падыход запланаваны вамі, ці так атрымліваецца спантанна ў працэсе творчасці?

— Я ўвогуле люблю людзей, якія многа ведаюць. І сам імкнуся да гэтага: шмат гадоў вывучаю філасофію, гісторыю, фіялагію, рэлігію, літаратуру... Мяне ўсё

вабіць, усё цікава. І таму мае вершы атрымліваюцца адпаведнымі — разгорнутымі тэматычна.

У кнізе існуе храналагічная ніцца: я браў некаторыя вершы, якія адлюстроўваюць тагачаснае лірычнае ўсведамленне і яго выглумачэнне, і — па нарастаючай — да рысы сённяшняга дня. У кнізе ёсць свая дынаміка не толькі храналагічная, але і настраёвая, разумовая. Хоць чытач, спадзяюся, не адчуе асаблівай розніцы паміж раннімі і больш сталымі вершамі, бо даўно заўважана, што чалавек вельмі мала змяняецца: які светлаглы будзь у яго ў 19 год, такім ён застаецца і да апошніх дзён. Канечне, светлаглы "абрастае" ведамі, вопытам, паглыбляецца.

— Важны бок вашай творчасці — думкі пра лёс мовы, нацыі, гістарычнай свядомасці беларусаў. Ці лічыце, што старая адраджэнская рыторыка састарэла і гэтыя пытанні сталі грамадству нецікавымі?

— Так сказаць, што памкненні нашых папярэднікаў, якія працавалі на карысць нацыянальнага Адраджэння 50—100 год таму назад, састарэлі, то гэта было б вельмі несправядліва. Іх думкі і творчасць маюць вялікае гістарычнае значэнне. І, безумоўна, там пачаткі беларускай самасвядомасці: калі б іх не было, не было б і нас.

Ну канечне, у святле рэалій нашага часу многія тэмы сталі анахронізмам, самі адпалі. Напрыклад, таго ж Старога Уласа. Але тым не менш, я не магу не чытаць творы гэтага паэта з замілаваннем. Гэта цуд! Ну а калі зноў вяртаецца да Багушэвіча ці Купалы то і размовы няма: тыя фундаментальныя пытанні нацыянальнага жыцця — мо-

вы, беларускай душы на сённяшні дзень застаюцца актуальнымі, нявырашанымі. Яны, на маю думку да канца і не могуць быць вырашаны, гэтыя пытанні толькі могуць падпітвацца спадчынай нацыянальных апосталаў.

Да таго ж, як і многія ў краіне, хворы на Беларусь чалавек. Калі бэспіаць нашу мову, я маўчаць не магу. Мне ад гэтага баліць, шкадавання многа ў маёй душы. Мы павінны ісці сваёй дарогай і звяртаць свой шлях з зоркамі нацыянальных геніяў.

— Ці засталося месца паэзіі ў сённяшнім "непаэтычным" часе — часе Інтэрнету, камп'ютэраў і мабільнай сувязі?

— Адказ на гэта можна прачытаць у маім зборніку:

*Час для паэта сёння залаты.
Яго ніхто не слухае і не чытае.
Затое ён у ролі сіраты
Спакойна подых Бога спажывае.*

Паэт — Божы арган, які закліканы нагадваць людзям, што ў жыцці ёсць высокае, узнёслае. Бываюць адкаты і ў жыцці асобнага чалавека. Але гэта не прычына для паэта забываць пра Сусвет, Вечнае.

У паэзіі, безумоўна, ёсць перспектыва. Магчыма, аўдыторыя будзе не такой вялікай, як было ў мінулыя часы. Але спраўдана вялікая паэзія пецыць, гоіць душу.

Што ж тычыцца медыйных атрыбутаў нашага стагоддзя — Інтэрнету, мабільнай сувязі і камп'ютэраў, то яны не паехаюць паэзіі. Дух і на сённяшні дзень можа абысціся гусіным пяром!

— Каго з паэтаў вы чытаеце з асаблівым задавальненнем?

— Мне цяжка аддаць перавагу каму-небудзь з паэтаў, да творчасці якіх я адношуся з піетэтам. Лічу, што на сённяшні дзень вельмі актуальны Байран. А яшчэ мяне захапляе Амар Хаям, кітайская, японская паэзія, паэзія Індыі, Егіпта... І вылучаць нейкія імёны было б мала і несправядліва ў адносінах да іншых геніяльных паэтаў.

Што тычыцца нашай паэзіі, то лічу, што ў Янкі Купалы столькі паэтычных шэдэўраў, што і ў наш час застаюцца для іншых паэтаў пуцаводнымі зоркамі.

Калі ж гаварыць пра нашых сучаснікаў то, безумоўна, падаецца вельмі інтэлектуальнай і рафінаванай паэзія Алеся Разанана.

Вельмі цікавая для мяне паэзія Анатоля Вяцінскага. Гэта ўжо прадстаўнік старэйшага пакалення. Мне блізка яго грамадзянская пазіцыя, культура паэтычнага радка, празрыласць... Магу яшчэ назваць шмат імён, але баюся што пакрыўджу іншых беларускіх паэтаў, якіх я вельмі паважаю.

— На вашу думку, ці можа лірычны верш выраптаваць чалавека, узрушыць ягоную душу, сцерашыць з яе духоўныя аковы?

— Безумоўна, паэт да гэтага пакліканы і здольны гэта зрабіць. З дапамогай менавіта лірычнага верша. Бо калі чалавек нешта перажывае ў сваім жыцці, то верш таго ж Гейне можа яго ажывіць. Я гэта ведаю са свайго вопыту: даводзілася чытаць класічныя вершы людзям, якіх напаткалі цяжкасці ў жыцці. І паэзія дапамагла гэтым людзям раскрыць новыя жыццёвыя далагляды, ажывіла прагу да жыцця. У такіх выпадках заўсёды дапамага паэзія Хаяма ці Караткевіча.

— У новай кнізе "На патрэбу душы" чытачы заўважаць частыя ўспаміны пра вашу маці, дзяцінства і малую радзіму — Случчыну. Ці не адсюль лірызм вашай паэзіі?

— Думаю, што так. Дзяцінствам адбываюцца нашыя першыя крокі

на Зямлі, мы атрымліваем наш першы жыццёвы вопыт. Хіба ж у дзяцінстве бывае доўгім жаль, журба ці крыўда? Неяк усё гэта хутка мінае. Таму што мы ў дзяцінстве — своеасаблівыя небажыхары — касмічныя істоты і аптымісты. Таму гэтая тэма мяне заўсёды прыцягвае і натхняе. Тэма дзяцінства і прыроды, асабліва прыроды ў дзяцінстве. Не хачу сказаць, што тады гліна была лепшай. Але дзесяткаў з шэсць таму назад прырода была зусім іншай. Са Случы — рэчкі майго дзяцінства, можна ж было напіцца!

Маці — гэта святое для кожнага з нас. Хоць сваіх мацяроў мы часта і крыўдзім, робім ім балюча. Адбываецца гэта несвядома, але ад гэтага ім не менш цяжка. Потым мы шкадуем аб гэтым усё жыццё.

Калі ж гаварыць пра маю маці Кацярыну Ільінічну, то яна была захавальніцай нацыянальнага фальклору Случчыны. Дарэчы, у зборніку "Звечнае", які ў свой час склаў краязнавец і пісьменнік Рыгор Родчанка, зафіксаваны дзевяць песень майёй маці. А ўвогуле ён запісаў з вуснаў маці больш за сотню арыгінальных народных песень.

Мая маці слова вельмі дакладна адчувала, бо ведала беларускую мову дасканала, вучылася ў беларускай школе, калі беларусізацыя толькі пачыналася. Маці ведала на памяць шмат вершаў Купалы, Багушэвіча, Багдановіча, яна спявала мне ў дзяцінстве "Беларускую марсельезу"...

Я нарадзіўся ў Случку з яго багатай гісторыяй, на вялікі жаль, яна цяпер знешне мала праглядаецца. Але калі паглыбіцца ў гістарычныя крыніцы, больш уважліва прайсціся па Случку, паездзіць па Случчыне, то адкрыецца шмат цікавага. Я люблю маю малую радзіму і сябе тут вельмі добра пачуваю. Бывае, калі заплюшчыш вочы, то бачыш рэчку Случ, залітыя сонцам палі, траву і вецер, родныя твары случкаў. Разумею, чаму Случчына стала цэнтрам рамёстваў, калыскай столькіх выдатных людзей Беларусі, імёны якіх назаўсёды ўвайшлі ў гісторыю і культуру нашай краіны, у культуру нашых суседзяў, тых жа палякаў, расейцаў.

Успаміны дзяцінства, уплыў маёй маці, малая радзіма Случчына — гэта тры кіты, на якіх базіруецца мая паэзія. Канечне, іх вобразы ідуць праз метафары, праз філасафічнае асэнсаванне, праз лірычнае перажыванне... Але ад гэтага яны не губляюць для мяне рэальнасці і прыцягальнасці.

Гутарыў Анатоль МЯЛЫГУЙ

Алег ЛУКАШЭВІЧ:

«Я не карыстаюся даверам зоркі, якая адкрыла мне сваю душу»

Аўтарскі праект Алега ЛУКАШЭВІЧА “Новая калекцыя” — гэта унікальныя здымкі і інтэрв’ю з вядомымі дзеячамі кіно і шоу-бізнесу, моды і палітыкі, тэатра і поп-культуры. Сёлета “Новай калекцыі” споўніцца шэсць год. За гэты час вядучы праграмы здолеў сустрэцца ў Кёльне з Патрысіяй Каас, у Парыжы з куцюр’е Пьерам Кардэнам, на Свіцязі з паэтам Андрэем Вазнясенскім, у Канах з кінарэжысёрамі Пітэрам Грынуэем, Кшыштафам Занусі, Аляксандрам Сакуравым, Атарам Іаселіяні і іншымі зоркамі сусветнай велічыні. А сёння выдатны тэлежурналіст, аўтар праграм “Новая калекцыя” і “Наша спадчына” Алег Лукашэвіч адказвае на пытанні карэспандэнта “ЛіМа”:

— Алег, як аўтара тэлевізійнай праграмы “Новая калекцыя” на першым нацыянальным тэлеканале, што вас вабіць у жыцці знакамітых, вядомых ва ўсім свеце людзей?

— У мяне няма пачуцця страху знаёмства і гутарыць. Насупраць, я заўсёды іду на сустрэчу з вялікім задавальненнем, адчуваю натхненне падчас размовы з моцнай асобай, мудрым чалавекам. Справа ў тым, што мяне ніхто не прымушаў працаваць са знакамітымі людзьмі, сапраўднымі зоркамі. Мне самому было цікава ўпершыню апынуцца на Канскім фестывалі ў 1996 годзе, паляцець у Парыж, сустрэцца з П’ерам Кардэнам. Паехаць на Канскі фестываль не так проста, як здаецца. Абставіны склаліся такім чынам, што ў патрэбны момант разам са мной аказаліся патрэбныя людзі. Яны дапамаглі мне ажыццявіць мае планы і ідэі, за што я ім вельмі ўдзячны.

— Аднойчы вы сказалі, што не рыхтуецеся да інтэрв’ю загадзя, паколькі тады не адкрываецца нешта, што можна назваць “душой” героя. І... ніколі не было страху, што ваша пытанне будзе выглядаць недарэчным?

— Я шмат ведаю пра свайго героя, у якога бяру інтэрв’ю. Аднак не рыхтую для яго спіс пытанняў, паколькі кожнае наступнае пытанне вынікае з папярэдняга яго адказу. Акрамя таго, кожным сваім новым адказам герой можа ўзняць цэлы шэраг цікавых пытанняў. Я вельмі ўважліва слухаю яго адказы, таму не існуе патрэбы трымацца размовы згодна падрыхтаванаму спісу пытанняў. А што тычыцца недарэчных пытанняў, іх наогул не можа існаваць, паколькі я не магу пакрыўдзіць чалавека, якога паважаю.

— А сам арганізаваны момант: наколькі лёгка ці, наадварот, цяжка выйсці на менеджэра, дамовіцца на інтэрв’ю з сапраўднай зоркай, палыці, пагутарыць, адчуць сябе роўным?

— Сёння гэта не праблема, паколькі я зарэкамендаваў сябе, мя-

не і маю праграму ведаюць многія агенты зорак. Пасля інтэрв’ю, як правіла, ім дасылаецца матэрыял і я атрымліваю неблагія водгукі. Дарэчы, калі я бяру трэці раз інтэрв’ю ў Грынуэя, гэта пра нешта сведчыць. Мне пашанцавала ў некаторым сэнсе. Я сустрэў патрэбных людзей, якія мне дапамаглі ўвайсці ў гэта вузкае кола. Справа ў тым, што прабіцца туды вельмі складана. І ніякая акрэдытацыя не дапаможа журналісту, калі ён не прадстаўляе моцны сродак масавай інфармацыі са шматмільённым тыражамі ці з буйнымі тэлевізійнымі каналамі. Я, на жаль, не прадстаўляю такі канал, паколькі Беларусь — сярэдня краіна ў Еўропе. Я ажыццяўляю свае задумкі, толькі дзякуючы маім асабістым сувязям.

— Для гэтага, мяркую, трэба быць выдатным псіхолагам, адгавяць настрой чалавека...

— Безумоўна, падчас гутаркі варта адразу зрабіць так, каб чалавек пазітыўна настроіўся і адкрыў сваю душу. Тады інтэрв’ю атрымаецца. Справа ў тым, што адказы на пастаўленыя пытанні могуць складацца з аднаго сказа, і нават са слоў “так” ці “не”. А каб гэтак не атрымалася, трэба ўнутрана і псіхалагічна настроіць героя сваймі сімпатыяй, каб ён адкрыўся і перадаў сваю сімпатыю гледачу. Для мяне гэта няцяжка. Адзначу, што практычна ўсе мае суразмоўцы — прыемныя людзі, таму напружаных сітуацый падчас інтэрв’ю не існуе.

— Якіх правілаў і табу варта прытрымлівацца падчас гутаркі з зоркамі?

— Ніякіх правілаў няма. Мяне не цікавяць пытанні інтымнага характару, а таксама тэма, якія маюць нейкае значэнне для масавай публікі. Існуюць спецыяльныя праграмы і выданні, разлічаныя на масавы густ. Мэта майі праграмы зусім іншая. Напрыклад, сёння Патрысія Каас аддае перавагу аднаму дызайнеру, а праз два гады ёй будзе падабацца другі. Аднак, нягледзячы на гэта, яе думкі

наконт шчасця, і разуменне глабальных пытанняў не змяняцца з цягам часу.

— Ці існуе нейкае універсальнае пытанне, з якім вы звяртаецеся без выключэння да кожнага свайго героя?

— Як правіла, гэта філасофскія пытанні наконт кахання, шчасця, жыцця, смерці. Мне самому вельмі цікава пачуць мудрыя думкі пра жыццёвыя прычыны ад людзей, якія пакінулі свой адметны след у гісторыі і якія маюць вялікае значэнне для сусветнай супольнасці. Мне вельмі прыемна знаёмства з імі і даведвацца менавіта ад іх, у чым сэнс жыцця, кахання. Гэта вельмі важна.

— Хто сярод герояў вам падабаецца больш і хто менш?

— Я не магу назваць такіх імёнаў, паколькі ў маіх праграмах няма “прахадных” фігур. Тэма людзі, з якімі я сустракаўся, былі цікавыя перш за ўсё для мяне самога. Няма ніводнай асобы навіязанай мяне кім-небудзь. Кожны чалавек быў мне сімпатычны з самага пачатку, таму кажаць сёння, што нехта падабаецца больш або менш, немагчыма. Я не магу вылучыць адно імя з цэлага шэрагу зорак, якія мне вельмі падабаюцца.

— З 1996 года вы працуеце на Канскім фестывалі і за гэты час знаёмліліся з многімі людзьмі. Пры чарговай сустрэчы з імі ставіцеся да іх, як да добрых знаёмцаў, ці адчуваеце нейкую мяжу?

— Сапраўды, з некаторымі зоркамі ў мяне склаліся добрыя адносіны. Я быў у іх дома. Мы можам разам адпачыць увечары. Але я ніколі не дазваляў называць сябе сябрам свайго героя. Хай той чалавек назаве мяне сваім сябрам. Мне гэтага будзе дастаткова. Але шчыра кажучы, мне дастаткова ўжо таго, што зоркі запрашаюць мяне на вячэру ў свой дом. І я прыныпова не раскажваю, з кім у мяне склаліся цёплыя адносіны, паколькі для мяне больш важныя іншыя каштоўнасці. Я не шукаю карысці з даверу зоркі, якая адкрыла мне сваю душу,

пусціла мяне ў свой свет. Я не магу карыстацца гэтым і выносіць на ўсеагульны агляд.

— Якія якасці, на ваш погляд, уласцівыя зоркам, ці ёсць нейкія нацыянальныя (інтэрнацыянальныя) рысы?

— Любая зорка высокага палёту, якая дасягнула сусветнага ўзроўню, стану і статуса ў жыцці, заўсёды будзе вельмі адкрытай, проста і прыемнай у гутарцы, чалавечнай, добрай, спагадлівай па жыцці. Такім людзям зусім не ўласцівыя фанабэрыстасць, ганабрыстасць, зорнасць. Дарэчы, зорны пыл уласцівы “аднадзёнкам”, якія сёння карыстаюцца масавым попытам на сваю прадукцыю, а заўтра пра іх ніхто не прыгадае. Я з такімі людзьмі не гутару. Што тычыцца нацыянальных і інтэрнацыянальных рысаў, безумоўна, яны прысутнічаюць. Так, напрыклад, італьянцу ўласцівы паўднёвы тэмперамент. Усе зоркі — гэта звычайныя людзі, якія зрабілі сябе самі. Яны проста вылучыліся з натоўпу свайі працавітасцю. Яны вельмі шмат працавалі над тым, каб заняць сваё месца на вяршыні Алімпа. Пospех не зваліўся ім з нябёс. Безумоўна, удача — надта важны складнік у жыцці. Аднак, калі ў чалавека няма працаздольнасці і жадання дасягаць вышшні, ніякая ўдача не дапаможа. Яны ішлі да гэтай вышшні, не пераступаючы праз прыступкі, а пера-

адольваючы кожную замінку на лесвіцы да перамогі. Хто хутка падумаецца, той балочка падае. Сапраўдным зоркам нічога проста так не давалася, гэта неверагодна руплівае ўзыходжанне на сусветны п’едэстал.

— Вы задаволены тым, як складаецца ваша прафесійная дзейнасць?

— Безумоўна. Я стараюся працаваць у галіне, дзе я магу быць першапраходцам. Так адбывалася з “Новай калекцыяй”. А зараз я працую над іншымі, не менш цікавымі для мяне праектамі.

— Усё-ткі, калі б вам прапанавалі выбіраць паміж творчай дзейнасцю, славай, асабістым шчасцем, чаму б аддалі перавагу?

— Я не аддаў бы перавагу чамусьці аднаму са спісу пералічанага, паколькі лічу, што чалавек не можа быць шчаслівым, калі яму не прыносяць задавальнення творчыя задумкі. Усё павінна быць узаемазвязана, існаваць у гармоніі. Але, на жаль, жыццё складаецца так, што шчасце не можа быць вечным. Існуюць такія жыццёвыя сітуацыі, калі не ўсё адбываецца гладка. Каб ісці наперад, трэба ўвесь час пераадольваць супраціўленне. Для таго, каб нешта атрымоўвалася, варта вучыцца на памылках.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА
Фота забяспечана аўтарам

Непазнаны талент

Неардынарная асоба Якуба Наркевіча-Ёдкі зараз вядома на Беларусі дастаткова шырока. Некалькі гадоў таму ў "ЛіМе" прагучала справядлівае выказванне, што лічыць сябе культурным чалавекам, не ведаючы яго спадчыны, нельга. І гэта так. Прамінулы час толькі пацвердзіў тое, далёка не сакральнае меркаванне.

Наперадзе і філасофскае асэнсаванне светапогляду вучонага, тлумачэнне феномену пераходзячай актуальнасці вынаходстваў нашага першапраходца, больш поўнае раскрыццё яго дзейнасці як значнай культурнай з'явы тагачаснай Міншчыны. Пасля ста гадоў ад канчыны ён застаецца па сутнасці нашым сучаснікам.

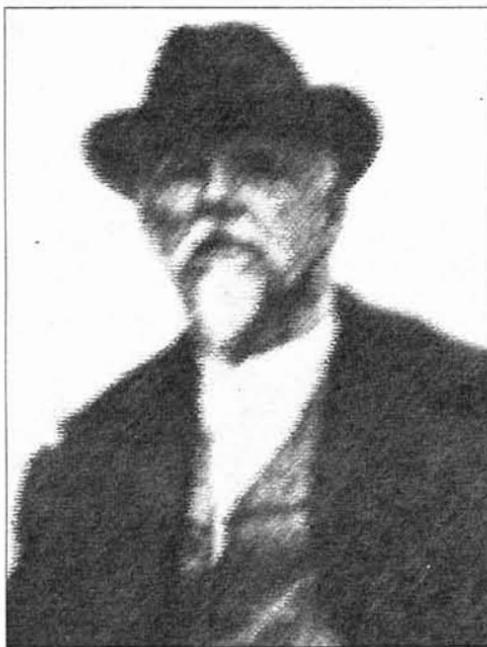
Музыка займала ў жыцці Якуба Ёдкі асобнае, нават выключнае месца. Першапачатковую музычную адукацыю ён атрымаў у дамашніх умовах. Затым музычнае майстэрства ўдасканалваў піяністам падчас вучобы ў Мінскай гімназіі. У час службы ў Маскве ў 1868—1869 гадах ён увёў курс тэорыі музыкі ў Марыінска-Ярмаўскай вучэбнай установе.

Пасля гімназіі Якуб вандраваў, даючы канцэрты "па Еўропе і Азіі", атрымліваў "выдатныя водгукі розных каранаваных асоб". Нашчадкі вучонага ў Польшчы сцвярджалі, што ў гэтым падарожжы, знаходзячыся ў блакандным Парыжы падчас франка-прускай вайны 1870—71 гадоў, ён выжыў за кошт музычных урокаў.

Першыя сведчанні аб праявах культурнага жыцця на сядзібе гэтага буйнога землеўладальніка Мінскай губерні мы атрымалі ад мясцовых жыхароў Пясочнага, Магільнага, Касцяшоў у вандроўках па наднёманскіх ваколіцах. Па гэтых звестках у Пясочным памешчыкам быў створаны сельскі хор, які ўзначальваў Захар Шаблюк. Хор выступаў і на сядзібе "Над-Нёман", калі туды прыязджалі госці, або праводзіліся масавыя мерапрыемствы.

Нядаўна мясцовы ўздзенскі даследчык Дзмітрый Вінаградаў адшукаў новыя матэрыялы аб творчай дзейнасці Якуба Ёдкі. Ён натрапіў на ўспаміны І. Корвін-Кучынскага "З майго мінулага" за 1903 год, дзе той падрабязна апісвае культурнае жыццё канца XIX ст. на сядзібе "Над-Нёман".

Па звестках аўтара памешчык даваў яму пачытаць і свае вершы ("...у мяне гэ-

тага добра хапае!"). Пасля вярчэрны гасцінны гаспадар прапанаваў: "Вы, верагодна, не адразу засынаеце... Я вам дам свой рукапісны раман... Калі будзеце чытаць уважліва — не папкадуеце. Ёсць цікавыя старонкі..."

У сябе ў "Над-Нёмане" Якуб Ёдка наладзіў нешта падобнае да "дамскага ўніверсітэта". Тут у час прыездаў госця сабіраліся дачкі гаспадара ды некаторыя суседскія паненкі. Ёдка сам выкладаў ім некаторыя прадметы. Паненкі ігралі полькі і вальсы ў апрацоўцы і кампазіцыі гаспадара, спявалі яго рамансы. Да таго ж адшукалі напісаную ім раней аперэтку.

Я. Наркевіч-Ёдка валодаў прыёмам і гіпнатызму і выкарыстоўваў яго разам з музыкай у адкрытым ім у 1892 годзе санаторыі "Над-Нёман" для лячэння нервовых і "слабагрудных" хворых.

У канцы XIX ст. у час навучання ў Слуцкай гімназіі паслугамі санаторыя карыстаўся будучы паэт, пісьменнік і дзяржаўны дзеяч Я. Дыла:

"...дала сябе знаць ператомленаць ад шматлікіх прыватных урокаў, якія дзеля заробку прыходзілася даваць слупцім мітрафанушкам. Мяне адправілі лячыцца

ў кумысаячэбніцу "Над-Нёман". Прыехаў я адтуль бадзёры..." Якуб Наркевіч-Ёдка зрабіў шэраг важнейшых навуковых адкрыццяў: сярод якіх электраграфія як сродак дыягностыкі фізіялагічнага і псіхалагічнага стану чалавека, а таксама ажыццяўленне ў яго родавым маёнтку "Над-Нёман" Мінскай губерні першых у свеце радыёпрыёмаў і радыёперадач.

У 1890 годзе Я. Наркевіч-Ёдка выкарыстаў для рэгістрацыі навальнічных разрадаў прыбор, галоўнай часткай якога служыла тэлефонная трубка (і гэта невыпадкова: згодна І. Кучынскаму ў "Над-Нёмане" ў той час ўжо была наладжана тэлефанізацыя). Прыбор дазваляў рэгістраваць электрычныя разрады ў атмасферы на адлегласці да 100 км. Паведамленне пра гэтыя доследы Якуба Наркевіча-Ёдкі было надрукавана ў № 4 часопіса "Метеорологический Вестник" за 1891 год.

Кампетэнтны спецыялісты сфармулявалі асноўныя заслугі Я. Наркевіча-Ёдкі ў галіне радыёпрыёму. За ім стаяць:

- прыём электрамагнітных хваляў, ствараемых навальнічнымі разрадамі;
- выкарыстанне тэлефонаў у якасці аканечнага прыстасавання прыёмніка; слухавы прыём сігналаў, пераносімых электрамагнітнымі хвалямі;
- выкарыстанне антэны і зазімлення для прыёму электрамагнітных хваляў;
- дзеючая канструкцыя дэтэктарнага прыёмніка, здольнага прымаць электрамагнітныя хвалі натуральнага і штучнага паходжання;

- першыя вопыты па перадачы электрычных сігналаў без правадоў;
- стварэнне першых канструкцый для прыёму радыёхваляў паклала пачатак новай галіны навукі — радыётэхнікі.

Зыходзячы з гэтага належала б дату 29 чэрвеня адзначаць на Беларусі як дзень першага ў свеце радыёпрыёму, здзейсненага на вежы сядзібнага дома ў "Над-Нёмане" Мінскай губерні яго ўладальнікам Якубам Наркевічам-Ёдкам яшчэ ў 1890 годзе.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ,
кандыдат эканамічных навук,
краязнаўца

Мікалай СЛЮСАР,
кандыдат тэхнічных навук,
прафесар

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» прымае да разгляду:

выдавецкія практы самы шырокай тэматыкі;
выканане ўсё спектру рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарава, 19,
тэл.: 284-66-71.

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыйна-Рэспублікі Беларусь.

Мы-беларусы

Беларусь мая,
Тэсня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

1941 1945

НАША ПЕРАМОГА

ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

Кітайскія ліхтарыкі

(Заканчэнне. Пачатак на стар.9)

дарку звесці надумала. Да бяды тут недалёка, дык я і вырашыў цябе, гаспадар, папярэдзіць. Мож, паправім яшчэ што.

Сказаў — і знік у падпечку, як вадой яго размыла.

А малодшаму брату так крыўдна зрабілася — хоць плач.

— Не можаш жыць па-людску, — кажа жонцы, — ідзі сабе куды хочаш, хоць у цёмны лес.

Напалохалася жонка такіх слоў. І Хатнічысе ў падпечку непамысна зрабілася. Гэта ж, калі што, ёй прыйдзецца за сваёй гаспадыняй у лес цягнуцца. Во ўжо будзе пацехі лесуна і балотным вадзянікам, перад каторымі яна свой шляхетны носік задзірала!

Сабраліся абедзве і, кожная сваімі сцежамі, у дом старэйшага брата падбегам кінуліся. Слязамі заліваюцца — адна на кухні, другая ў падпечку, просяць парады, што рабіць, каб гаспадары з хаты не выгналі.

Разумнае параіць — не пустыя скаргі слухаць ці лясы тачыць. Жонка старэйшага брата і кажа малодшай гаспадыні:

— Ды ўсё проста. Рабі работу з радасцю — яна адразу лягчэйшай стане. А будзе нешта не атрымлівацца — пытайся, падкажу.

— Слухай, слухай, міленькая, гэтыя залатныя словы, — ушчувала ў падпечку і старэйшая Хатнічыха маладзейшую. — А то румзаеш ды хлопаш, няма табе нічога лёгкага.

— Ты ж мне сама параіла Хлеўніка прагнаць, — галосіць гаротніца, — дык я яшчэ і з Палевіком пасварылася.

— А калі ад тваіх скаргаў не адбіцца было? — узлавалася старэйшая Хатнічыха. — Ці чула, як кажуць: іншых слухай, а свой розум май! Бяжы, міршы з Хлеўнікам, шукай Палевіка. Калі знойдзеш, як улагодзіць іх — пойдучы на лад справы. Не — гаспадыня з ног саб'ецца, а гаспадаркі не наладзіць. Будзеце вы з ёй разам па цёмным лесе сноўдацца.

Як ніколі раней, хуценька пасялушніцы ў гасцях справіліся. Бегма дадому кінуліся — кожная за сваю справу хапаецца.

Гаспадыня за прыборку ўзялася, а Хатнічыха пабегла шукаць Хлеўніка і Палевіка. Пераняла іх на падыходзе да бліжняга хутара. Ішлі яны поруч і адзін другому на нядбайную ды нядзядзючую гаспадыню скардзіліся.

Добра, што не паспелі на суседскае дворышча ўзысці. Суседу, вядома, пашанцавала б: каб так здарылася, гаспадарка яго ўдвая палепшылася б. Але тады яны ўжо ні за што не вярнуліся б на старую сядзібу.

Дагнала іх Хатнічыха, у ногі кінулася.

— Прабачце мяне, панове, — просіць, — вярніцеся, зрабіце ласку!

Ажно вочы на лоб у Хлеўніка ды Палевіка павыпінала. Такая шляхетная асоба пакорліва з імі гаворыць. А толькі ж лялася ды конікі выкідала!

Але, хоць і крыўдавалі Палявік ды Хлеўнік, хоць і злавалі на Хатнічыху, але, як сапраўдныя кавалеры, не маглі не ўважыць яе слёз, хоць і запозненых.

Зірнулі яны адзін на другога.
— Ну, што, брат Хлеўнік, паслухаемся?
— Ды ўжо ж, брат Палявік, нельга да-

пусціць, каб такая гжэчная пані з-за нас слёзы ліла.

Узрадавалася Хатнічыха, смяецца, дзякуе.

— Але ж адным тваім дзякаваннем не падсілкуешся, даражэнькая, — смяюцца таварышы. — Ёсць у нас умовы. Паабяцаеш выканаць — будзем гаспадарцы спрыяць. Не — бывай тады, пойдзем і ўжо ніколі не вернемся.

— Слухаю, панове, кажыце, што трэба!

— Ад мяне заданне не цяжка, — кажа Хлеўнік. — Каб штовечар яечню мне гатавала і прыносіла. Як добра паем, я лагоднейшым раблюся і жывёлу гляджу лепш.

— А маё заданне яшчэ прасцейшае, — дадае Палявік. — Хачу, каб жніво пачынаючы, першы сноп прыбіралі, як маладуху на вяселле. І каб каласкоў у полі на нядбайнасці не пакідалі!

На тым і пагадзіліся. І ўсёй кампаніяй скіравалі назад, на сядзібу малодшага брата.

Кажуць, з таго часу гаспадарка яго пачала папраўляцца. Хатнічыха пераказала просьбы Палевіка і Хлеўніка маладой гаспадыні. А тая ўжо шчыравала, іх выконваючы. І гаспадарку глядзець пачала.

Хатнічыха ж у сваім падпечку старалася ад гаспадыні не адстаць. Спярша абедзвюм цяжка было. А як навучыліся толкам рабіць і тое, і другое, і трэцяе — лягчэй справы пайшлі. А пасля і песні пры рабоце напявалі.

Цяпер гаспадарка малодшага брата квітнее не горш, чым у старэйшага.

Мужчыны, як і раней, то аруць, ды сеюць, ці ў лес па дрывы едуць.

А дома застаюцца спраўляцца іх увішныя гаспадыні.

Ян Баршчэўскі:

"Гэтая кніга прыроды вучыла мяне сапраўднай паэзіі, сапраўдным пачуццям лепей, чым сённяшнія гаваркія крытыкі, якія чужыя пачуцці і розныя здольнасці, дадзеныя чалавеку ад Бога, хочуць, быццам фрак, перашыць на сваю фігуру."

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Алесь ГАЎРОН —
намеснік
галоўнага рэдактара,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЦЭЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасяціцца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

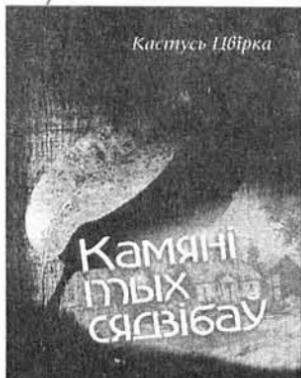
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2976
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісані ў друк
9.03.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 264

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Кастусь Цвірка

Кастусь ЦВІРКА.
"Камяні тых сядзібаў"
(літаратурныя нарысы:
Шляхі паэтаў XIX ста-
годдзя; Мінск, "Мастац-
кая літаратура", 2004, рэ-
дактар Н. Семашкевіч,
2000 экз., 300 стар. з
ілюстр.)

аспірантуру і пэўны час працаваў у Інстытуце мастацтвазнаўства АН БССР не было выпадковым (выдаў кніжкі "Дарога ў сто год", "Той курган векавечны", манаграфію "Слова пра Сыракомлю") і вось цяпер аўкнулася нанова... Па сутнасці перад намі "выбранае" з падарожных нататак К.Цвіркі, яго літаратурна-навуковыя і гістарычныя канспекты з прамінулых вандраванняў па мясцінах жыцця і творчасці знаных беларускіх літаратараў. Гэта вельмі шчыры, зацікаўлены, можна сказаць, "гаваркі" расповед ад першай асобы, насычаны занадта падрабязнымі, а падчас і залішнімі побывавымі дэталіямі, толькі ўскосна звязанымі з абранай тэмай, што, здавалася б, можа зашкодзіць навуковай аб'ектыўнасці літаратурных нарысаў. Аднак на справе атрымліваецца як найлепш. З чытачом адразу ж наладжваюцца паразумелыя і даверлівыя адносіны, і ён, рад-наволя, уцягваецца аўтарам у чарговую захапляльную інтрыгу дзе-небудзь па дарозе ў Завоссе,

Туганавічы альбо Смольгава... Здавалася б, ну навошта чытаць ведаць, як аўтар ледзь не цэлы дзень змушаны чакань электрычку альбо шлёпаць пехам дзесяткі кіламетраў са сваімі нервовымі перажываннямі і незадачамі, паколькі тым самым ён цягне коўдру расповеду на сябе, адхіляюцца ад галоўнай дзеі, хоць на самарэч, хто ён такі насупраць сваіх герояў, такіх як Адам Міцкевіч, Ігнат Дамейка, Уладзімір Сыракомля, Ян Баршчэўскі, Паўлюк Багрым, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч?.. Але ж на тое і — літаратар, каб дробна-бытавое скарыстаць дзеля вялікага. Бо хіба ж, выслушаўшы з вуснаў нашых суайчыннікаў іх стаўленне да сваіх гістарычных герояў і сучасных беларускіх праблем увогуле, мы не можам уявіць сваё цяперашняе нацыянальнае становішча, як у сябе ў Айчыне так і ў свеце агулам? А сярэд сустрэчных К.Цвіркі — і калгаснікі, і школьнікі, і выпадковыя спадарожнікі, і крамнікі, і настаўнікі, і старшыні калгасаў, і нават першыя сакратары райкамаў... Уга які спектр! Як цяпер кажучы, вывераная "выбарка для сацыялагічнага апытання". А галоўнае, мала хто з іх аб'якава да Беларусі і беларушчыны. І гэта пакідае спадзеў...

Што да беларускіх, пераважна польскамоўных, знакамітых нашых паэтаў, то К.Цвірка як мог "прачарціў" чытачам іх жыццёвы шлях. Прасачыў, тамсям палемізуе, а дзе-нідзе нават спрабуючы карэктна аспрэчыць некаторыя няпэўныя біяграфічныя месцы і факты. Найперш тое тычыцца П.Багрыма, дзе сама біяграфія паэта і каваля як бы ўжо не выклікае ў нас асаблівага недаверу, але адзіны пакінуты і запісаны на яго аўтарства верш усё яшчэ не пазбаўлены міфічнай аўры. Часта ў такіх выпадках К.Цвірка сутыкае некалькі навукоўцаў ці літаратурназнаўцаў з іх напрацоўкамі і выводзіць металам проб і памылак нешта сярэдняе, што не прычынь ні таму, ні другому, а робіцца пэўным гістарычным фактам. Нярэдка падчас такіх распрацовак рэвалюцыйнае дрэва аднаго Паэта сваімі галінамі пераплітаецца з атожылкамі іншага, а на завяршэнні, нібыта каронай, узносіцца кронай над усёй нашай Айчынай, нібыта той дуб, пасаджаны І.Дамейкам, што і зараз стаіць у Крашыне за Домам культуры... Гэтыя павязі праследжваюцца ў з'вязку з біяграфіямі А.Міцкевіча, І.Дамейкі, У.Сыракомлі, П.Багрыма...

Кожны сюжэт расповеда нязмушаны і натуральны, ён нанізваецца белетрызаваным ходам падзей, як пацеркі на нітку. Іншым разам аўтарскае шчырасць сягае так глыбока, што на паверхню вылузваюцца даволі патаемныя факты ўласнай творчай біяграфіі К.Цвіркі. Скажам, ідучы дарогамі У.Сыракомлі, аўтар раптам прыпамінае свой колішні верш "Зямлі патрэбны — паэты...", які заканчваецца так:

Адным толькі ім, паэтам
(сапраўдным, не вершаплётам), рада
Адаць зямля ў рукі ключы
ад залатаносных складаў —

І, рэзюмуючы, раптам падае такую дэталю: "Крытык Рыгор Бярозкін, прачытаўшы гэты верш у маёй кнізе "Чарназём", зразумеў яго так, быццам я заклікаю на зямлю паэтаў — членаў і не членаў нашага Саюза пісьменнікаў. А ў мяне і ў галаве такога не было. Што ж, значыць, я недастаткова ясна выказаў сваю думку, не здолеў як след данесці яе да чытача".

Пасля такіх пасажаў аўтару пачынаеш давяраць абсалютна. Мне здаецца, немалая ўдача гэтай папулярна-рэдактарскай кніжкі палягае менавіта ў такім свойскім і адкрытым стылі пісьма.

Яшчэ адну прыемную нечаканку захаваў аўтар для чытачоў напрыканцы кніжкі. К.Цвірка ў "Пасляслоўі, альбо Запрашэнні ў падарожжа" даволі даходліва распісаў схему маршрутаў, месцазнаходжанне музеяў і гістарычных месцаў з біяграфіямі 85 беларускіх літаратараў (ад Вікенцыя Равінскага да Яўхіма Карскага)...

Як тут не пагадзіцца з гнеўным пасажам М.А.Дабралюбава на выказванне пра канчатковую забітасць беларускага народа, што хадзіла ў адукаваных расійскіх колах у сярэдзіне XIX стагоддзя: "Цэлы край так вольна ўзялі ды і забілі, — як бы не так!.. У кожным разе пытанне аб характарыстыцы беларусаў павінна хутка быць растлумачана працамі мясцовых пісьменнікаў. Паглядзім, што яшчэ скажучы самі беларусы".

150 гадоў пасля таго ўсё кажам нешта і пішам. На жаль, не чуюць і мала хто чытаюць... Аднак сказанае і напісанае, як бачым і з гэтай кніжкі, не прападае бяследна. І яшчэ, спадзяёмся, дасць свае ўсходы, гукнецца ў нашых нашчадках. Дзякуючы К.Цвірку — таксама.

Алена МАСЛА. "Рождество у крестной" (цвярдзінныя гісторыі і крыху чарадзейства, для малопазнаўца і сярэдняга школьніка ўзросту; Мінск, "КАВАЛЕР Паблішэра", 2005, рэдактар М.Судзіліна, мастак У.Даўгаля, 2800 экз., 50 стар. з іл.)

Ужо і не памятаю, калі я так узнёсла радаваўся за творчую ўдачу калегі. Яшчэ ў мінулым годзе ў "ЛіМ" давалося мне пачытаць некалькі казак невядомай тады Алены Масла. Скажу шчыра, тая публікацыя адразу ўразіла і запамнілася. Не імя, а найперш адметная манера пісьма і прасветлены адухоўлены розум. Рэдкасць, скажам, не хаваючы свайго стаўлення да слабага полу. У таленце нельга падмануцца, падманваецца ў графамані... Я ж — чалавек самасны, сурова-самотны, а тут — працяла. Тым больш дзіўна, што казачнае дзяцінства мяне абмінула, а да тэатра і сентыментальных забаў я увогуле стаўлюся без асаблівай прыхільнасці... І раптам зразумеў, што, мажліва, гэтай непадробнай радасцю жыцця і абдзяліў мяне лёс... Вось што робіць з прыземленым крытычным чалавекам незвычайныя казкі, выспеленыя адметным жаночым талентам.

А зусім нядаўна з'явілася новая публікацыя

А.Масла ў часопісе "Малалосць", і доўгачаканы дэбют — выхад да чытача з рускамоўнай(?) кніжкай. Далікатна заўважу, са слоў аўтара, што ў "Мастацкай літаратуры" чакае выхалу ў свет пасапраўднаму казачны арыгінальны зборнік А.Масла на роднай мове. Рускамоўная кніжка спадабалася сваім цэльна выбудаваным сюжэтам, але я ўсё ж прыпынюся на больш блізкім мне, на публікацыі ў "Малалосці". Тры казкі — "Сапраўдны кароль", "Музыка крышталёвага салу" і "Пакінуце дзіця" — чытаюцца на адным дыханні, свежа і захапляльна. Зрэшты нават сама публікацыя казак у сур'ёзным літаратурна-мастацкім часопісе гаворыць, што перад намі неардынарная літаратурная з'ява, талент нешараговы. Бо, што і ад каго хаваць, у нас жа для дзіцяцей пішуць часцей за ўсё людзі выпадковыя (на выбар ці на заказ: сёння — раман, заўтра — артыкул альбо вершык, паслязаўтра — казку). Тут выпадак адваротны. У А.Масла казкі хоць і не зладзённыя, але і не адарванныя ад жыцця і рэчаіснага памкненняў сучасных дзіцяцей. Штрыхавымі намёкамі, невязліва закладзеным унутры падтэкстам яны цікавыя і дарослым. Вось, скажам, фрагмент з казкі "Сапраўдны кароль": "Пабольшала вольнага часу і ў вёнікі, таму ў далатак да абавязкаў пакаёўкі ён ахвотна добраахвотна ўзяўся служыць у прэс-цэнтры пры двары Яго Вялікасці. А навіны пра здароўе і настрой караля цікавілі ўвесь дом. Іх рознасцю вёнік па самых далёкіх куточках дома, калі прыбраўся." Ажыўшая выява казачнага караля на самарэч была выткана на кіліме, пасланым на падлозе ў віталіні. Альбо паглядзіце як насуперак агульнапрынятаму развіваецца дзея ў казцы

"Пакінуце дзіця": "Як ілгуць маленькім дзеціям, калі кажучы, што іх скінулі ў двор, кружачы над хатай, буслы. Або што іх знайшлі ў капусце. Дзіця — не пуцтазелле, каб расці сярод качаноў на градах. І не жабка, каб яго ў дзюбе насіў бусел. Ведай, мой дарагі, што дзіцяй на зямлю адпраўляе сам Бог. У чароўнай прыгожай краіне жывуць яны, пакуль не пакліча іх на зямлю каханне мамы і таты." І хоць канцоўка гэтай казкі трохі дыдактычная і павучальная, яна не выклікае маралізатарскай алергіі, як тое часта здараецца са штучна надуманымі тэкстамі. Да ўсяго ў А.Масла добры сучасны стыль, не абцяжараны старабытнымі дэталіямі і сюсюканнем, кароткія змястоўныя метафарычна-вобразныя фразы. Няма лапцюжнасці ў сюжэце. Пісьменніца мае свой, дастаткова новы, падчас прагматычны, погляд на жыццё. Адчуваецца выпактаванае, нажытае ўласным вопытам, разуменне адзінокай дзіцячай душы.

Таксама ўражвае пры чытанні добрае веданне аўтарам як высювога так і гарадскога жыцця. Характары, дэталі быту і прыроды непрыдуманых (але прадуманых), жывых, яркіх, запамінальных. Вобразы пераважнай большасці казак пісьменніцы беларускай (па ментальнасці) і ў той жа час агульначалавечыя (гуманныя). Што ж, будзем чакаць сустрэчы з яе новай кніжкай.

А пакуль давайце запамнім гэтае імя — Алена Масла. І шчыра парадземся, што нарэшце ў нашых шэра-будзённых рэаліях жыцця з'явіўся свой казачнік. Не прыдумшчык ружовых нязбытных мрой, а сапраўдны мастак нашай чаканай будучыні.

"Малалосць"

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

"Польмя"

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

"Всемирная литература"

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

"Нёман"

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.

ПРАЦЯГВАБІЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎТОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.